

XV LETNIK
1934

MLADIKA

6

DRUŽINSKI LIST
S PODOBAMI

MLADIKA izhaja v Celju prvega dne vsakega meseca. Naročnina za Mladiko je letno Din 84,—, s krojno prilogo vred Din 100,—.

Da uprava ustreže najširšim slojem, sprejema naročnino tudi polletno (Din 42,—) in četrtletno (Din 21,—).

V inozemstvu stane Din 100,—, s krojno prilogo Din 116,—; v Ameriki dol. 2,—, s krojno prilogo dol. 2.40.

Čekovni račun imamo za Jugoslavijo v Ljubljani št. 11.412 Družba sv. Mohorja, Celje, za Italijo v Trstu št. 11/1675, za Avstrijo na Dunaju D 160.150.

Naročnino in reklamacije je pošiljati na naslov: Uprava Mladikev v Celju. — Reklamirati se more vsakikrat le zadnja številka.

Rokopisi naj se pošiljajo na naslov: dr. Jože Pogačnik, tehnični urednik publikacij Družbe sv. Mohorja, Ljubljana, Kolezijska 1, ali: Mladika, Ljubljana, poštni predal 337, telefon 3191.

Ugankarsko gradivo sprejema višji šolski nadzornik Josip Novak v št. Vidu nad Ljubljano. Na isti naslov je pošiljati tudi rešitve ugank.

V S E B I N A J U N I J S K E Š T E V I L K E

LEPOSLOVNI SPISI: Očnice v travi (Janez Jalen) — Huda ura (France Bevk) — Kravji bogatin (Janez Rožencvet)

PESMI: Otroci; Mi; Stanovanje na hodniku (Milan Šega) — Vasovavec (Polde Lovše) — Golce (Lojze Fajdiga) — Pesem o razbiti vazi (Vinko Žitnik) — Bogu (Ksaver Meško) — V samotnih urah (Ivan Zorman) — Pesem o prepelici (Draga Krajnc)

POLJUDNI SPISI: Iz zgodovine slovenskega cerkvenega slikarstva (France Stelè) — Črvad na korenu (Bogdan Kazak) — Moj dunaj (Anton Komar) — Peto poglavje: Krivoverski drobiž, Martin Petelin (dr. Janez Plečnik)

PISANO POLJE: Marijana Grom (Tomo Zupan) — Hugolin Sattner (Ludovik Puš) — Nova dela Toneta Kralja (K. Dobida) — Narodno gledališče v Ljubljani (A. S.) — O nekaterih jezikovnih grehah (I. Koštiál) — Nove knjige — Ob obletnici smrti prošta Andreja Kalana

DRUŽINA: Zdravstvena vprašanja za družino in dom (dr. Malka Šimec) — Kuharica (M. R.)

ZA KRATEK ČAS: Čarodejev kotiček in zabavne igre — Uganke

SLIKE: Tone Kralj: Svatba; Bratje; Mati; Sv. Anton pridiga ribam; Kristusova glava; Matija Gubec; Izgnanci; Don Quijote in Sancho Pansa — Iz cerkvenega slikarstva: Sv. Trije kralji iz 14. stoletja na Vrzdencu; Slika poslednje sodbe na Krtini — Fotografije (Fr. Krašovec): K nauku zvoni; Kam drži na levo cesta; Na paši — P. H. Sattner na mrtvaškem odru — Prošt Kalan v Bosni

Cenjene naročnike vljudno prosimo, da poravnajo naročnino za leto 1954 čim prej. S tem prihranijo sebi in upravi nepravilne in neljube zamude.

Naročnikom, ki so nam letos pridobili novega naročnika, se za njihov trud najlepše zahvaljujemo. Za nagrado smo poslali vsem, katerih na novo pridobljeni naročnik je plačal celoletno naročnino, knjigo »Lisica Zvitorepka«.

Na željo mnogih naročnikov smo se odločili dajati to knjigo v mesecu juniju vsem naročnikom po polovični ceni, pod pogojem, da je najkasneje do 15. junija plačana naročnina do konca leta. Kdor želi to lepo in zanimivo knjigo in je izpolnil gornji pogoj, naj nam pošlje po čekovni položnici, ki je priložena današnji številki, Din 10,—. Naročniki, ki so plačali naročnino že v januarju, dobé knjigo za Din 5,—, oziroma za Din 10,— v platno vezan izvod, ki stane v knjigarnah Din 28,—. Na hrbtu položnice pa naj vsakdo pripomni, da pošilja denar za »Lisico Zvitorepko«. Naročila brez denarja po tej ceni ne izvršujemo. Za konec šolskega leta je dana prilika, po malenkostni ceni nabaviti darilo, ki bo vsakega učenca in dijaka prav gotovo razveselilo.

UPRAVA »MLADIKE« V CELJU

V O C E N O S M O P R E J E L I T E L E K N J I G E

Moje dogodivščine. Blaž Jurko. Založil konzorcij Nove Dobe, Celje, 1953.

Boj z Marsovc. H. G. Wells. Prevel Boris Rihteršič. Založba Prijatelj v Ljubljani, 1954. Prvi in drugi del.

Marfa. Nina Smirnova. Roman. Poslovenil L. Mrzel. Založba Prijatelj v Ljubljani, 1954.

»Mary«. Ivan Šmelev. Prevel iz ruščine Rad. Peterlin-Petruška. Založba Prijatelj v Ljubljani, 1954.

Beg v Budin. Vladislav Vančura. Z avtorjevim dovoljenjem prevel iz češčine dr. Fr. Bradač. Založba Prijatelj v Ljubljani, 1954.

Šmarnice. Andrej Pirc. Samozaložba. Natisnila Mohorjeva tiskarna v Celju, 1954. — To je poljudna, ljudska šmarnična knjiga, namenjena prižnicam po deželi in pobožnemu branju doma. Obravnava zelo sodobna verska vprašanja, oblika je prav poljudna, zgledi knjižico poživljajo. Pisatelj se je priličil okusu naših šmarničnih pobožnosti. Dobro bo služila tudi Marijinim družbam.

Užitkarji. A. I. Remec. Ponatis. Družba sv. Mohorja v Celju, 1954.

Franc Erjavec: Zbrano delo. Uvod napisal dr. Anton Slodnjak. Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani, 1955.

Dobrepolje in okolica. I. knjiga: Narodne pesmi. Napeve zapisal Frančišek Kramar. Založilo in izdalo Dobrodelno društvo v Ljubljani, 1955. — Obsega cerkvene in nabožne ljudske pesmi, nabrane v dobrepoljski okolici. Zanimala bo etnografe, glasbenike in književnike. Ocenov celoti priobčimo po izidu še dveh nadaljnjih knjižic.

Dama s kamelijami. Aleksander Dumas sin. Prevel Boris Rihteršič. Založila Tiskovna zadruga v Ljubljani, 1954. Knjiga je na indeksu.

Germinal. Emil Zola. Roman. Poslovenil Alfonz Gspan. Založila Tiskovna zadruga v Ljubljani, 1954. Knjiga je na indeksu.

Slovenski Pasijon. O. Romuald. Priredil N. Kuret. Ljudske igre 5. zv. Založba Ljudskih iger v Kranju.

MLADIKA

LETNIK XV = 6 = LETO 1934

OČNICE V TRAVI

Janez Jalen

Izpred kočje pod Vernarjem je donel smeh, pomešan z veselo pesmijo. Z jasnimi dekliškimi glasovi so petju odgovorile majerice s planine na Velem polju. Gamsi na Mišelem vrhu so dvignili glave od trave in prisluhnili. Šmarjetna glava, v trde skale vkovana, je nepremično strmela. Po grebenu Triglava pa so se kakor drobni mravljinici vzpenjali ljudje proti vrhu.

Barbka je pridno pomagala peti. Vmes pa je hitela prelistavati vpisno knjigo in si ogledavala posamezna imena, kakor bi nekoga iskala:

»Ne dobim ga. Še enkrat od kraja moram začeti.«

»Koga iščeš?« je ujela njeno mrmranje Polonica.

»Ne bodi tako radovedna.«

»Prej sem kar tako vprašala, sedaj se me pa res radovednost loteva.«

Polonica se je spet pomešala med druge in začela novo pesem.

»Ni vpisan. Sedaj pa moram iti in pogledati.« Barbka je zaprla knjigo, vzela palico in hotela sama oditi. Pa sta se ji kar nekako po sili pridružila Polonica in Janez. Seveda, vsi drugi so tudi hoteli z njo, pa se jih je obranila.

Edini, ki se ni ponudil za spremljevalca, je bil Zaborštnikov Miha. Tako nerodno mu je bilo:

»Da sem vsiljiv, bi mislila Barbka.«

Poiskal je tobačnico in si prav počasi zvil cigareto. Komaj jo je dobro prižgal, je zaklicala Polonica v meli:

»Mihaaa!«

»Hoooj?«

»Prinesi Barbki jopicooo. Je robec pozabi-la.«

»Koooj.«

Miha je vrgel cigareto proč in vesel odhitel v strmino.

Pesem pred kočjo je utihnila. Pri stanovih na Velem polju pa so dekleta, spremljana od grmečih basov, skočavale bohinjsko himno:

»Triglav naš je kralj planine,
premogočni star očak.
On navduši svoje sine,
nepremagani mejak.«

Prav takrat je od Bovške škrbine lezla proti vrhu Triglava dolga, nepretrgana vrsta italijanskih alpincev. Družba v koči jih ni videla. So bili vsi preveč zaposleni s pisanjem, podpisovanjem in žigosanjem razglednic.

V melih pod Vernarjem je pa Polonica znala tako urediti, da je sama ostala v Janezovi družini, Miha je pa moral spremljati Barbko. Razšli so se iskat očnice. Pod gosto nakovanimi kvedri je škrtal grušč, v planini pod njimi pa je zvonkljala čeda na paši.

Polonica in Janez sta se povzpela na visoko skalo in veselo zavriskala.

Barbka pa je obstala sredi zatišne jase, bolj s cvetjem kakor s travo prerasle. Preko njenih ramen je zagledal Miha med travo skrit šop očnic, tako lepih, kakor bi jih bilo zaneslo z najbolj strme skale v tiho zavetje. Že je hotel bele zvezdice pokazati Barbki, pa se je spomnil, da bo dokaj bolj vesela, če jih sama opazi.

Barbka se je okrenila:

»Miha! Da si šel sam stikat za očnicami, ali bi se nameril na to jaso?«

»Nikoli ne.«

»In drugi iskavci rož?«

»Izmed stó komaj eden. Ali pa še ne.«

»Dobro, da te je Polonica poklicala. Sedaj vem, da sem vsa tri leta imela prav.«

Kaj je Barbka tri leta imela prav, se Mihi še sanjalo ni. Bil pa je trdno uverjen, da je samo za izgovor šla na vrh Triglava in da je hotela prav za prav obiskati samo ta, komaj dober seženj veliki svet, na katerem sta stala. Da bi pogovor ne zastal, je pripomnil:

»Tako. Že pred več leti, praviš, da si odkrila te očnice.«

»Kaj jih mar vidiš?«

»Že ves čas jih gledam.«

»Pa bi vendar planil naprej in jih potrgal.«
»Barbka! Takó malo me poznaš?«
»Vsaj meni bi se bil skusil prikupiti in bi mi jih bil pokazal.«

»Sem sodil, da boš bolj vesela, če jih sama opaziš. Pa vidim, da sem napak mislil.«

Barbka je pogledala Miha globoko v oči. Miha pogleda ni umeknil, le nerodno mu je bilo, tako nerodno, da se je Barbka skoraj kesala, ker ga je spravila v zadrego. Sedla je poleg očnic v travo:

»Dokaj vrst ljudi pusti Bog hoditi po zemlji.«

Kakor bi si brezskrbni fant žvižgal prav po tihem veselo pesemco, se je oglasil skalni plezavček. Miha se je ozrl za glasom in pokazal Barbki drobnega, v barve pisanega metulja odetega ptička, ki je brzel po navpični steni navzgor.

»Tiiju, tiiju,« je prifrftala od nekod še samička.

»Poglej, Miha. Tadvá dobro vesta, da se imata zares rada. Jaz pa ne bom nikdar vedela, če me kdo res iz ljubezni popelje pred oltar. Vidiš. Prokletstvo denarja me tepe.«

»Da denar redkokdaj srečo prinaša, to rad verjamem. Da bi pa zavoljo denarja ne mogel koga rad imeti, mi pa kar v glavo ne gre. Nak. Le kdo ti je to natvezel?« Miha je kar nehote sedel zraven Barbke v travo.

»Tele rože so me poučile.« Barbka je pokazala razcveteli šop očnic v travi.

»Barbka! Res se ne morem spomniti, kaj bi bil zakrivil.« Miha je hotel vstati, Barbka pa ga je pridržala:

»Kdo tebi kaj očita?«

»Ugank pa ne znam reševati.«

Plezavčka sta priletela v skale tik nad njima, kakor bi tudi onadva hotela poslušati Barbko, ko je pripovedovala:

»Pred tremi leti se je naše družbe na Kredarici prijel ravnatelj banke. Kako se piše in katere banke ravnatelj je, je pač vseeno. Ko je zvedel, čigava sem, se me je držal kakor klop. Prav zato, ker sem se mu hotela ogniti, sem nalletela na to jaso. Kaj ni pribodel za mano, mi zmagoslavno pokazal prav iz teh korenin cvetoče očnice, katere sem že davno poprej sama videla. Da mu nisem ubranila, bi do zadnjega cveta vse potrgal. Tako pa sem izbrala njemu eno in sebi eno.«

»Lepo si naredila, Barbka,« je pohvalil Miha.

»Kaj misliš, da je prav razumel?«

»Pripoveduj, Barbka!«

»Čez dober teden se je pripeljal v pokritem avtomobilu in črno oblečen. Prinesel je šopek dra-

gocenih rož, v katerega je bilo vpletenih sedem očnic, prav tistih sedem, ki sva jih pustila rasti tu v tej travi. In — zasnužil me je.«

»Trot neumni,« je z zdravo pametjo razsodil Miha.

»Ne veš, kako težko sem mu dopovedala, naj nikar mene ne sprašuje, če ga maram. Da naj rajši vpraša kar moj denar, katerega je takrat skoraj vsega on sam upravljal.«

»Barbka, da mi to katera druga dopoveduje, bi ji težko verjel.«

»Da. Tudi tistih sedem očnic sem mu očitala. Misliš, da je umel. Ne. Užaljen je bil. Pa kako.«

»Kako so res nekateri ljudje čudni.«

»Čez mesec dni se je drugod bolj bogato oženi, kakor bi se pri nas. Seveda je na to silno ponosen in do sedaj še nobeno leto ni pozabil pokazati se s svojo milostivo in prav s temile očnicami, ki rastejo v tej travi. Hvali se pa, v kako strašnih pečinah si jih pribori.«

»Skoraj vem, iz katerega mesta je.«

»Kakor kaže, ga letos sploh ne bo.«

»Pa če bi vendarle prišel: Daj, Barbka! Potrgaj mu rože pred nosom.«

»Ne, Miha. Res mi je vselej bridko, ko jih vidim veneti na prsih ženske s pobarvanim obrazom, od nikoder drugod bi me ne mogle tako glasno spomniti, da čim večjo doto katera ima, tem manj srcá primoži.«

»Aaa. Zato tako vztrajno zavračaš snubače?«

»Nočem biti nesrečna.«

»Barbka! Tudi ti si očnica v travi.«

»Saj roža je na vse zadnje res samo roža. Trava, ki se posuši in v ogenj vrže. Do srca me je pa zbolelo takrat, ko sem vse pozabila in zaprosila pri njem za poznanega mi uradnika iz njegove banke, ki ima kopico otrok pa borno plačo. Pa me je zavrnil: 'Zakaj se pa ni bogato oženil.'«

Miha se je nemirno presedel: »Pa zares pusti Bog vseh vrst zverine razsajati po svetu.«

»Barbkaaa!« je poklicala Polonica.

Barbka in Miha sta se z Vernarja vrnila brez očnic. Malo postrani so jih pogledali, rekel pa ni nihče nič. So oba preveč radi imeli.

Tiste dni potem se je Barbka prepričala, da z Mihom ne bo primožila kdovekaj bogastva, pač pa celo srce. Časopisi so pa poročali, da je banka, katero je vodil nekdanji Barbkin znanec s Triglava, zašla v stečaj, njen ravnatelj pa da se je sam s samokresom obsodil.

Tiste očnice v travi pod Vernarjem so se pa razrasle v mogočen šop. Jih nobeno leto nihče več ne potrga. Vesta zanje samo dva — Miha in Barbka.

Tone Kralj: Svatba.

H U D A U R A

France Bevk

15.

Delavci so odšli v hišo, posedli za veliko in malo mizo. Po starem so bili posečki šumni, z mesom in vinom, z godbo in plesom, prava vaška veselica. Po vojski se je to in ono spremenilo. Vendar pa so se Mlakarjevi trdovratno držali starih navad. Ob misli na obilno večerjo in veselo noč, ki jih je čakala, so bili ljudje židane volje. Posebno mladina. Pozabljena sta bila trud in vročina dneva.

Mohor je bil zagnal harmoniko v zdič, a ni hotel prisesti k mizi. Ko je bil nehal igrati pred hišo, je bil sklenil, da se bo na tiho izmuznil. Premislil se je v zadnjem trenutku.

Zdaj ni čutil niti sence mržnje več do Tineta, bil mu je celó ljub. Imel ga je za tihega zaveznika, saj sta ob misli na Zalko gotovo enako ču-

tila. Mohorju se je zdelo, da je iznenada strašno spregledal. Podoba Zalke iz preteklosti, ki jo je z malo izjemo ohranil neomadeževano do tistega dne, se je vsa spremenila. To ni bila več ona. Ni zavrgla samo njega, slepca; ampak tudi Tineta, ubožca. Kmetica bi bila rada, prodaja se za velike hlebce kruha, vlačuga vlačugasta! Ne, v duši še ni mogel ustvariti jasnega odnosa do nje. Toda čutil je, da jo s tistim trenutkom bolj prezira kot ljubi. Ali pa se mu je ljubezen izražala le v mržnji in ni mogla umreti. Sovraštvo je pogosto le posebna oblika zelo strastne ljubezni.

Slonel je ob peči, mrtve oči so mu begale po stenah. Da naj prisede, so mu klicali od vseh strani.

»Saj nisem bil v senožeti,« se je branil.

»Zate se delo šele začne. Če ne boš jedel in pil, te ne bodo ubogali prsti, ne bo ti pela harmonika.«

Najrajši bi bil sam zase, neviden, kot so bili drugi zanj nevidni. Moral se je vdati. Prisedel je, kamor je nanoslo, a namerilo se je, da je sedel prav k Tinetu. Pavle je sedel na drugem koncu mize in obračal dekletom hrbet. Porogljivo, izzi-valno se je oziral na Tineta. Mohor je zajemal počasi, previdno. Z leseno žlico je otipal prvo rob sklede, nato jo je porinil v jed. Iz navade je imel daljavo izmerjeno, roka mu je bila gotova, zlepa ni zgrešil. Ta večer pa mu je žlica dvakrat ušla pod skledo. To ga je zmedlo. Prisluhnil je, ali se mu posmehujejo. Nič. Žlice so škrebale, počasi se je razpredal pogovor. Le Mohor in Tine sta bila tiha.

Tine je bil sklenil, da ves večer ne bo pogledal Zalke. Vendar so mu oči neprestano uhajale vanjo, ki je sedela pod stensko uro. Pri luči se mu je zdela zelo lepa, prikupnejša kot sicer, nekam srečno se je nasmihala predse. Hkrati pa je bila tiha, nenavadna. Zdaj pa zdaj so ji ušle oči na moške. Tineta je ošvignila le mimogrede.

Na mizo je prišlo suho svinjsko meso. Prva lakota je bila že utešena, jedli so počasneje, z zbrano skromnostjo. Besede so se zgostile, pogovor je bil glasnejši. Okna so zijala odprta na stežaj. Bilo je soparno; potili so se, četudi so bili goloroki. Dišalo je po noči, po pokošeni travi, po bezgu, po senu in po potu, ki so ga izparivala telesa. Na obrazih so se jim nabirale debele kaplje. Zdaj pa zdaj si je kateri izmed mož obrisal čelo v rdečo ruto, vzdihnil in se ozrl skozi okno. Še toliko sape ni potegnilo, da bi vztrepetala petrolejka, ki je visela pod stropom.

Mrakar je prinesel vina. Steklenica s kozarcem je krožila od moža do moža. Slivar in Ivanc sta tudi to pot sedela drug poleg drugega. Ivancu se ni več poznala pijanost, le oči je imel težke, jezik mu je bil negotov. Izpil je prvi kozarec vina, a Slivar mu je proti navadi in zoper vsako spodobnost nalil drugega. Sosed se ga je pobranil, a ni imel poguma, da bi ga odklonil. S sramom se je ozrl po ostalih.

»Ivanc, le pij, saj si delal,« je Mrakar pomežiknil.

Zdaj jim je bilo že jasno, zakaj Slivar tako tiši v sosedu.

Tine je upiral pogled v Slivarja, kakor da ga prebada. Jed mu ni več teknila, le vino je željno srknil, kadar je prišlo do njega. Če bi bil v krčmi, bi poklical štefan na mizo, ga zlival vase kozarec za kozarcem, se opil do nezvesti. Ne, saj ni čutil tako hudo telesne žeje, le notranjost mu je požigalo. Tisto Slivarjevo dobrikanje, s katerim je silil v Frencona, mu je vrtalo

v drobovje. Sunil je Mohorja pod mizo, češ: poslušaj, razumi, če hočeš!

Temu je zastal požirek v ustih, mrtve oči so se mu uprle nekam v kot pod razpelo. Da, pričel je razumevati, postajalo mu je jasno. Če mu je manjkal vid, so mu bili tem ostrejši ostali čuti. Tine res ni lagal. Fanta je zalil tak žolč, da mu je postalo kar grenko v grlu. Da bi mogel tem ljudem pogledati v obraze! Vsem zapovrstjo, a nato izpljuniti.

Dejstvo, da je imel Zalko za hrbtom, je delalo Pavleta nekam nemirnega. Pogosto se je ozrl po njej. Ni mu bilo več mari, če ljudje opazijo njegovo pogledovanje. Tinetu ni več privoščil pogleda, a je čutil, da ga ta meri venomer, kakor da ga izziva.

Da, Tineta je oblival mrzel pot od srda, ki mu je rasel ko hudournik ob povodnji. Polnila ga je vroča želja, da bi se znesel nad tem človekom. V mržnji se je spomnil na zadevo, ki je bila v vasi že napol pozabljena. Domačini so bili pred leti pobrali drva lesnemu trgovcu, ki je bil za dlje časa izginil iz vasi in jim ostal na dolgu dnine. K temu jih je nagovarjal Tine, ki je bil sam prizadet. S trgovcem je imel neke zveze le Pavle, a je molčal ko klada. Nekega dne se je trgovec iznenada prikazal na klancu; kako desetino vaščanov so odgnali v zapor. Tatvina jim je bila tuja, nikoli niso imeli opravka s sodnijo, bili so do dna zagrenjeni. Mnenje vseh se ni obrnilo proti Tinetu, ki jih je nagovarjal k dejanju, ampak proti Pavletu. Da je nalašč molčal in trgovcu na skrivaj poročal o dogodku, so rekli. Če je kdo zadevo le omenil, je prebudila hudo kri. Fanta sta se že od tistih dni globoko mrzila. Tine se je zdajci oklenil spomina z vsem žolčem.

»Včeraj si bil v dolini,« je pomežiknil Lovrencu. »Pa nisi mar šel po denar k Zanatu? Saj ti je še dolžan, ne?«

Vprašanje je bilo zastavljeno nedolžno, le v glasu je trepetala drobna zloba. Navzočni so priostriili ušesa.

»Tri stotake mi je vrag odnesel, vrag mi jih bo tudi prinesel na repu,« je Lovrenc podpiral Tineta zelo glasno in ostro. »Tri tedne ob ričetu bi mu tudi ne daroval, če bi se srečala na gmajni.«

»Priateljem je že pošteno plačal,« je nekdo poškilil na Pavleta, »četudi je zlodej. Za žlahto je že pošten.«

Pavle je ošinil s pogledom očeta. Kazno je bilo, da ga vprašuje, kaj naj naredi. Nastal je trenotek tesnega molka. Nekateri obrazi so kazali rahlo nejevoljo. Ob vinu in mesu, v sopari večera, ko se je za gorami pripravljala nevihta,

Tone Kralj: Bratje.

so si želeli miru. Drugim je pogomazelo v krvi, davna krivica jim je živo stopila pred obraze. Roke so jih zasrbele, kakor da so jim bile šele prejšnji dan zatekle od železja.

»Enim z denarjem, drugim z ričetom.«

»Vrana ne kavsne vrane.«

In še. Beseda za besedo. In v vsaki je bilo nekaj žolča. Narekovalo jih je naglo popito vino. In sitost, ki jim ni leno legala v ude, ampak jim je razburjala kri. Nekateri so se smejali. Še tisti, ki so molče žvečili, molče nalivali kozarce in jih izlivali v grla, so natiho privoščili Pavletu.

Pogovor je vplival na Slivarja ko polivek z mrzlo vodo. Jezno je pogledal po vseh, izpil vino, se odhrkal in trdó postavil kozarec na mizo.

»Vsak je prejel, kar je zaslužil,« mu je grozeče zahreščal glas.

To je ljudi razdražilo. Vse dni jih je peklo, da so jih imeli za tatove, ko so hoteli vzeti samo svoje. Saj so bila tista polena vredna komaj desetino tega, kar jim je bil trgovec dolžan. Slivar

jih je dregnil v najobčutljivejšo rano. Pogledi vseh so se vprli vanj.

»Kaj hočemo, tatovi smo,« je Tine ježno brenkal z velikim nožem, ki je ležal na mizi.

»Tega pa nisem rekel.«

»Saj ni treba prav reči, da se razume.«

Slivarja je kar privzdigovalo. Jezilo ga je, da je moral ziniti tako nerodno. Poleg tega ga je bolelo, da pregrevaljo stvar, katere se radi Pavleta ni rad spominjal. Ozrl se je v sina.

»Čemu bi vrabci vedno čivkali o lanskem prosu,« je vrgel Pavle strupeno.

»Človek se praska tam, kjer ga srbi,« je Tine vrgel nož, da je padel pred Mohorja.

Ta je segel z roko predse, ujel rezilo in ga pokril z dlanjo. Bil je izredno razburjen. Ko je prišlo vino predenj, ga je porinil dalje, a pri tem je skoraj prevrnil steklenico. Pavletov glas mu je prebujal mrščavico po telesu. Tega človeka že prej ni mogel trpeti. Še mlad fant je bil, pravkar je začel vasovati, ko ga je nekoč osramotil

pred dekleti. Tega mu ni mogel pozabiti. Bilo je ko gnojna rana, ki jo je le za silo prerasla mlada kožica. Zdaj se mu je znova odprla. Stari mržnji se je pridružila nova, sveža, ki se mu je porodila tisto uro. Čutil je, da še nikoli ni tako globoko sovražil kakega človeka. Vse preteklo in sedanje se mu je zgostilo v nekaj težkega, temnega in mu je počenilo na dušo. Včasih, ko je brez moči, s stisnjenimi zobmi čepel v bližini Frenconove hiše, si je vroče želel, da bi imel koga, ki bi namesto njega planil na noge in udaril. Ni ga imel. Zdaj ga je našel. Bil je Tine. Govoril je prav tiste žaljive besede, kot bi jih govoril on. Premeknil se je ko mačka na soncu, rokav mu je pokrtil nožev ročaj. To kretnjo je ujel le Lovrenc in se tiho nasmešnil v brčice.

Ostali niso gledali na Mohorja, kakor da ga ni med njimi. Opazili so le, kako se fantoma, Pavletu in Tinetu, grozeče bliskajo oči. Preplašili so se. Preženek jih je zabaval, pretepa pa ne bi hoteli. Možje so se trudili, da bi obrnili pogovor v drugo smer. Dekleta pri mali mizi so bila obmolknila. Težko so čakala plesa, bala so se, da harmonika tisto noč ne bo niti zapela. Fantje so bili objestni, vsi od vruga. Spomin na ječo jim je preživo rasel iz vina, sipali so besede, ne da bi jih tehtali. Držali so se sicer na smeh, a za smehom je kot v zasedi tičal pritajen gnev.

Mohor je prisluškoval. Roka, ki je počivala na nožu, mu je drhtela. Nekaj temnega mu je podmolčko raslo v zavest, bilo je ko bliskavica v temni noči, vžigalo se je in ugašalo. V trenutku, ko se je ves vdal neki misli, je potegnil z roko proti sebi. Nož mu je brez ropota padel v naročje. Nekaj časa je sedel nepremičen, kakor da nečemu prisluškuje. Nato je pobral nož s kolen, ga previdno zataknil za golenico Tinetovega škornja. Vzravnal se je, položil obe roki na mizo in zadrževal trepet. Srce mu je burno razbijalo. Mrtve oči so mu iskale v polkrogu.

Tine je bil obtičal sredi stavka. Segel si je za golenico in otipal ročaj noža. Razumel je. Kri mu je zledenela po žilah. Ne bi imel poguma, da bi vzel nož v roke. Toda če bi mu ga v odločilnem trenutku kdo porinil med prste. Treznila ga je groza, srd ga je popuščal. Ali za vse na svetu bi ne bil mogel seči za golenico in pred vsemi položiti nož na mizo. Tudi se ni upal pogledati Mohorja, ki je sedel kot otrpel. Porinil je nož globlje v škorenj. Ne bi mogel več govoriti. Lovrenc je bil pravkar izustil nekaj strupenega.

Slivarju je udarila kri v lica. Vedel je, čemu se je to začelo. Vznemirjal ga je Ivančev pogled, ki se je vedno bolj plaho oziral po Tinetu.

»Vsaj v tuji hiši naj bi človek imel mir,« je udaril s pestjo po mizi.

»Plešite rajši, fantje,« je pritaknil Mlakar, ki mu je bilo nerodno, a se ni nikomur hotel zameriti. »Dekleta že sedijo ko na koprivah. Mohor, zaigraj!«

Mohor se je zganil iz odrevenelosti. Besede so mu prišle kot v odrešenje. Z bolečino se je iztrgal iz tesnih občutkov, ki so ga oklepali. Medtem ko so ostali ropotaje vstajali, se je zibal k peči. Neko dekle se mu je nagnilo do ušes: »Mohor, poskočno narédi!« Zdrznil se je. Ali je bila Zalka? Ne. Kje je Zalka? Saj mu nazadnje nič več ni bilo do nje. V zamolkli bolečini duše mu je odmirala bolj in bolj. To ga je delalo divjega, nepreračunljivega, a hkrati tako potrtega in žalostnega, da mu je šlo na jok.

Otipal je harmoniko in jo zgrabil s strastjo, kakor da se hoče iz tegobe rešiti v godbo. Potegnil se je v zdič. Prsti so mu krčevito zaplesali po gumbih. Harmonika je zapela.

14.

Godbo so pozdravili s smehom. Mize so odnesli v vežo, vino so postavili na okna. Izba je bila skoraj prazna. Možje in žene so posedli po klopeh ob steni. Dekleta so se stiskala ob kamri, šarila z rokami po belih predpasnikih in se nasmihala. Fantje so se gnetli ob vratih. Klobuke so si bili pomeknili na ušesa, čez obraze se jim je razlezel širok nasmeš.

Že je pristopil prvi k dekletu, ki mu je bilo najbolj na srcu. Zavrtela sta se prva dva para. Za njima drugi. Luč pod stropom se je rahlo zibala, plamen v nji je podrhteval. Od pritrkovanja s petami se je tresla vsa hiša. Novih plesov, ki so jih zanesli iz mesta, niso marali, niso bili za slovensko kri. Hotelo se jim je divjega, starega plesa, ki so se mu vdali z vso strastjo. Hopsasa, hopsasa! Med fante in dekleta se je bila pomešala tudi mlada vdova, ki je bila prav zadnjo nedeljo odložila črno ruto. Nekdo je polglasno zaukal.

Mohor je mrtvo strmél nekam v klop, nategoval in stiskal harmoniko, iz katere je vrela poskočnica po napevu: »Kako te imam rada, Mati-i-ja!« Toda glasovi se kdaj pa kdaj niso ujemali s poskočnico. Bilo je, kakor da se v osnovno melodijo primešava napev, ki ni od tega sveta. Mohor ni prisluškoval svoji godbi. Tudi ne pritrkovanju petá, šumu ženskih kril, šepetanju plesavcev, razgovorom, ki so se pletli ob stenah. Prisluškoval je nekam v svojo notranjost.

Spomnil se je mladosti, svojih pastirskih dni. Nekoč je bil zašel v sotesko, kjer teče potok med

Tone Kralj: Mati.

skalami in se v ozki strugi izgublja v neznano globino. Na nekem mestu se potaplja tako globoko, da ga ni videti. Mohor je bil legel na trebuh na rob skale in gledal nizdol. Tja doli ni posijalo sonce, v večnem mraku je komaj komaj razločil blesk temne vode, ki je zamolklo grgrala in šumela. Kaj se godi v tisti globini? Čemu ga je, dečka, mučilo tako vprašanje? Če bi večno ležal na tistem mestu, bi tega ne mogel razvozlati. Če bi se spustil v nižino, bi se več živ ne povrnil.

Ob tem spominu se je zdrznil in nagnil glavo. Harmonika je utihnila. Le za trenotek. Komaj so se plesavci ustavili, že so mu prsti znova hiteli po belih gumbih. Prislunil je, da bi ujel pritrkavanje Zalkinih nog, šum njenega krila, njeno besedo ali njen smeh. Nič. Bilo mu je, kakor da se mu dekle ni pogreznilo le v temo, ampak tudi v vesoljno tihoto. Zaslišal je Pavleta. Mrtev pogled mu je krožil ob stenah, da bi ujel Tineta. Kje je? Nato je nagnil obraz v harmoniko, prsti so mu tekli ko mrzlični, telo se mu je rahlo pozibavalo v taktu, poteze na obrazu so se mu krčevito premikale.

Tine je bil med fanti edini, ki ni plesal. Sedel je blizu vrat, roke je bil oslonil ob klop, kakor

da se namerava vsak trenotek dvigniti. Obraz mu je bil vpri v tla, oči so mu izpod čela motrile plesavce. Preko lic mu je bil legel porogljiv nasmeš. Kdaj pa kdaj je mislil oditi, a je vsakikrat obsedel. Bil je nekam bridko iztreznjen. Za golenico mu je počival nož, a ni imel moči, da bi ga izdrl in ga zagnal skozi okno. Zdaj pa zdaj je lovil z očmi Zalko; ujel jo je, a mu je vselej zopet izginila v gneči. Ko je bila prvič priplesala mimo njega, ga je pogledala pol boječe, a pol očitajoče. Le naj! In vendar... Če je v Mohorju umirala misel nanjo, se v njem še ni odločilo. Mrzil je Pavleta, nje še ni mogel do konca mrziti. Kadar jo je pogledal, ga je spreletelo nekaj sladkega, spremešanega z grenkostjo. Tešilo ga je, da ni plesala s Pavletom. Morda nalašč, da bi varala ljudi. Saj sta se tistega dne že dovolj kazala. Noč je še dolga.

Ples je za trenotek ponehal, predenj je stopila Lizabeta. Bila je vsa rdeča v obraz; močno telo so ji razganjale tajne sile, ki so ji spale v nedrih.

»Ali ne boš plesal?« se mu je ponujala.

Gledal jo je. Mikalo ga je, da bi jo zgrabil, jo divje vrtel in vriskal. Toda odkimal je z glavo in obsedel na klopi.

Godba je vriskala. Hop, hop, hop! Pobliskavali so se beli rokavi fantov, ki so bili brez jopiča, beli predpasniki deklet. Sopara jim je pritiskala na senci, telesa so se jim potila. Le na redke čase je popihala sapica, za spoznanje zgenila plamen v svetilki. Pod stropom so viseli oblaki tobakovega dima.

Lizabeta je plesala s suhonogim fantom, ki je nosil eno ramo više kot drugo. Pogledovala je Tineta, ki jo je kdaj pa kdaj ujel z očmi. Nasmehnila bi se mu bila, če bi se upala. Suhonogi fant jo je zaljubljeno zrl z ribjimi očmi.

Slivar in Ivanc sta sedela ob kamri. Bila sta skrita za plesavci, ki so ju venomer zagrinjali in zopet odgrinjali. V splošnem šumu sta se menila krič. Slivar je jemal steklenico z okna in nalival sosedu. Po večerji ga je obšla trpka negotovost in ga je mučila. Čutil je, da se Ivanc rahlo kesa, da ga nekaj plaši in da mu tega niti z vinom ne more utopiti. Na Tineta je mislil s srdom.

»Tine dreza v sršenovo gnezdo, to ti rečem,« je zagolčal, ko je ponujal Ivancu nov kozarec.

»Mhm!« ga je sosed strmo pogledal.

Saj je komaj vedel, kaj mu pravi. Otepal se je vina. Ne radi tega, ker bi se ne maral opiti. Saj to edino bi še kazalo storiti. Toda vse skupaj se mu je gabilo. Bil je plah človek; besede, ki so padale pri večerji, so mu vzbujale strah. Vedel pa je, da se Slivarja ne bo mogel odkrižati. Najrajši bi bil odšel domov, a temu človeku bi niti pobegniti ne bilo mogoče.

Obrisal si je usta in si segel s prsti v redke, sive lase nad senci.

»O prekleta zadeva!« je zamomljal.

»Ti se kesaš,« je Slivar blebetal vanj; tudi njega se je bilo že oprijelo vino. »Povej, priznaj, da se kesaš. Zmeraj sem mislil, da si mož beseda — no, Ivanc, hudič prekleti!«

»Kaj bi se kesal?« je bilo Ivancu nerodno, da ga je oni videl v dušo. »Čemu bi se neki kesal? Da bi se le nič slabega ne izkuhalo iz tega!«

»Slabega?« je Slivar že težko sledil smislu Ivančevih besed. »Kaj slabega? O čem pa žvečiš? Kar se je skuhalo v moji glavi, nikoli ne more biti slabo. Ivanc, kar se je ... ná, pij!«

Nič več. Ivanc je odpahnil kozarec. Oči so mu bile že zalite od pijanosti. Ozirale so se mu okrog, kakor da nečesa iščejo. Opazil je Tineta, ki je ždel na klopi kot grešnik. Videl ga je le zdaj pa zdaj za trenotek, zagrinjali so mu ga plesavci. Lovil je hčer. Ujel jo je s pogledom in ji stežka sledil med pleščimi pari. Plesala je tudi ona. Z očmi jo je ujel, a v mislih mu jo je bilo težko obdržati. Kaj je že hotel?

Zalka je bila ujela njegov pogled. Med večerjo, ko je opazila, kaj se razvema med fanti, ji je postalo težko. Zdaj, ko je plesala, ji je bilo lažje. Vendar ne popolnoma lahko. Na ustnicah je kazala smeh, a oči so se ji plaho ozirale po ljudeh. Kdaj pa kdaj jo je tako čudno zgrabilo za srce. S Pavletom ni plesala. Zakaj, bi si sama ne vedela določno odgovoriti. Ne le zato, ker so se fantje trgali zanjo, ker je bila izvrstna plesavka. Pavle je silil do nje, to je opazila, a se mu je ona nekako izmikala. Ni se marala preočitno kazati pred ljudmi. In ni se bila še do dna odločila. Besede, ki jih je govoril Tine, niso izzvenele brez sledu. Kadar se je okrenila, je ujela Tinetov pogled izpod čela. Iz njegovih zenic je sršelo nekaj tako tajnostno grozečega, da se je stresla.

Znova se je ozrla po očetu, še jo je spremljal njegov pogled. Kaj ji hoče? Slivar je lezel v dve gube in jezno strmел predse. Zalki so se spačile ustnice v porogljiv nasme. »Telica si, ki te bodo prodali...« To jo je jezilo, grenilo ji je mladost in radost. In vendar je čutila, da jo še zmeraj vleče k Pavletu. Nikoli s tako silo kot ta večer. Vendar je bila razklana v svoji notranjosti. Po navadi je bila vesela, skoraj razigrana, tedaj pa ni občutila niti sence prave radosti. Hotela se je prisiliti v smeh, hotela se je omamiti. Plesala je ko nora. Ko je priplesala do vrat, je nenadoma izpustila plesavca in izginila v vežo.

Ivanc je ves čas ni izpustil iz oči. Misel se mu je bila kar pilepila nanjo, zdaj je vedel, kaj je hotel. Govoril bi z njo. Ne da bi jo vprašal za mnenje, da bi polovico odgovornosti zvalil na njeno ramo. Če ona hoče tako, bi ne mogel pomagati. Potem bi si oddahnil. No, dà!

Dvignil se je in se opotekaje prerinil med plesavci. Omahnil je iz hiše. Soparica je bila nekoliko ponehala. Od zapada je vel rahel hlad. Zdaj pa zdaj se je rahlo zgenilo listje. Zvezde so bile redke, sijale so le čez polovico neba. Na zahodu jih je bila zakrila gosta, nevidna kopa oblakov, ki je počasi lezla iznad obzorja. Tam zadaj, prav na dnu, se je vžigala bliskavica. Po vrtu so letale kresnice, v travi so cvrčale kobilice.

Zajel je polne prsi zraka, ki mu je čistil pijano kri. Okoli vogala je prišla Zalka. Prestrašila se ga je, nato mu pogledala поблиže v obraz. Ko ga je spoznala, se je namerila v hišo.

»Počakaj,« se je Ivancu zapletal jezik. »Zalka, samo dve, tri... besede... Slivar je tako vsiljiv — no, saj veš...«

Bil je ves zmeden, prekinil se je in ni našel besed. Hči ga je ostro premerila.

»Oče, vi ste pijani; pojdite rajši domov!«

»Preveč sem pil, to je res,« si je segel v lase; toda zdelo se mu je, da ne sme odnehati. »S Slivarjem sva govorila... če bi vzela Pavleta... saj te nič ne silim, toda...«

»Le dajte mu hišo, če hočete,« ga je rezko prekinila; bilo je kazno, da je imela besedo že pripravljeno na jeziku. »Le dajte mu hišo, če mu je toliko do nje, jaz pa nisem na prodaj. Sramujte se!«

Ivanc se je ves zlecnil. Vraga, saj je slutil, da bo tako. A Slivar je čakal, da se fant in dekle gledata. Nazadnje mu je bil tak odgovor celó v veliko olajšanje.

»Saj sem ti rekel, da te ne silim,« je mencal. »Če ti hočeš tako, je meni tudi prav... še bolje...«

Tone Kralj: Sv. Anton pridiga ribam.

Hudimana, preveč sem pil...,« se je praskal po sencih.

»In če je Pavletu res kaj do mene, ali nima on jezika?« je vrglo dekle skoraj v joku in odšlo v vežo.

Ivanc je strmel za njo. Dekletu le ni bilo tako nič do Pavleta. Stal je na mestu, ni vedel, kaj naj stori, kaj naj si misli. Težko mu je bilo stopiti v izbo.

Slivar mu je porinil poln kozarec v roko. Nesel ga je k ustom, a mu je roka omahnila, vino je izteklo na tla.

»Meni je vseeno,« je blebetal, »le vi drugi se zgovorite... Meni je vseeno za teh nekaj ur življenja...«

Najrajši bi bil zajokal. Slivar je pobral kozarec, ki je bil zletel na tla, gledal nekaj trenutkov v soseda. Smeh mu je razširil rdečkasto brado. Ozrl se je po sinu. Stal je ob peči in se šalil z nekim dekletom. Šel je in ga sunil s komolcem mimo grede.

»Ne vedi se ko štor!«

Pavle se je ozrl za očetom. Z očmi je poiskal Zalko, ki je stala sredi izbe, gledala nekam zmedeno, kakor bi ne vedela, kam naj bi se dela. Fanta je grizlo, da se mu je nalašč izogibala. Niti enega plesa še nista zaplesala. Vsa se je bila nekam spremenila. Premagal je grenkost in se zazibal proti njej.

Zalka ga je uzrla in mu hotela pokazati hrbet. Ob očetovih besedah se je bilo nekaj težkega zadrgnilo v njenem srcu. Begalo jo je in jezilo. Zagrnila jo je taka sila sladkih in grenkih občutkov, da je trpela. Toda ko je zagledala, da se ji od klopi bliža Tine, se je naglo okrenila. To je bilo odločilo, Pavletu se je skoraj vrgla v naročje.

Tine je bil obstal kot ukopan, a nato je naglo zgrabil prvo dekle in se zavrtel z njim.

Slivar ni prezrl, kako je Zalka izbirala med fantoma in se oklenila Pavleta. Pijanost od radosti mu je udarila v glavo. Zgrabil je vdovo, ki je čakovala ob kamri, udaril z nogo ob pod in zaplesal. Možje so se spogledali in pomežiknili, ženske so prasnile v smeh.

»Glejte norca! Kakšne lahke noge ima! Saj se ves potresa!«

»On že ve, zakaj ga razganja.«

»Če bi vedela žena, bi vstala s postelje in ga prišla lasat.«

Slivar ni slišal smeha ne besed. Če bi jih bil tudi slišal, bi se ne bil zmenil zanje. Cvetela mu je pšenica, za vse drugo mu ni bilo mar. Med plesom se je še huje razigril. Naj ljudje le mislijo, kar se jim zdi.

(Dalje prihodnjič.)

Tone Kralj: Kristusova glava. (Mavec.)

OTROCI

Sonce povsod.

Lé tamkaj pod hrastom je senca.

Julče postavlja vojake v naskok.

Trava in pesek krog in krog,

tam zadaj grmovje, baraka,

kasarne zidovje.

Vse v soncu blešči se.

Nato za nekaj trenutkov: senca oblaka
zakrije sonca jasnino.

Metka in Jože ležita v travi,

sonce zlati jima trudni obraz,

vso noč nič nista zaspala in v glavi

še vedno ju misel teži:

Oče pretepel je mater,

pozno ponoči je prišel domov.

Anka trga za Julko cvetice —

bolna je in drobna takó

in hoče cvetice, cvetice...

Anka se joče — in trga cvetice, cvetice...

Sonce povsod. Otroci na travi:

Julče in Metka in Jože

in žalostna misel v glavi.

Milan Šega.

M I

Mi: to je moj oče in sestra in jaz —
pa ptica na mrzlem betonu pred oknom
in papirnat obraz na steni:

to je mati —

sredi pomladi odšla je od nas —

ostali smo še:

Moj oče in sestra in jaz!

Zdaj se poslavlja še sestra —

pa to ni matere pot;

sestra je mlada in polna moči:

no, lepa zelo je in njene oči

so bilè mi najdražje.

Snoči stopila je k meni

in poljubila mi čelo,

češ, ne pozabi svoje sestré...

Zjutraj odšla je s skrbnim obrazom
na pot:

službo nekje je dobila —

in midva: to je moj oče in jaz,

ostala sama sva

in materina slika na steni...

In jutri pojdem še jaz za sestró:

za očeta bridek dokaz,

da eden pojde tudi za materjo...

Milan Šega.

STANOVANJE NA HODNIKU

Hodnik je teman in stene

od mraza so kakor ledene.

Tam v kotu so vrata in zadnja številka
v kasarni.

Zdaj se selijo — devet jih je v sobi —
in oče je silno slaboten.

Dva, najmlajša dva, sta božjastna:

polno krastavih ran

se jima vsejalo je v bledi obraz.

Nad vrati je križ in Gospoda

trpeči obraz...

Mati moli: Usmili se nas!

Zdaj se selijo — to je Sibirija!

Oče nadúsljivo kašlja in skriva obraz.

Otroka je vrglo kar po stopnicah:

spet božjast!

Nad vrati je Gospoda trpeči obraz.

Mati moli: Usmili se nas!

Milan Šega.

KRAVJI BOGATIN

Janez Rožencvet

Živel je v Ljubljani trgovec, ki je že v mladih letih spoznal, da nanagloma samo v pravlji-
cah kdo zabogati. V življenju se mora dolgo in
vztrajno truditi, kdor si hoče kaj pridobiti in ob-
držati. Zato je dan za dnem vneto delal v svoji
trgovini, prodajal dobro blago za pameten dobi-
ček, varčeval razumno in upal samo poštenim
ljudem. Tako je v štiridesetih letih zabogatel, da
se Ljubljancem še sanjalo ni, kako.

Potem je dejal: »Po tolikem delu se spodobi,
da sam sebi kaj privoščim!«

Prepuštil je sinovom hišo in trgovino brez
dolga, odštel hčeram bogate dote, postavil v spo-
min svoje rajne žene v cerkvi dragocen oltar in
izročil županu veliko denarja za novo šolo in
novo ubožnico. Milijone, ki so mu še ostali, je
namenil sebi.

Pa ni začel kar zapravljati, kakor da je v
loteriji zadel. Vajen premisleka pri najmanjših
stvareh, je dejal: »Tudi za zapravljanje je treba
pametnega načrta, da je kaj užitka!« In šel je
najprej na počitnice na Turjak.

Na Turjaku je lepa, gosposka samota, dober,
suh zrak, človeka ne moti svet in misli se mu
očistijo, kakor nikjer nikoli. Dobro se je počutil
ljublanski bogatin na počitnicah in sproti si je
beležil, kar mu je primerneja prišlo na um.

V košnji, ko morajo vse roke prijeti za delo,
se je peljal turjaški župan s kravami v Ločico
po seno. Peljal se je mimo kovačnice, kjer je
kovač pomerjal podkve graščinskim konjem.

»Gosposko se voziš, gosposko!« je odgovoril
kovač župana.

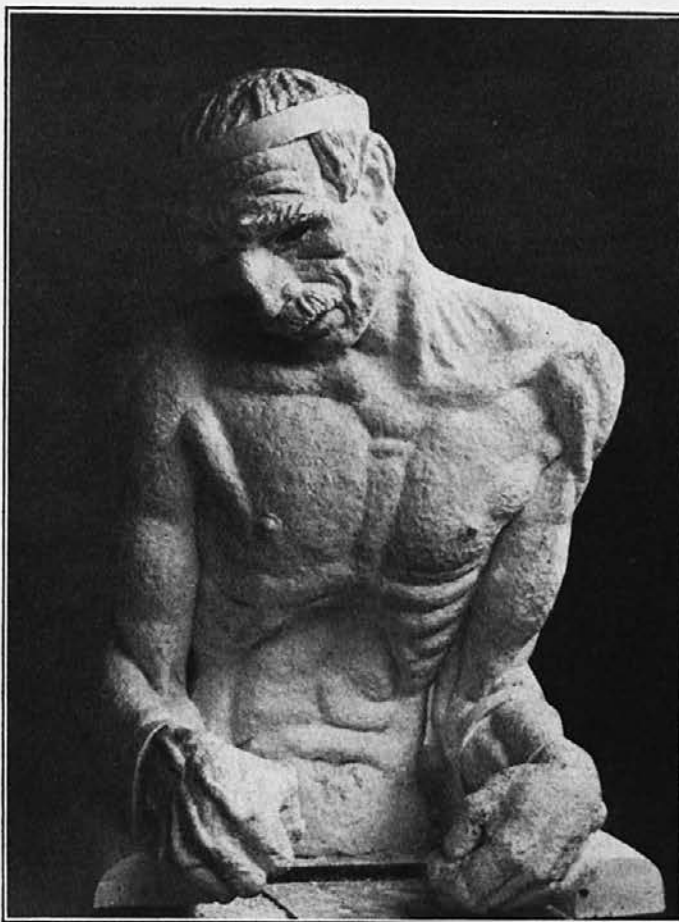
»S parom, kakor se moji časti spodobi!« se
je resno odrezal župan.

»Postaviš se res s svojo vprego, tudi varno
se z njo voziš, samo hitra ni kaj prida!« je skušal
kovač vdrugič podražiti župana. Župan, ki je bil
malokdaj v zadregi za besedo, mu je zasolil:

»Kaj češ, kdor je gosposki, utegne zmeraj.
In na Turjaku smo vsi gosposki, se nam nikoli
ne mudil!«

Kovač je začutil, kako ga je župan vščipnil,
ker se zgovarja, namesto da bi hitel konje kovati.
Sicer mu tudi ni zlepa zmanjkalo odgovora in bi
bil gotovo še kaj rekel, pa je šel s sprehoda mimo
ljublanski bogatin.

Župan in kovač sta ga pozdravila, zakaj na
Turjaku so ljudje vljudni in pozdravljajo spo-
dobnega tujca, ki živi med njimi in jim ne dela
nadleže. Bogatin, ki še ni poznal Turjačanov,

Tone Kralj: Matija Gubec. (Mavec.)

je slišal pomenek, ne da bi bil razumel zbadanje.
»Si velja zapomniti,« je dejal in gredoč zapisal
v beležnico: Kdor je gosposki, ima čas in se vozi
s kravami, ker je najbolj varno.

Po mali maši, ko so se začele po hribih vla-
čiti deževne megle, se je vrnil v Ljubljano. Vedel
je že vse natanko, kako si bo za naprej uredil
življenje.

Čez zimo so mu napravili ljubljanski umet-
niki načrte za lepo palačo in velik vrt v Trnovem,
spomladi so začeli z delom in do jeseni je bilo vse
gotovo. Avtomobilski zastopniki so si tačas pete
za njim brusili. Opravili niso nič, zakaj bogatin
si ni dal postaviti garaže, pač pa velike goveje
hleve.

Delavci, ki so jih zidali, so dejali: »Takle
bogatin še počivati ne more, da ne bi mislil na
dobiček. Zdaj bo imel za kratek čas mlekarino in
nesla mu bo, ker bogatinu vse nese, kar prime.«

Niso napačno mislili, vendar prave niso zadeli.

Ko so mizarji poslali v palačo novo pohištvo,
kolarji kočije in sedlarji čudne komate, so hlapci
prignali še krave v hleve. In ko si je bogatin v
novem domu vse dobro uredil, je ukazal, naj za-

prežejo, da se bo peljal v mesto. Zapregli so par krav in bogatin je sedel v kočijo.

To niso bile kar tako navadne krave. Najlepše štajerske krave so bile, bele, visoke, z zvananim križem, lepo rožne in krotke. Ampak krava je krava. Posebno hitra ni nobena in naj bo že lepa kakor je, v kočijo vprežena se le čudno podá.

Že v Trnovem so ljudje zijali in skupaj drečili, v mestu se jih je nabralo okoli kočije, da stražniki niso vedeli, kaj bi. Ker so se vsuli na cesto še otroci iz šol, je bil tak vrišč, da je moral kočijaž krave za gobce voditi, sicer bi bile zbežljale. Vendar je trgovcu kar dobro delo, da se ljudje toliko brigajo zanj. Nič ga ni motilo, da so mu brž nadel priimek: kravji bogatin.

In tako je bilo vsakikrat, kadar se je vozil s kravami po Ljubljani. Stražniki so se jezili, če so zagledali njegovo kočijo, a nič mu niso mogli, ker nobena postava ne prepoveduje v Ljubljani vprezanja krav v kočije. Razganjati so morali ljudi, ki so se gnetli in ovirali promet. Tujci so se kravji vpregi čudili in novinarji so toliko pisali o njej, da je postalo bogatinovim otrokom že nerodno. Prigovarjali so očetu, naj opusti nespametno misel. Oče jim je pa dejal: »Koliko nespametnih stvari si privoščite vi za moj denar, zakaj si jaz za svojega ne bi ene?«

Jeseni so se zbrali mestni očetje na posvetovanje. Ko so vse rešili in sklenili, kar je bilo na vrsti, se je oglašil gospod Naprednik in dejal:

»V občini si je nekdo vtepel v glavo, da se mora staroversko s kravami voziti. Pametno storimo, če prepovemo v Ljubljani kravjerejo in

kravjo vprego, da ne bo naše lepo mesto pred domačini in tujci trpelo sramote.«

»Premislimo, da se ne prenaaglimo!« je svaril mestni oče gospod Razumnik. »Prvič imamo gospodarje v Trnovem in Črni vasi, ki spadajo pod mesto, pa redijo krave, ker živijo od kmetovanja. Drugič živi mesto od kmeta in kmet od mesta. Ali naj prepovedujemo kravjo vprego Izancem, ki vozijo drva v Ljubljano, Kašeljcem, ki nas zalagajo z zeljem, bizoviškim pericam, ki perejo naše rjuhe, ali Posavcem, ki vozijo iz Mestnega loga seno skozi naše mesto. Res, kmet ne vpreza rad krav. Za malo mu je in krava dá manj mleka, če vozi. Ampak v teh slabih časih je marsikdo postal pohleven in si misli: Konj in vol vse leto nista dajala ne kaplje mleka, pa ni bilo zamere. Naj vozijo krave, če je prav manj mleka, saj tako nima več posebne cene. BAHANJE s konji in voli je zdaj predrago.«

»Pa prepovejmo kravjo vprego samo kravjemu bogatinu!« je menil mestni oče Naprednik.

»Krivica bi bila!« se je uprl mestni oče gospod Pravičnik. »Če temu prepovemo kravjo vprego, bo svet dejal, da imajo Izanci, Kašeljci, Posavci, Bizovičani in sploh tuji občani v našem mestu večjo pravico kakor ljubljanski meščani!«

Zdaj bi bil rad še mestni oče gospod Pošpičnik nekaj rekel, a v besedo je posegel sam župan, ki je dejal:

»Gospodje, ne pozabite, da gre za človeka, ki nam je podaril novo šolo in novo ubožnico. Obojega smo bili krvavo potrebni. Takega dobrotnika Ljubljana še ni imela in ga morda nikoli ne bo. Ne kaže, da bi ga lahkomišelnost žalili. Zato prosim, da danes o kravji vpregi nič ne predlagate in nič ne sklepate in tudi časniki naj lepo molčijo. Prepustite zadevo meni, da jo uredim sam, kakor se spodobi in tako, da ne bo spotike ne doma ne med svetom.«

Mestni očetje so pritrdili, župan je kravjemu bogatinu napovedal svoj obisk in tretji dan ukazal, naj zaprežejo mestne belce v paradno kočijo.

Ljubljanski župan je velik gospod. Bogat sicer ni, ker ga ne izbirajo po denarju, temveč po pameti. Tudi plače nima kdove kakšne, ali čast je velika, zakaj Ljubljana ni Kozji vrh ali Žabja vas. Ljubljana je lepo, imenitno mesto, ki ga svet občuduje. Županska čast takega mesta odtehta vsako bogastvo.

Kravji bogatin je prišel županu do praga naproti in ga sprejel z vsemi spodobnimi častmi. Razkazal mu je svojo palačo in vrt. Župan je vse hvalil in pripomnil, da je gospodar gotovo zadovoljen z delom umetnikov. Gospodar je dejal:

Tone Kralj: Izgnanci.

»Po pravici rečeno, želel sem si marsikaj drugače. A kaj čem, jaz sem učen vatla in ne umetnosti. V štacuni so ljudje meni verjeli, kaj je dobro in lepo, tukaj sem moral jaz verjeti umetnikom. Saj so menda pošteni ljudje in gotovo je tako prav.«

Bogatin mu je razkazal še hleve. Župan je žalosten spoznal, da so bogatinovi kravji hlevi bolj svetli, udobni in zdravi kakor marsikatero ljubljansko stanovanje.

Ker se pa veliki gospodje med seboj obiskujejo pred kosilom in je pravkar zvonilo poldne, je gospodar gosta povabil na kosilo. Župan se je zaradi lepšega malo branil, ampak mislil si je, po kosilu bo še bolj spodobna prilika za pravo besedo.

Po bogatinovem kosilu sta gospodar in gost široko sedela v naslanjačih, pila sladko žganje, kadila debele cigare in si na tihem odpenjala telovnike. Zdaj je začel župan:

»Lepo, res lepo ste si vse uredili. Samo zaradi kravje vprege mislim, da v današnjih časih, kar se snage tiče...«

»O, če imate zaradi snage kaj pritožbe, bodite brez skrbi! Najamem človeka, ki bo hodil s smetišnico za kočijo in sproti, pospravil, kar bodo moje krave ulice ponesnažile,« je segel bogatin županu v besedo.

»Ne, ne! Ne mislim tako,« se je branil župan. »Ulice snaži občina, saj zato pobiramo doklade. Hotel sem le reči, da dandanes, ko bolj hitro živimo in vlada motor naše življenje...«

»Vlada, vlada, ampak kako? Koliko se vsako nedeljo Ljubljancev z motocikli in avtomobili pobije in potolče! Ko sem bil jaz mlad, nismo poznali tega vruga, pa smo nekateri, hvala Bogu, bolj daleč prišli, kakor bo današnja mladina z motorji,« je bogatin spet prestrigel župana.

»Sem čisto vašega mnenja, saj sem sam še iz dobrih starih časov,« je brž zatrdil župan. »Ampak vendar bi rekel, da je hitrica tudi kaj vredna, če ni pretirana. Jaz se vozim kot župan z belci, čeprav ima občina tudi avtomobil. Ali se vam ne zdi, da bi bila tudi za vas konjska vprega bolj primerna?«

»Nič ne rečem, mestni belci so krasni!« je priznal bogatin. »Ampak kravja vprega tudi ni kar tako. Na Turjaku se sam župan s kravami vozi in mu ni za malo. Pa je še druga stvar. S kravami se vozi človek najbolj varno in odkar počivam, se mi zdi življenje več vredno; zato ne bi rad zavoljo počene pnevmatike ali zaradi splašenih konj na cesti umrl. Mudi se mi pa nikamor ne, odkar ni več ura moj gospodar.«

Župan je sprevidel, da je bogatin trmast in da prav za prav tudi ne misli tako napak. Ugibal je, kako bi se ga od druge strani spodobno lotil. Preden se je kaj domislil, je dejal bogatin:

»Gospod župan, slišim, da je v mestu dosti revščine in brezposelnosti. Človek ne sme biti brez srca, če se mu dobro godi, in mislim, da se najlepše zahvalim za čast, ki ste mi jo izkazali s svojim obiskom, če darujem malenkost za mestne reveže.«

In bogatin je vzel čekovno knjižico, napisal ček za sto tisoč dinarjev in ga izročil županu.

Županu se je po prvem presenečenju kar milo storilo od tolike dobrote. Kako mora magistrat drezati in moledovati, preden iztisne iz ljubljanskih petičnikov po nekaj kovačev! Kakšno slavo je treba peti vsakomur, ki dá metulja! Kdor dá jurja, zahteva že skoraj spomenik na javnem trgu! Tukaj je pa človek, ki je občini že milijone podaril, mimogrede odrinil v dobrodelen namen kar sto jurjev za čast županovega obiska! Ne, takega dobrotnika ne sme nihče posiljevati, pa naj se vozi po mestu s kravami v kočiji ali v samokolnici!

Župan se je zahvalil za bogati dar in se poslovil.

Iz svoje pisarne je potem precej telefoniral uredništvom, naj listi nič takega ne pišejo, kar bi kravjega bogatina žalilo. Rajši naj pozovejo ljudi k spoštovanju osebne svobode vsakega meščana. Posredoval je pri policiji zaradi navodil

T. Kralj: Don Quijote in Sancho Pansa. (Žgana glina.)

stražnikom in pri predsedniku avtomobilskega kluba zaradi srečavanja avtomobilov z bogatinovo kravjo vprego. In še vse mestne šole so prejele okrožnico, da naj gospodje učitelji strogo poučijo nadobudno mladino, da ne sme delati vrišča in vika okoli kočije s kravjo vprego.

Odslej se je bogatin nemoteno vozil po Ljubljani in je imel s svojo kravjo vprego tako veselje, kakor ga ima dostikrat človek s stvarmi, ki mu najmanj koristijo. Še na Bled se je peljal s kravami. Dva dni se je vozil in varno se je vozil, ker so se krave že v Ljubljani vsemu privadile.

Sicer so domačini in tujci še delali opazke. Nekateri so menili kratko: Vsak človek je po svoje prismojen. Drugi so dejali: Še dobro, da se ne prepeljava z levi in tigri, kakor so se cesarji v starem Rimu! Tretji kaj drugega. Ko so se pa ljudje zadosti nanorčevali, so se zedinili vsi na eno misel.

Dejali so: Ljubljana ima mogočen grad, nebotičnik, ki ima malo parov v Evropi, prenovljen magistrat, mostov kakor Benetke in kar po tri vstrie, piramide po cestah, drevorede brez drevja in še marsikaj, česar ves svet nima. Zakaj bi ne bila ljubljanska vele mestna posebnost in znamenitost še kočija s kravjo vprego!

To je bilo pametno govorjenje, zakaj skoraj ni tujec prej odšel iz Ljubljane, dokler ni videl še te znamenitosti. Tujski promet se je kar povzdignil in hvaležni Ljubljanci so se namenili, da postavijo bogatinu in dobrotniku mesta po smrti spomenik, ki ga naj ovekoveči s kravjo vprego vred. Samo za prostor se niso mogli zediniti in vse večere so se po gostilnah pričkali kje bo spomenik stal.

*

Ljubljanci se ne bavijo samo s tem, kar je vsakdanje delo in kruh mestnih ljudi. Med njimi so ljudje, ki bi jim sicer take učenosti ne bilo treba, pa so studirani na zvezde, vreme in potrese, nekateri na stare jezike, drugi na stare skrinje in čepinje, tretji na stvari, ki jim navaden človek še imena ne ve. Kdo pozna vse rože, kdo spet vso golazen in živad, ta redi kače ali bele miši, oni je učen na kmetijo bolje kakor vsak kmet, čeprav sam nima ne pedi grunta. Prav za vsako opravilo, učenost in umetnijo se dobé v Ljubljani glave, kakor malokje na svetu.

In tako ima Ljubljana tudi sloveče čebelarje. Ti imajo po vrtovih velike uljnake in žrtvujejo pol življenja svojim muham.

Le s pašo imajo križe. Po ljubljanskih vrtovih raste trava, ki je tako sveta, da ne sme nihče

stopiti nanjo. Zato jo mestni izletniki na kmetih več potacajo. Raste grmovje in zeleno ščavje, da se kmetje čudijo, zakaj pravijo Ljubljanci temu vrt, kar je pri njih gmajna. Rož in cvetja je malo. Po zelenju ni kdovekaj paše, po zidovju in po strehah še manj. Ljubljanski čebelarji pošiljajo zato svoje muhe poleti na deželo.

In domenil se je imeniten ljubljanski čebelar z Izancem, da mu odpelje njegove čebele na pašo pod Krim, kjer je med mašami vse polje belo od cvetoče ajde.

Ižanec je naložil panje in jih peljal skozi mesto. Iz druge ulice se je za njim pripeljal kravji bogatin, nasproti je prišel pa avtomobil. Ižanec ni bil dobro varen po mestu voziti. Pri srečanju se je zadel avtomobil malo v njegov voz in vrgel na tla panj čebel.

V avtomobilu je sedel imeniten gospod, ki je stražniku rekel, da bo že vse povrnil, kar je škode, ampak zdaj se mu mudi; in odpeljal se je. Ižanec je videl, da se je panj razbil, pognal je konje brž naprej, ljudje so se razbežali, a čebele iz razbitega panja so se razdražene zagnale v kravjega bogatina in njegovo vprego.

Bogatin in njegov kočijaž sta se otepala, krave so pa zbežljale in na prvem ovinku prevrnile kočijo.

Kravji bogatin se k sreči ni ne ubil ne polomil; samo opikan in opraskan je bil precej. Z rešilnim avtom so ga prepeljali v Leonišče. Tam so se zdravniki potrudili, da so ga hitro pozdravili. Ko je pa odšel iz Leonišča zdrav domov, je stopil spotoma v trgovino z avtomobili in si je kupil najdražji, najlepši in najhitrejši voz.

In odsihmal se je vozil tudi kravji bogatin z avtomobilom, kakor se vozijo v Ljubljani vsi, ki so zares bogati, in še marsikdo, ki se samo bogato drži pa ljudje zanj ne vedó, da od dolgov živi.

VASOVAVEC

(Po narodni.)

Snoči sem pod oknom stal
svoje drage deve
in sem ji na harpo igral
čudovite speve.

Okence odprla je,
nanj se naslonila,
name se ozrla je
in se nasmehnila.

Dala mi je rožmarin
in mi naročila:
»To imej pa za spomin,
da sem te ljubila.«

Danes je k poroki šla,
tam moža dobila,
meni pa je za spomin
rožmarin pustila...

Polde Povše.

IZ ZGODOVINE SLOVENSKEGA CERKVENEGA SLIKARSTVA

France Stelè

Z označbo kranjskega prezbiterja smo se dotekali že tudi važne strani našega gotskega slikarstva, njegove ikonografske zaokroženosti in pomembnosti. Prezbitelj živi ikonografsko tako izrazito iz enotne misli o Kristusu, Kralju slave in Sodniku, od katerega zavisi zadnja ocena o dobrem in hudem v našem življenju, in iz misli na učeče poslanstvo Cerkve in na simboliko te službe, da je odveč vsako nadaljnje dokazovanje o tem. Pa tudi glede ostalega programa gotških slikanih cerkvá smo zgoraj ugotovili, da črpa iz enotne zakladnice in svoje naloge izbira predvsem glede na simbolični pomen posameznih delov cerkve. Pri slikanem prezbiteriju posebej pa smo ugotovili, da je krog tega izbora ozko omejen in da opravičeno govorimo kar o stalnem programu, kánonu, po katerem so slikali prezbitrije.

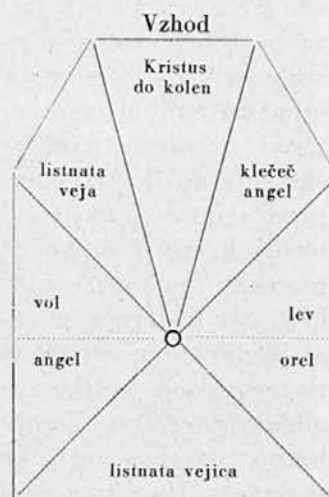
Toda to slikarstvo ni pomembno samo radi tega strogega ikonografskega okvira, ampak tudi radi posameznega ikonografskega gradiva, ki nam ga nudi. Gre tu predvsem za nekatere večkrat se ponavljajoče ikonografske naloge, v katerih obliki ali razvoju se zrcali srednjeveška verska miselnost. Že pri ikonografski zasnovi celote smo opazovali na skupnosti, ki vežejo naše slikarstvo z zapadnim evropskim in celo še dalje z bizantinskim. Bizantinska ikonografija je namreč v romanski dobi bistveno sodelovala pri postanku končnih oblik srednjeveške ikonografije zapadne Evrope. Njen značaj je bil spočetka predvsem mistično spodbuden. Možnost razvoja v novo, posebno zapadno evropsko smer pa jim je pokazala šele gotika, ki je uveljavila vlogo človeškega čuvstva in žive narave v umetnosti. Odmeve tega razvoja vidimo tudi v spomenikih domačega gotškega slikarstva.

Poučen je v tem pogledu razvoj slike Jezusovega rojstva. Najstarejši primer se nam je ohranil v slikah v ladji cerkve na Vrzdencu pri Horjulu iz začetka 14. stoletja. Mistična vsebina Rojstva je tu prav nazorno označena s tem, da leži Dete, povito v plenice, v jasliah, ki imajo podobo keliha, prekritega s pateno. S tem je Novorojenec simbolično označen kot bodoča žrtev, ki bo odvzela grehe sveta, in kot tista mistična žrtev, katere daritev se bo v spomin na ta veliki dogodek neprestano ponavljala v krščanskih cerkvah. Marija leži ob jasliah in zamišljeno zre predse,

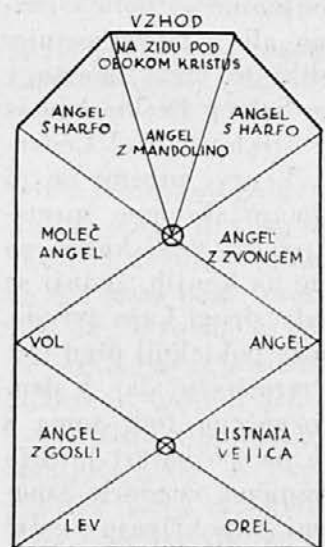
kakor da v duhu doživlja to, za mater bolešno bodočnost svojega Sina. Za zgodovinski položaj naše slike v razvoju ikonografske oblike tega dogodka pa je zanimivo, da je Marija dvignila svojo roko in jo stegnila proti Novorojencu, kakor bi ga hotela pobožati. V strogi, neživljenjski, iz bizantinske ikonografije izposojeni obliki, v kateri je ta dogodek zasnovan, se je s to kretnjo zbudilo čuvstvo matere, o katerem romanska umetnost še ni nič vedela. Že v spomeniku, po starosti sle-

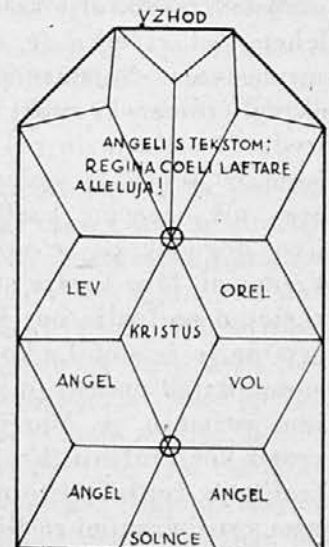
Sl. 18. Prezbitelj cerkve sv. Miklavža nad Čadramom: križnat obok z rebri na kvadratni podlagi. Zgodnjegotski brez apsidalnega zaključka.

Sl. 19. Prezbitelj cerkve na Kamenem vrhu. Kvadrat (tip slike 18) na vzhodu razširjen z apsidalnim zaključkom iz treh stranic osmerokota.

Sl. 20. Prezbitelj na Visokem pod Kureščkom. Tip slike 19 je na zapadu povečan s kvadratno ali počezno pravokotno polo.

Sl. 21. Prezbitelj cerkve na Suhi pri Škofji Loki. Tip v Sloveniji v pozni gotiki zelo razširjenega zvezdn. svoda, ki je omogočil največji razcvet gotške obočne slikarije.

Za slike 18–21 primerjaj majsko Mladiko.

dečem, v Rojstvu v apsidi stare župne cerkve v Turnišču, kjer Marija še vedno po starem leži, je vzela Dete na roke in se ukvarja z njim; postala je torej že naravnost človeška mati. Odslej gre

razvoj v tej smeri dalje, le da se proti preveč človeškemu pojmovanju in predstavljanju tega dogodka dvigne odpor, ki se v umetnosti javlja v tem, da začno zgodovinski dogodek Rojstva predstavljati v idealizirani obliki tako, da Marija kleči pred novorojencem in mu izkazuje čast (primerjaj Rojstvo pri Sv. Primožu).

Kulturno zgodovinsko zanimivi so spomeniki slike s v. Treh kraljev. Najstarejša slika te vrste v ladji cerkve na Vrzdencu iz začetka 14. stoletja (sl. 22) predstavlja ta dogodek še čisto odmaknjeno od resničnosti. Tri osebe, ki so s kronami označene kot kralji in nosijo darila, so shematično razvrščene v hojo, prva se že sklanja pred sedečo Marijo z Detetom, druga se obrača nazaj k tretji in kaže zvezdo, tretja pa, kot da pravkar nastopa pot. Nobene označbe kakega kraja, v katerem se ta dogodek vrši, ne vidimo, a vendar je v tej shematični sliki vse, kar se je pozneje pod vplivom stremljenja, da se ta dogodek povestno čimbolj bogato oriše, tako bogotno razvilo: tretji kralj je mišljen po svojem slovesu s Herodom pred vrati Jeruzalema, drugi sredi pota, sledeč zvezdi, ki jih vodi, prvi pa je že dospel v Betlehem in se pravkar poklanja. Vsi sledeči spomeniki v našem stenskem slikarstvu, razen slike v prezbiteriju v Turnišču, nam predstavljajo kralje kot konjenike na potu v Betlehem, od začetka še same ali z malenkostnim spremstvom. Najstarejši sliki te vrste imamo v okrogli romanski cerkvi na Selu v Prekmurju iz srede 14. stoletja in pri Sv. Miklavžu nad Čadramom iz konca 14. stoletja. V prvi prostor še ni prav nič označen, kralji imajo skromno spremstvo, dogodek pa se vrsti po isti vrsti kakor na Vrzdencu. Dva kralja sta še na konjih, zadnji se verjetno poslavlja od Heroda, drugi kaže zvezdo, prvi pa je že stopil s konja in pokleknil pred Detetom, da ga počasti in mu izroči svoj dar. V drugem primeru je Marija označena tudi sama s krono kot kraljica, krajina pa, po kateri jezdijo kralji, je, čeprav čisto neresnično, vendarle označena s stiliziranimi rastlinami, ki pokrivajo ozadje kakor okras na kaki preprogi. V 15. in 16. stoletju sledi tem zgodnjim spomenikom cela vrsta drugih slik istega tipa, ki pa postajajo vedno bogatejše, tako po sliki pokrajine, skozi katero gre sprevod, kakor po množini in lepoti spremstva in oblek ter po vedno novih podrobnostih, ki naj pripovedujejo o tem dolgem potu. Med prve spomenike tega bogatega načina, ki spominja na mnoge še bolj razkošne slike druge polovice 15. stoletja v Italiji, spada kot ena največjih takih slik pri nas slika Janeza Ljubljanskega iz l. 1456 na severni

Sl. 22. Vrzenec, sv. Trije kralji, iz začetka 14. stoletja. Najstarejša doslej znana slika tega predmeta v Sloveniji.

steni podružnice na Muljavi. Po višini pokriva vso steno razen pritličja, po dolžini pa tri četrtine. Na levi so naslikana vrata Jeruzalema, v katerih stoji Herod in se poslavlja od tretjega kralja, ki je s svojim spremstvom že na konju in odhaja za drugimi; drugi kralj s spremstvom potuje skozi hribovito pokrajino z gradovi in gozdovi, prvi pa že kleči ob svojem konju pred Marijo z Detetom. Sprevod spremljajo psi, ki kažejo, da so si kralji z lovom preskrbovali živež po potu; v sprevodu so tudi razne druge postave, med katerimi se med prvimi pojavi zamorec, ki pije iz buče in ostane odslej reden spremljevalec kraljev (n. pr. na uničeni sliki v Žužemberku iz konca 14. stoletja, pri Sv. Miklavžu nad Čadramom itd.), le da bučo včasih nadomesti sodček (Vrzenec iz prve polovice 15. stoletja).

Sčasoma se večja tudi pokrajina, gradovi postajajo vedno bogatejši in obsežnejši, med griči se raztezajo doline, iz katerih se pridružuje kraljem vedno več spremstva na konjih z zastavami; sliki jeruzalemskih vrat nadomesti pogled na del mesta in njegovo obrambno življenje (posebno bogato pri Sv. Primožu iz okrog 1520), tudi hlevce, kjer Marija sprejema goste, postaja vedno večji (posebno pri Sv. Primožu). Mariji se pridruži Jožef, ki opravlja v hlevcu kako gospodinjstvo delo (pri Sv. Primožu pripravlja ogenj, v Vuzenici skubi gos, drugod pripravlja jed itd.), v pokrajini pod konji in med njihovimi nogami je število lovskih psov vedno večje, pridružujejo se jim lovci s sulicami in loki, vrše se lovi na živali po gozdovih in podobno. Odlične primere slik te vrste imamo v grajski kapeli na Turjaku iz srede 15. stoletja, v župni cerkvi v Vitanju iz 15. stoletja, v cerkvi na Krtini iz srede 15. stoletja, na Mačah iz l. 1467, pri Gospe Sveti na Koroškem iz srede 15. stoletja, v Bermu v Istri v cerkvi svete Marije na Škrilju iz sedemdesetih let 15. stoletja (Vincencij iz Kastve), v cerkvi Marija Gradec pri Laškem in kot največjo in po posameznostih najbogatejšo med vsemi pri Sv. Primožu nad Kam-

nikom iz okrog 1520 (sl. 15). Spremljevalci in kralji nosijo vedno bogatejša oblačila in vedno bogatejše darove, ki predstavljajo posnetke odličnih gotskih posod in šatulj. Spremljevalci nosijo zastave s fantastičnimi grbi, ki jih je kraljem za stalno predpisala srednjeveška heraldika (dober primer v odlomku iz Vrzdence iz prve polovice 15. stoletja). Razen lovskih prizorov, ki so kakor obleke in tipi kraljev in spremstva tudi kulturno važni, nastopajo s slikami lova še drugi prizori.

Tako vidimo na sliki v Bermu upodobljene zgodbe, predstavljajoče živalske basni o lisici in žerjavu, o lisici in petelinu, o medvedu itd. Razen tega vidimo ribnike s perutnino itd. V sliki na Mačah vidimo poleg lovcev tudi ženo v kmečki noši z italijansko pečo, nosečo škaf vode na glavi. Postranskih žanrskih prizorov bogata je posebno slika pri Sv. Primožu, kjer je slikar podal življenje pred jeruzalemskimi vrati in na ozidju, v mestu pa je upodobil smrt nedolžnih otrok; v spremstvu kraljev koraka debel kuhar, dobro založen s košaro jajec; namesto zamorca, ki pije iz buče, imamo prizor, kako dvorni norec napaja dvornega piskača, itd.

Važna v našem ikonografskem gradivu je dalje slika poslednje sodbe, ki spada kakor sv. Trije kralji v stalni program cerkvenega slikarstva. Najstarejši primer je razmeroma skromen in se nam je ohranil v podružnici Sv. Ožbalda na Jezerskem v ladji na južni steni. Predstavlja nam Sodnika v mavričnem krogu, sedečega na mavrici, na obeh njegovih straneh pa so skupine nerazločnih oseb v molitvi, o katerih se tod zdi, da niso apostoli, kakor so po navadi drugod. Spodnji del te slike je uničen, vendar pa se iz nezadostnega prostora zdi, da je slika vsebovala samo vstajenje mrtvih, ne pa tudi pekla in nebes. Vse ostale slike tega predmeta v Sloveniji razen dveh pa pripadajo splošnemu srednjeveškemu tipu, ki ga je zapadno evropska ikonografija prevzela od bizantinske umetnosti in ki na tej podoben shematičen način predstavlja ta prizor od 11. do 16. stoletja, ko je Michelangelo s porabo iste tradicionalne ideje uresničil nov način, ki je starega nadomestil. Le v ljudski umetnosti se je ta srednjeveški način ohranil skoraj do naših dni. Po tem načinu predstavljajo poslednjo sodbo v navpični kompoziciji, ki razpada od zgoraj navzdol na tri pasove. V gornjem se v sredi nahaja v mavričnem krogu na mavrici sedeči Sodnik, obdan od angelov z orodji trpljenja in od sedečih, na dve polovici razdeljenih apostolov, ki prisostvujejo sodbi. Med njimi in Sodnikom ali pa nekoliko nižje klečita Marija in Ja-

Sl. 25. Krtina, slika poslednje sodbe iz srede 15. stoletja. Glavne sestavine: v zgornjem pasu Sodnik z apostoli in angeli, v srednjem priprošnjika Marija in sv. Janez Krstnik.

nez Krstnik, starodavna priprošnjika za vse človeštvo, ki ju je v tej obliki tako zvane priprošnje (Deïsis) uvedla v slikarstvo bizantinska umetnost in ju tako ozko zvezala s sliko sodbe, da nam Sodnik, če je obdan od teh klečečih priprošnjikov, že sam pomeni poslednjo sodbo. Gornji del s Sodnikom in apostoli deli od srednjega v loku speljan pas stiliziranih oblakov, ki pomeni zemljo in nebo ločujoči nébes. V drugem pasu se vrši na pokopališču okrog cerkve po angelovi trobenti izzvano vstajenje mrtvih. Že tu slikarjeva domišljija loči zveličane in pogubljene, ki jih tu in tam (Mengeš) že grabijo hudiči ali grizejo kače, ali pa vsaj s prestrašenimi kretnjami izražajo že pri vstajenju strah pred svojo bodočnostjo; zveličani pa vstajajo oblečeni s sklenjenimi rokami k molitvi. V tretjem, najnižjem pasu pa se vrši v sredi ločitev zveličanih od pogubljenih. To ločitev označuje že kretnja Sodnikovih rok zgoraj, pogosto pa tudi simbolično od njegovih ust na desno obrnjena lilija, namenjena dobrim, na levo pa meč, namenjen hudobnim. Desno polovico spodnjega pasu

zavzema slika nebes v obliki obzidanega mesta s svetniki in blaženimi. Pri vratih sprejema došle, ki jih spremljajo angeli, sv. Peter; včasih stoluje v mestu po kraljevsko Marija in Jezus. Na levi pa se nahaja veliko odprto zmajevo žrelo, ki pomeni pekel. Hudiči v fantastičnih oblikah s sirovimi kretnjami poganjajo vanj pogubljene, zvezane z verigami. Vsi stanovi so zastopani: v peklu samem pa so včasih uprizorjene najhujše muke, ki ustrezajo kar bujni domišljiji Dantejevega pekla. Dobri primeri tega tipa so se nam ohranili na slavoloku prezbiterija v Žirovnici iz začetka 15. stoletja, na slavoloku prezbiterija na Suhi in v Vratih na Koroškem iz srede 15. stoletja, na južni steni ladje cerkve v Krtini s posebno mnogimi posameznostmi in mučenji in z nebesi in peklom, ki sta izmed največjih (sl. 23); sorodna tej je slika poslednje sodbe na severni steni prezbiterija župne cerkve v Mengšu, izdelek delavnice Janeza Ljubljanskega iz srede 15. stoletja. Posebno glede pekla je na tej sliki mnogo podrobnosti, ki jih na drugih slikah nimamo. Ta slika tvori s krtinsko in muljavsko (Janez iz Ljubljane 1456) jedro te vrste spomenikov pri nas. Vse tri se z raznimi podrobnostmi prav dobro spopolnjujejo in so lepa priča o bogastvu srednjeveške domišljije. Na muljavski je posebno obširno pripovedovano vstajenje od mrtvih in pot izvoljenih v nebesa. Na tej sliki pa ni Marije in Janeza, ki sta sicer naravnost neobhodna. Slika v Mengšu pa nudi mnogo izrednih podrobnosti glede pekla. Posebno mesto pa zavzemata sliki v Turnišču in v Godeščah. V Turnišču je slika poslednje sodbe iz l. 1389 vpletena v vrsto drugih, vsebinsko njej tujih slik na severni steni ladje. Vsa kompozicija je stisnjena v en pas, tako da imamo v sredi v mandorli (mavričnem krogu mandljeve podobe) na mavrici sedečega Sodnika, na levo od njega klečita Marija in Janez in sedijo apostoli, na desni pa je vstajenje mrtvih iz grobov. Če se je kompozicija na levo in desno mogoče nadaljevala in vsebovala tudi nebesa in peklo, ni mogoče več ugotoviti zaradi uničenja teh delov. Slika v Godeščah iz prve polovice 15. stoletja zavzema vso zunanjšino zapadne stene. Ohranjena je samo v odlomkih, moremo pa jo sestaviti toliko, da je bil zgoraj v sredi Sodnik, obdan od angelov, ki igrajo na različna godala, in angelov, ki drže v neke vrste predpasnikih duše in jih prinašajo pred njegov sodni stol. Na straneh sta sonce in luna. Srednji del je nerazločen, spodaj se je vršilo vstajenje, kjer so angeli zbirali duše v predpasnike, ki pomenijo Abrahamovo naročje.

GOLCE

(Stara gorska vas pri Sv. Jederti nad Laškim.)

Po brdu vihram v večeru po belih sipinah,
v vetru gubi se moja mladost. Pa se ustavim
in gledam v vas. Po belem grámozem
kolovozu klokočejo kola, hlapec vozi,
pikpoka in vriska. Pod gozdom se kose
svetlikajo, z rjavih njiv se je dvignila
pesem, rdeče rute se pomikajo k vasi,
v vetru ko purpurni mak plapolajoče.
Drevje je od plodnosti globoko zavzdihnilo,
iznad hiš se mota srébrn dim.

Živina se v rupi napaja, vol je dvignil
glavo in votlo zamukal: zavonjal je mrak.
Ovce so vdrle domov preko detelje,
zvonkljajoč, bleketaje; cerkvice Magdalene
je zadrhtela: mežnar bo vzdramil zvon.
Večna luč... Zvonovi iz Turja, iz Dola in zvon
Magdalene in zvon svete Jederti. Vsa vas
se pokriža, okorno, zaziblje v molitev
in ko povečerja, jo vzame noč.

Ta pesem je stara v tem selu že pol tisočletja.

Lojze Fajdiga.

PESEM O RAZBITI VAZI

Rdečo vazo mojega srca
vihar življenja je prevrnil in razbil.
Jaz — kaj sem hotel drugega,
saj druge več bi ne dobil —
razbite kose spet sem strnil,
podoba prejšnjo jim povrnil
in trdno zvezal z žico volje.

Tako, tako bo še najbolje,
čeprav ni vaza več ko prej.
A jojme, človek, daj, poglej —
nobene rože več ni v njej!

Morda se pa le najde kdo,
ki s tiho, belo bo roko
vsadil vanjo rdeči cvet
in s svetlo roso ga zalil.

Premlad sem še, premlad, da skril
bi prazno vazo v temen kot!
Če drugega ne — vrbov prot
pomlad mi vtakne vanjo spet.

Iz njega pa si bom piščal
ovil in nanjo piskal bom
in pesem v svoj samotni dom
privabil in z njo v njem ostal.

Vinko Žitnik.

ČRVAD NA KORENU

Priobčil Bogdan Kazak

(Nadaljevanje.)

Ni še napočila pomlad, ko me je znani vrtnar Devetak presenetil z velikim šopom lepih špargljev, ki jih je poslal v dar z vabilom, da ga v nedeljo obiščem, kadar pač utegnem. Sin, ki je prinesel šparglje, ni vedel povedati, da bi bil kdo v družini bolan.

Rožna dolina se je takrat odevala v pomladni kras. Mandeljni so že odcveteli, marelice in češnje so bile posute s cvetjem, kakor da jih je zagrnil sneg, breskve so poganjale rdeče popje, trava je zelenela in se pisala s pestrimi cveticami. Veselo ptičje žvrgolenje in brenčanje čebel je polnilo ozračje, na nebu se je smejalo zmagoslavno sonce.

Zamaknjena v pomladne čare sva se z ženo znašla nenadno hitro pred Devetakovo domačijo, lično hišico in gospodarskim poslopjem, stoječo sredi obsežnega in skrbno obdelanega vrta. Zavzel se je Devetak, videč naju prihajati v dveh.

»Kje pa imate bolnika, stric Devetak?«

»Vsi smo zdravi, hvala Bogu!« je odvrnil Devetak. »Nimamo dosti več drugega, ko mrvo zdravja, zato se bojimo, da ne pridemo obnje. Svetujte nam kot zdravnik, da ostanemo zdravi! Gospa naj gre v hišo, midva pa stopiva v čebelnjak. Zala, prinesi nama kaj, da se nama ne pri-sušita jezika!«

Krenila sva z golorokim gospodarjem za hišo, kjer se je na obronku položnega griča razprostiral vzoren sadovnjak, sredi njega pa je stal slikovit čebelnjak. Pred njim gosto rojenje in brenčanje neutrudnih živalic, v njem pa skrivnostno brnenje in svežilen vonj po novem vosku.

Medtem je prišlo z lahnim korakom postavno dekle s cvetočim obrazom, živa podoba pomladi, s košaro v roki. Pogrnila je z rožnatim prtom mizico, stoječo na prisojni strani čebelnjaka, postavila nanjo pisano majoliko, čaši in krožnike.

»To je naša Zala,« jo je predstavil oče.

»Vredna svojega imena,« sem mislil pri sebi, na glas sem pa rekel: »Katera je letošnja pomlad v vašem življenju?«

»Devetnajsta!« se je odrezala.

»Dekle tisoč tednov, ohrani Bog vas v cvetju!« sem jo pozdravil in ji segel v desnico.

Zvonko se mi je nasmejala, pokazala venec bleščečih se biserov v ustih in odhitela kakor na krilih proti hiši.

»Ta je, ki me skrbi,« je začel Devetak, ko sva sedla. Natočil je v čaši domače svetlordeče vino, čisto ko rubin, in predme porinil na krožniku

sirovo domačo gnjat s kruhom. Pripovedoval je, da ima sinove oskrbljene, najmlajši otrok pa, hči edinka, mu ne daje mirno spati že od božiča. Dekle samo je, kakor je prav, a zalezuje in mami jo že nekaj mesecev edini sin znanega podjetnika in bogataša iz mesta. Snubec ni napačen človek, dasi že bliže četrtemu ko tretjemu križu, a mnogo je hodil po svetu, svet pa je mladim ljudem nevaren. On, oče Devetak, je zvedel, da se je snubec, vrnivši se domov, nekaj časa zdravil pri meni in zato želi in prosi, naj mu zaupno povem, kako je s snubčevim zdravjem glede na zakonsko ali družinsko življenje. On bi sicer rajši videl, da bi Zala vzela za moža preprostega človeka, kakršnih ima na izber, a vse njegovo in materino prigovarjanje ni zaleglo, zdi se, da jo je uglašeni meščan že navezal nase. Kaj mu svetujem, ko ga obhaja neka zla slutnja?

»Zahtevajte od snubca zdravniško spričevalo o njegovem zdravju, če sumite o njem!«

»Saj veste, kako je to nerodno! Vaša beseda je več vredna ko vsa taka pisma.«

K nauku zvoni. (Fot. Fr. Krašovec.)

»Z izjavo ne more biti nič, ker me veže stanovska molčečnost, ki je tako obvezna v vesti in pred postavo kakor za spovednika. Nikomur ne smem povedati, da se je kdo zdravil pri meni zavoljo te ali one bolezni, s takšnimi ali drugačnim uspehom, izvzemši, ako mi to dovoli sam.«

Trčila sva, izpila vsak svojo čašo in molče odšla proti hiši. Pri slovesu od družine sem potegnil dekle s tisoč tedni na stran in ji zašepetal na uho: »Držite se očeta in matere, kakor veli večna zapoved!«

Ženo je trla radovednost. »Zala se moži?« me je hotela premeteno zateti.

»Mogoče,« sem odvrnil malomarno. »Za zdaj so se zaredili v glavi starega Devetaka čmrlji, ki jih prežene samo hči, če hoče.«

»Saj sem vedela!« je pripomnila žena samozavestno. »Moški ste prenerodni, da bi znali kaj prikriti!«

»Vse mogoče! Jutri bo dež.«

Drugi dan je res deževalo. Zgodaj že se je pojavil v moji poslovalnici znanec, ki ga je imel Devetak dan poprej v mislih in sem ga tudi jaz nekoliko poznal kot bolnika, ker se je nekaj časa zdravil tudi pri meni, a zelo površno. Hudoval se je, da se vtikam v njegove zasebne zadeve in mu jemljem ugled. Odločno sem zavrnil njegove očitke in mu dokazal, kako skrbno sem varoval njegov ugled in svojo zdravniško skrivnost.

»Kaj pa tisto namigavanje s četrto božjo zapovedjo?«

»Četrto božjo zapoved kot najbolj zanesljivo življenjsko vodilo kličem v spomin vsakemu mlademu človeku, ki je v dvomih ali stiskah. Morda sta oče in mati zastarela po nazorih ali se vračata na otroško pamet, a srce imata, nesebično in požrtvovalno srce za svojce, ki bolj varno vodi skozi zmede in težave življenja s toplim čuvstvovanjem ko najbolj učena glava z bistrim umovanjem. Tudi vas, dragi gospod, ki ste morda za katero leto pred menoj, opozarjam na to prastaro in v globinah človeške narave zasidrano vodilo.«

»Mene?« je ogorčeno vzkliknil moj bolnik.

»Ne razburjajte se, dragi gospod, ker vas nočem žaliti. Kot zdravnik zavzemam do vas kot bolnika, ki išče pri meni pomoči, posebno stališče, ki je zelo podobno očetovskemu, z nekimi pravicami in mnogimi dolžnostmi. Kot tak vam naročam, da se vzdržite vsakršnega občevarjanja, če niste zanesljivo zdrav, to pa zavoljo zdravja, vašega in drugih. Če ste zares ozdravljeni, kar vam želim, pustite tisto preprosto dekle iz Rožne doline in izberite si za življenjsko družico kakšno meščansko radoživko, ki pozna poltenost in njene

mlakuže — miselno kakor vi kot razvijen dobroživec — iz skušnje.«

»In če jo zares ljubim, kakor nisem še nikdar nobene?«

»Če jo zares ljubite, odložite zaroko in poroko vsaj za dve, še bolje tri leta, medtem pa skrbite, da popolnoma ozdravite.«

Še tisto pomlad se je poročil ta bogati podjetnikov sin z Devetakovo hčerjo. Oče se je bil vdal. Dogodek je vzbudil v mestu mnogo trušča, starejši svet se je zgražal, da se je mogel ugledni meščan tako spozabiti ali celo zavreči, mlajši svet je zavidal možu lepo ženo, ženi pa bogatega moža.

Nekaj let, morda šest ali sedem kesneje, so me poklicali k Devetakovim. Turobno jesensko vreme je bilo takrat, še večjo turobo sem našel v hiši, prav za prav samo v stranski sobici, kjer je ležala bolnica. Iz hiše same je donel vesel živ-zav najmlajših Devetakov, sinovih otrok.

Komaj sem spoznal Zalo v postarni ženici z velim obrazom in upadlimi očmi. Povedala mi je dolgo zgodbo, zgodbo trpljenja in razočaranj. Kmalu po poroki je začela bolehati, a vendar je bilo srečno. Po porodu je nastopila vročnica, ki je trajala več mesecev, in jo pustila komaj živo. Otrok je medtem umrl. Mož jo je spravil v najboljša zdravilišča, preskusila je vsa kopališča. Morda se ji je kdaj stanje izboljšalo, a ko je prišla domov, se je bolezen stalno povračala. Mož se je takega življenja naveličal, začel je popivati in igrati, zanemaril je podjetje in zapravljal svoje premoženje in še njeno doto. Oče jo je vzel na dom, sama upa, da bo kmalu konec njenih muk in očetove žalosti. Pomagam naj ji toliko, da bo mogla kaj laže strpeti vsaj ponoči in ne bo motila drugih v počitku.

Naročil sem potrebno in ji obljubil, da pridem vsakikrat pogledat k njej, ko pojdem po Rožni dolini. Na vratih me je čakal stari Devetak in me spremil do ceste.

»Ali res niste takrat mogli preprečiti nesreče, ki sem jo jaz slutil?« me je vprašal pri slovesu.

»Dragi prijatelj, menim, da ne. Vprašanje je bilo takrat manj zdravniško kakor obče človeško: Ali veljajo božje zapovedi ali ne veljajo nič!«

Ko sem mu stisnil desnico, je drhtela.

*

Bližnjim okoličanom na jugu in vzhodu Gorice se v tedanjih časih ni godilo slabo. Dasi večinoma mali kmetje, posestniki nekaj (3 do 7) njiv (ali »kampov«, ki je meril vsak 1060 štirjaških sežnjev) obdelane zemlje, so prav dobro shajali, ker so jo obdelovali na vrtnarski način in pri-

delovali obilo zgodnje zelenjave in žlahtnih vrtnin (goriški radič, šparglji, zgodnji krompir, več vrst cvetač i. dr.), kar je šlo hitro in sproti v denar na goriškem ali tržaškem domačem ali izvoznem trgu. Tako so živeli Šempeterci, Štandrežci, Vrtojbeni in Sovodenjci lahko in dobro.

Trše življenje so imeli naši ljudje v dolnji vipavski dolini, kjer je manj rodne zemlje, obljudenost pa precej gosta. V Mirnu in okolici so se ljudje oprijeli strojarstva in posebno čevljarstva, ki je zaslovelo daleč naokoli; Biljenci in sosedje so se zarili v »blato« (prvovrstno glino) in žgali iz njega izvrstno opeko; Renčani pa so bili po večini zidarji, ki so o sv. Jožefu odhajali v bližnji ali daljni svet (celó v Bosno in Švico) in se vračali za vse svete domov k družinam.

Vse to prizadevanje mladeničev in mož tistega okoliša ni zadoščalo življenjskim potrebam, tudi mlado ženstvo je hodilo v svet za zaslužkom, največ v daljni Egipt. Vsaka vas dolnje vipavske doline in bližnjega Krasa je imela svoje »Aleksandrinke«, večinoma dekleta, ki so se kot gospodinjske pomočnice po več let mudile v Egiptu, in nekaj mladih žen, ki so hodile v Egipt dojit otroke domačinom in priseljencem. Zlati angleški funti ali enakovredne turške lire so bile mnogim siromašnim ženam zapeljiva vaba. (Morda je to žensko izseljenstvo prinašalo kaj gmotne koristi, očitna pa je bila škoda v nravnem, zdravstvenem, narodnem in družabnem pogledu. Usoda tega ženstva je bila vobče žalostna, malokatera je našla »srečo«, t. j. zadovoljiv položaj v tujini, še bolj redke so bile tiste mladenke in žene, ki so se vračale domov duševno čvrste in telesno zdrave.)

Ko je stekla nova železnica preko vipavske doline in Krasa v Trst, se je začelo v tistih krajih pojavljati — doijilstvo. Slabotne otročičke iz mesta so prinašali našim doječim ženam, da so jih imele na prsih same ali poleg svojih.

Takšna žena, blatarka iz Bukovice ali Dombrave, je prišla k meni zavoljo uljesa na dojki. Že na prvi pogled se mi je zdel tisti čir skrajno sumljiv; po kratkem pozvedovanju sem dognal, da je žena sprejela pred nekaj meseci dojenčka iz mesta, da bi ga dojila, da je imel tisti dojenček čudno razpokane ustnice in nekakšen »škarabut«* po ustih, da se je tudi njej napravil na prsih tvor, ki se kar noče zaceliti, zdi se ji celó, da dobiva njen lastni otrok čuden brbonec na ustnici.

Odkrito sem povedal ženi, da je tisti tuji rejenec okužen od staršev s sifilo, da sta ona in njen otrok dobila to hudo bolezen od rejenca in da se

morata prav skrbno zdraviti oba najmanj dve leti, da se ne razpase bolezen v njih in ne raznese na druge družinske člane. Stroške za takšno dolgotrajno zdravljenje in morebitno odškodnino za nevarno okužbo sta dolžna plačati roditelja okuženega otroka, ki mu tudi treba zdravljenja.

Malo začudena me je žena poslušala in odšla, češ, da se mora doma posvetovati. Ni se več vrnila. Domnevam, da sta znala meščanska roditelja prikriti sramotno zadevo in s podkupnino odvrniti blatarjevo ženo od mojega nasveta. Nadaljnja usoda uboge blatarjeve družine mi ni znana, ker je dve ali tri leta kasneje prihrula svetovna vojska, ki je tiste kraje zajela in ljudi raztepla.

*

Na zahodu Gorice, onstran Soče, valovi proti severnoitalski nižini položno gričevje, goriška Brda, ki so zelo gosto obljudena. Brici gojé sadno drevje in trto, živé od zgodnjega sadja in znanega »brica«. Oba pridelka sta bila tako na glasu, da so jih hodili domači in tuji kupci iskat v Brda. Nekako pol Brd je bilo v posesti samostojnih kmetičev, druga polovica je bila last veleposestnikov, večinoma tujerodnih plemičev, ki so dajali zemljo v najem kolonskim družinam. Kolonske pogodbe so bile na obe strani vobče zadovoljive, marsikaterim kolonom se je godilo bolje ko kmetom.

Kolonova žena, ali kakor so se šaljivo imenovali »gosposka kmetica«, iz Števerjana mi je pripeljala svojo sedem ali osem let staro hčerko. Brike so sicer zgovorne, a tisti materi se je zatikala beseda, ko sem jo spraševal, kakšne pomoči treba njenemu otroku. Počasi se mi je posrečilo dognati pravi razlog njunega prihoda.

Deklica je bila telesno precej krepko razvita, duševno pa je očitno zastala. Presenečen sem ugotovil oskrumbo in okužbo. Neprijetno me je dirnilo, da je bila spričo moje ugotovitve otrokova mati manj razburjena kakor jaz, ki se mi je otrok zasmilil. Moja nadaljnja pozvedovanja, kako je otroka zadela tolika nesreča, kdo je oni brezvestni ali blazni zlodej, ki se je spozabil, so ostala brezuspešna, mati se je čudila mojim vprašanjem in ni imela odgovora nanja. Naročil sem ji, kar se mi je zdelo potrebno za začetek zdravljenja, in naj se povrneta čez teden dni. Zabičil sem ji tudi, naj ovadi nesrečni dogodek orožnikom, ki bodo zasledovali krivca, pove naj jim, da sem ji jaz ukazal ovadbo, ker imam na otroku izvršeno dejanje za zločin.

Matere in otroka ni bilo več k meni.

Nekaj mesecev kasneje sem se vračal iz Brd domov. Na cesti med Cerovim in Števerjanom sem

* Spakedranka iz skorbuta, v narečju pomeni ta izraz malone vse bolezni v ustih.

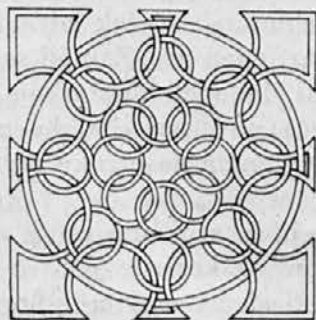
srečal zapovednika ondotnih orožnikov. Skočil sem s kolesa in pozvedoval, kako da me niso še poklicali za pričo v zadevi oskrunjenega otroka. Malomarno mi je odvrnil, da mu je primer neznan in da bržkone ni edini, ker je med tamkajšnjim, po njegovem mnenju zaostalim ljudstvom razširjeno mnenje, češ, da so spolne kuge ozdravne na nedotaknjenih dekletih. Rezko sem zavrnil njegovo učeno razlago, da podtika podlo ravnanje mestnih in polgosposkih izprijencev na rovaš našemu kmet-skemu ljudstvu, ki so mu te kuge bolj gnusne ko svetopisemska gobavost, poudaril, da se je v danem primeru izvršil zločin zlorabe nedolžnega otroka, in ga pozval, naj vzame to mojo ovadbo službeno na znanje. Nič kaj rad si ni zapisal podatkov o otroku.

Ko sem držal na kolesu proti Gorici, se kar nisem mogel otresti misli, da zakriva zločin močna roka. Ta je morda kolonov gospod, ki strahuje kolonovo družino in ima močan vpliv tudi na varuhe javnega reda, ali pa celó kateri izmed varuhov samih...

Zaman sem čakal tedne in mesece, da se zadeva zgane. Ob letu, ko sem imel drug opravke na sodnji, sem šel še na državno pravdníštvo spraševati o števerjanskem zločinu. Nič niso vedeli o njem. Čez nekaj tednov so mi sporočili, da so ostale poizvedbe brezuspešne in da sem bil jaz glede oseb in kraja bržkone prevaran. Čudno, da niso pristavili, da sem si dogodek morda sam izmislil!

*

Ko zaključujem to žalostno poglavje svojih spominov, ne smem zamolčati svojega dvoma, če je gori označeno presojanje dogodljajev pravilno in pravično našim materam, češ, da se nista dovolj postavili v bran za svoje in svojih otrok zdravje zavoljo zunanjih in nižjih nagibov. Da ne bo krivice, moram v čast slovenskemu ženstvu poudariti njegovo izredno sramežljivost. Iz sramu, da ne razgali svojih duševnih bridkosti ali telesnih okvar pred zijavim svetom, potrpi naša mladenka ali žena vse, kar je po našem moškem pojmovanju večkrat preveč.

BOGU

Ti kelih si. Naj jaz bom v Tebi vino.
Objemi vsega me v svoj sveti krog.
Naj ves se zlijem v Tvojo globočino,
Najgloblji Ti, najvišji Ti, moj Bog.

Že zlit ves v Tebe sem, kot v kelih vino —
razbil ta kelih se ne bo nikdar;
čim tésneje se k Tebi bom privinil,
tem srečnejša, tem ljubša bom Ti stvar.

Ksaver Meško.

V SAMOTNIH URAH

Le večno romarstvo nam je življenje,
ni dóma pravega za nas nikjer.
Mladosti zvok je izzvenel v vsemir
in delež naš je bolno hrepenenje.

Li domovina ptic je žvrgolenje,
zveneča pesem fantov pod večer?
Je pomladanskih žarkov zlat okvir,
ki sveti v novega svetá vrvenje?

Karkoli je, krajine prek morjá
so nam prividi žejnega srcá;
k njim naša trudna misel roma verno.

In prosi hrepenenje neizmerno:
Naj tam, naj tam zgodi se naš pokop
in cvet domači naj krasi nam grob.

Ivan Zorman, Cleveland.

PESEM O PREPELICI

Mak ko kri žari,	obljubil sveto,
zlató klasje zori,	da druge zasnuvil
prepelica drobi:	nikdar ne bo.
»Pet pedi, pet pedi!«	Si s šopkom pripel
Vsa vroča je plan	je še rožmarin,
in trudna je dlan	da zelenel
mladi žanjici.	mu bo v spomin.
»Lep je svet,	Odnesel cvet
ves z žarom objet!«	v daljave je,
Žarita ji mladi lici.	odnesel v svet
In usta rde,	spomin na mé!
na smeh se drže,	Do svidenja ni
ko poljubljajo bel	več toliko dni.
nageljček vel.	Potem življenje
»O daleč po svetu,	bo samo veselje.«
daleč je šel,	— — — — —
a prišel ob letu,	A ptička drobi:
s seboj me bo vzel.	»Le pet pedi, pet pedi!«
Tako je obljudil,	

Draga Krajnc.

MOJDUNAJ!

Anton Komar

10. O hinavcih.

Že v gimnaziji sem se seznanil z besedo hinavec. Pa to zelišče ne poganja pri dijakih samih. Slišijo in ponové brez premisleka. Tako je moj sošolec v peti šoli sošolcu, ki sem jaz bil z njim, zabrusil v obraz to besedo. Ker sva si bila dobra in je bil sicer kupec za moje znamke — bil je filatelist —, sem ga vprašal, kako more reči sošolcu: hinavec. Odgovoril mi je: »Pobožnega se dela, a je zadnjič, ko je šel v šolo, prevrnil nekega otroka.« Poučil sem ga, da še ni hinavec, kdor po nesreči otroke prevrača; lahko bi se mu kvečjemu reklo neroda, to pa nima s pobožnostjo nobene zveze.

»Pa je hinavec, ko se pobožnega dela.« Zaprl sem mu sapo, češ, kaj pa, če bi ne bil pobožen, ali bi smel otroke prevračati? Nič ni rekel, dobri dečko, umrl je v Krškem kot okrajni glavar in med vojsko je veliko dobrega storil ondotnim bojevnikom, njegov hinavec pa je postal menih in pater gvardijan.

Skušajo trditi, da je mogoča morala brez vere. Kajne, dragi Komar, čakaš, da ti kaj več povem o svoji veri in njeni moralni.

Sam veš, da je to prav nežna zadeva, ki se najbolje skriva v senco spovednice, zakaj v sebi nosi dinamit. Torej ne pričakuj, da bi ti vse do dna razodel, kajti tudi če bi poskušal, ne bi mogel povedati z istinitostjo, ker mlad človek tako malo sebe pozna. Za mojo visokošolsko dobo imej pred očmi rek: Nemo scit, quod jesuita scit, nisi forte jesuita fit. Po kranjsko: Kar vé jezuit, ne vé nihče, razen če k jezuitom gre.

Vero sem imel zmeraj in rasla je z menoj. Nekateri, malo jih je bilo, so dolžili kateheta, češ, da je on kriv njih nevere. Meni je zadoščal: njegovi dokazi so bili zame jasni in pregledni. Le kaj so hoteli mladiči, ko so hodili za šolsko spoved k patru Benjaminu, češ, listek vzame, odveze ne dá! Zato sem se bal patra Benjamin pod lestvo, sem rajši hodil k Placidu. Pa me je le nekoč ugriznila španska muha, da sem šel pod lestvo. Bežite, nič zamolčal, odvezo dobil s prav majhno pokoro! Pater tedaj ni bil kriv. Edino katehetove pridige pri nedeljski maši so se mi zdele puste, ker jih je bral po nemško, kar smo že v šoli slišali, ni se upal govoriti kakor drugi duhovniki. Sedaj vem, da ni smel drugače; moral je skrbeti, da lahko vsako besedo izpriča pred šolsko oblastjo.

Na vseučilišču je vel sicer veri sovražen duh, vendar se je včasih pri kakšnem profesorju tako prečudno zablistalo, da si spoznal njegovo vernost. Zraven smo doživljali polnost krščanskega gibanja pod Luegerjem in patrom Abelom, mi sodali smo imeli še posebej močno in bistro versko osebnost patra Limbourga, kesneje druge. Kratek govor, a jedrnat, da si mogel premišljati ves teden. O zasebni moralni ni, da bi govoril. To vé Bog in jezuit. Pošteno ti rečem, vsako nedeljo sem hodil k maši in za ženske mi ni bilo. K spovedi sem hodil včasih iz srčne potrebe, največkrat pa po sodalski določbi. Nekoč sem posebno začutil, da se je Bog doteknil z milostjo moje duše. Šel sem k spovedi, pater je posegel precej nazaj; tako sem bil prav zadovoljen, ker je bila spoved pregled o vsem življenju v velikih obrisih. Pater mi je dal pogum in pet očenašev. Pri sodalni maši je pozvonilo k obhajilu, stopil sem k obhajilni mizi in osupnil, ker sem bil — sam. Po prejemu sem šel v svoj kot in pokleknil. Strah mi je hudo stisnil srce, ali nisem morda nevredno prejel Gospoda. Nato pa se mi je začelo srce širiti, solze so se mi vtile in čutil sem nepopisno srečo, na kar

Kam drži na levo cesta...? (Fot. Fr. Krašovec.)

sem se kesneje večkrat spomnil in želel, da bi bil takrat umrl, ker bi mi ne odšlo zveličanje.

Še danes se z veseljem spominjam tistih nedeljskih uric, ko smo se pozdravljali, včasih tudi pogovorili z drugimi sodali, zlasti s svetniškim prednikom Hankejem, nato se pa napotili nekateri v kavarno Wien k zajtrku, vsi veseli in prenovljeni. Kavarniško osebje nas je sprejelo z dobrohotno pozornostjo, pa tudi gostje, vsaj zdelo se je tako, so po naši nevsiljivi vljudnosti slutili, kdo smo, kje smo bili in kaj smo delali.

Rojaki tam preko so nas pustili pri miru, nekateri so nas kar vidno spoštovali, le tuptam jih je prevzel neki hlad do nas, kadar smo namreč po nujnosti razmer prišli v stik; a ta hlad je bil bolj narekovan po sklepu, da nas bodo krepko prezirali. Žal mi je, da je ta sklep izzval vprav Borovničan iz krščanske hiše. Redko je kdo zaničljivo pljunil ali govoril o hinavščini. Takšen mameluk se je ali nenaravno hlinil, da se je delal slabšega nego je bil, ali pa je bil jezen in nevoščljiv, ker je sam kaj steknil in skupil. Mi nismo bili krivi njegove jeze in žalosti, ko je moral potem nekaj časa dišati po karbolu...

Mislim, Komar, da ti bo toliko zadosti. Vsak človek je majhen in slab, a Bog je velik in usmiljen. O Bog, ne bodi pravičen, kar verujem, da si! Kdo bi bil sičér varen pred tvojo klofuto? Kdor pa veliko s hinavci opleta, naj bo uverjen, da je sam največji hinavec.

11. Tam preko.

Ne čudi se, da sem šel na zbor Domovine, saj me poznaš. Reč je preprosta kakor Šmarna gora z dvema vrhovoma: na enem je cerkev, na drugem lahko narede postajo za zrakoplove, saj sedlo med obema ni neprehodno brezno kakor med bogatinom in Lazarjem. Sovraštvo me ni nikoli vodilo. Sošolci so me vabili: »Pridi, naš gost boš.« Tako sem šel in sedel med znance.

Zvonček je zapel, vstal je visoko rasel mladenci s pustim obrazom, ki je kazal, da so mu takile javni nastopi za igračo. Izrazil je veselje nad mnogoštevilno udeležbo, nato goste in člane, posebno novodošle akademike, ki jih vabi v svobodno »Domovino«, četudi obstoji še neko znatno društvo »Danica«, kjer se zbirajo nazadnjaške osebe, ki niso duševno shodile in so baje naprodaj za župnikovo kosilo in podporo. Tja pač ne pojde noben akademik, če si želi nabaviti širše obzorje nego je dosegljivo z vaškega zvonika.

V obveznem delu ni bilo posebnih predlogov, ker je bil ta zbor v prvi vrsti namenjen novincem. Še najbolj tehtno reč je hotel postaviti

Čaplja, ki so mu rekali baron, ker se je rad kazal s frakom. Takle je bil njegov govor: »Fantje, bliža se predpust. Kakor veste, je »Domovina« še vsako leto plesala, zato predlagam, naj se tudi to leto takoj osnuje odbor, ki bo vse potrebno pripravil za sijajen ples, zakaj med nameni društva je tudi ta, da goji plemenito družabnost, kar je dobro za vse člane, ako se nauče olikanega vedenja v slavnostni dvorani ali salonu, saj boste kmalu med stebri meščanske družbe. Da bodo stroški za dvorano manjši, naj se plesna veselica priredi v postu.« Tako baron Čaplja, a je žel le malo pohvale.

Dobro mu je vrnil moravški Perat: »Predlagatelj Čaplja, če ga sodim po petju, mora biti kanarček v kletki, zakaj danes že vrabci čivkajo socialno pesem, vedó, da je večji del našega naroda siromak in ostrašenec, ki s premajhno prosveto in komaj zadostnim pravnim varstvom životari kot dobrodošel plen vaškemu mogotcu in mestnemu dobičkarju, ta pa prepogosto niti naš rojak ni, ker je nemškutar. Nisem zoper ples. Kadar bo našemu narodu dobro z našo pomočjo, tedaj bomo lahko plesali med narodom pod lipo, kakor nekdanj v Zili na Koroškem, ampak če svojo dolžnost zanemarimo, bo sam narod zaplesal z nami, da nas bodo kosti bolele. Ples v salonu — salon baron — nima soli!«

Perat je žel veliko boljši uspeh nego Čaplja. Oglašali so se drugi, kakor je ob takšnih prilikah rado, da so povedali svoje mnenje, vsak nekoliko drugačno, pomešano z opombami, ki niso spadale k stvari. Izmed njih mi je najbolj všeč sin samega ljubljanskega župana, ki je smešil frak s tem, da ga je pomanjševal v fračiček. Sploh se mi je zdelo, da je večina zoper ples v postu, ker bi to odjeknilo ugledu društva in članstva škodljivo med slovenskim ljudstvom. To sem z veseljem opazil: še so se bali matere, ki je krščanska!

Predsednik je preložil predlog, češ, da se še ne mudi; s tem je Čapljo rešil. Tako je bil končan službeni del seje. Predsednik Godè je izročil zabavni del tovarišu Hitru, ki je dal pet minut odmora, da se zapoje slovanski slavospev: Hej Slovani!

Vsi smo vstali, da, navdušeni peli vsi:

»Hej, Slovani, naša reč slovanska živo klije,
dokler naše verno srce za naš narod bije...«

Verno srce sem razumel za katoliško, nekateri menda za pogansko. Mogočno se je glasil končni refren iz najmanj sto mladih grl:

»Bratje, mi stojimo trdno kakor zidi grada,
črna zemlja naj pogrezne tega, kdor odpada.«

Ah, pa so, pripraga stranki, zvezani z Nemci! Človek ne more skočiti iz kože!

Medtem so se vrata iz gostilnice odprla. Vstopila je šestorica naših literatov, poznal sem vse razen gosposkega mladeniča, ki jih je vodil. Prinesti je bilo treba zanje posebej mizo in stole.

Hiter je bil dal ob nastopu pet minut od-mora kot »koristen čas« in jim dovolil, da si medtem po volji operejo grlo. Nato je izjavil, da se mu včasih meša v glavi, vendar upa, da bo krepko vladal z modrimi pomočniki, kajti poslej se ne bo več nobena roka ali noga premeknila v državi brez njegovega ukaza. Imenoval si je služabnike: za pesmi bo Kovič, za govore Takisto, za šale in klobase Iskra, za red v državi bo skrbel močni Buc; vse to bo šlo po križevačkih statutih ali postavah zelenega carja, zato se mu morajo imenovani služabniki cfrasto zahvaliti, po potrebi pa bo še katerega imenoval. Vsi počaščeni služabniki so se zelenemu carju cfrasto zahvalili, le Iskra je ponižno pripomnil, da križevačkih statutom dobro ne pozna. »Kaj, ne poznaš jih?« je zagrmel car, »vedi, križevački statuti, to sem jaz.« Iskra: »Cfrasto se zahvalim za milostno pojasnilo.« Dobrehotno je pokimal car Iskri: »Tako je prav!«

Car pogleda dolgo vrsto podanikov, kar se mu togotno zasvetijo razprte oči. Sledim njegovemu pogledu, res groza, tam sedi nekdo s klobukom na glavi, krajec je potisnjen na čelo in štula je vzvihana, pravšno okrogel klobuk. »Buc,« je zaklical car strogo, »poglej, kdo je tistile človek s klobukom.«

Buc: »To je svobodni kmet Sever; trdi, da sedi na svojem.«

»A tako! Podložnik Sever, torej se puntaš?«

Sever: »Tako je.«

»Pridi sem, boš podpisal, da se puntaš.«

»Ne znam pisati.«

»Se boš pa podkrižal, imenoval bom tajnika, ki te bo podpisal.«

»Nak, podkrižam se pa ne, moj stari oče se je nekoč podkrižal, pa je rekel, da se ne bo nikoli več.«

»Buc, vrzi ga ven, v temo, upornika!«

Buc je prijel Severja za roko in odvedel. Toda preden se je Buc vrnil, je Sever že spet sedel na svojem. Pride Buc in poroča zelenemu carju: »Tako sem ga brcnil po stopnicah, da si je razdrobil vse kosti.« Car je pohvalil Buca, Severja ni hotel videti, tudi ne, da so že štirje podložniki v klobukih. Ukazal je Koviču pesem.

Zapeli smo tisto, ki v njej odgovarja dekle ubogemu fantu, ko jo prosi za ljubezen: »Jaz bi

te že rada rada jmela — ko bi te jaz revca revca smela — pa mi očka očka branijo — jmaš premajhno majhno kajžico.«

No, car je sumil, da je on s fantom prizadet, odstavil je Koviča za pesmi. Resen se ozre car po vencu svojih podložnikov, prezre v tihi žalosti, da so se pomnožili klobuki, njegov pogled obtiči pri literatih, tu mu zjasni obraz upanja svetli žarek, zato dá ukaz, da vsa država pije na njih zdravje. Cankar se smehlja, Oton se drži resno, Škerjanec je videti hud, suhi Majaron je ponosen, Videc najbrž premišljuje, kako bi trudoljubnega Glaserja žalil, Ižanec, tako je ime gosposkemu mladeniču, je zelo nemiren.

Slednjič je zeleni car ukazal stari hiši Takistu, služabniku za govore, naj počasti literate. Naj takoj omenim, da je Takisto moj borovniški rojak, pripravil me je za prvo šolo, torej sem ga z vso pomnostjo poslušal.

Takisto je vstal, odprl usta, ni jih kmalu zaprl:

»Gospoda moja! Slavni zeleni car! Ne za danes ne za včeraj, za jutri baja pisatelj, poje pesnik. Beró ga, ki bodo čez trideset let vodili narod. Upam, da bom najbolje ustregel gospodu zelenemu carju in literatom, ako povem povest.«

Glas: »Čujmo povest, če ne bo predolga.«

Car: »Podanik Vede, molči, pij kozji požirek. Takisto, nadaljuj!«

»Kajpak, vprav kratka ne more biti povest, ker ima tri dele, toda skušal bom z enim samim delom pokazati njeno nit.«

Glas: »Živela nit, če ne bo predebela!«

Car: »Služabnik Iskra, motiš, peri se s kravjim požirkom, izgubil si službo za smeh. Takisto, nadaljuj!«

»Torej pod Krimom je živel lesni trgovec Gašper, pošiljal skozi Trst deske in hlode v Afriko, a odrezane krajnike (mužljarje) je shranjeval. Ko je bilo krajnikov že preveč, je naredil iz njih barko in šel čez morje, da vidi, kakšna je Afrika. No, tam je veliko peska, začel je dobavljati sipo za urade. Postal je kakopak bogat, ker je sodil, da je deseta zapoved zadnja. Vendar ga je pod starost začela vest peči; napolnil se je v puščavo, živel ob kobilicah in jagodah, ob nedeljah si je privoščil kvadratni koren, kubičnega ni zmogel. Ob koncu, ko se mu je približala zadnja ura, je poslal oče Gašper po svoje tri sinove, jih blagoslovil in rekel: 'Ako sem koga kedaj razžalil, mu odpustim.' Najstarejši sin Miha je postal gospodar. Tudi Miha je prav tako delal kakor Gašper in še njegov sin Bolte prav tako. Gospoda moja, zeleni car, kako je mogla biti usoda treh zapo-

vrstnih rodov tako enaka? Jaz mislim, da jim je bilo vse to „V krvi.“

Halo po vsej državi! Borovničan je zadel ob Ižanca. Vodilni pisatelj ni pretehtal sijajne šale, da bi si jo v korist obrnil. Razburil se je, prosvedoval zoper žalitev naših književnikov. Nastal je prevrat. To pot sem šel naravnost domov, hišnik je rad sprejel deset novčičev, zlasti ker je še nekajkrat pozvonilo, ko sem že spal in sanjal o zelenem carju.

P E T O P O G L A V J E

Krivoverski drobiž. — Martin Petelin.

Dr. Janez Plečnik

Neki ob nedeljah radi hodijo na božja pota. Neki teh nekih opravijo duhovno opravilo ali pravo v pravem duhovna opravila kar v božjepotniški taberni. Zapuščena leva jim je tam tabernakelj in v levi so kvarte. Ti neki obredujejo kar s kvartami. Igra časih zastane pa se naši neki božjepotniki globoko zamislijo in globoko preudarjajo o globokih mislih. Ti neki božjepotniki ne preudarjajo božje besede; preudarjajo sosede in njih dejanja in njih besede. Ti neki božjepotniki tudi izmenjajo svoje misli. Še med tednom potem se radi spominjajo teh pomenkov. Ti pomenki niso »dialektične« vaje. Ti pomenki so »devanje na talar«. Taki božjepotniki se torej — med tednom potem — takole radujejo v spominih: »Tega in tega smo v nedeljo imeli trdno na pladnju in dobro smo ga izdelali.«

Ni dolgo tega, ko so imeli taki neki božjepotniki tudi nas (pisavca) na pladnju. Nekdo namreč je omenil Mladiko pa naše članke pa se je drugi nekdo zgrozil: »Glejte, naredkarstvo! Kako strašna beseda je to!« Komaj je drugi nekdo izgovoril le-te besede, že smo bili z glavo, plavuti in repom na pladnju in menda niti utegnili ne bi bili, da bi pričeli s kakim otepanjem. (Tako nam je poročal Janez Poštar, ki je sedel pri drugi mizi taberne.) Odprli so nam tudi lobanjo in pri tem ugotovili, da »norimo, prav res norimo«. »Poslušajte,« je dejal neki božjepotnik, »on res nori; on piše naredkarstvo, naredek, naredkarji za fabrikacijo, fabrikat, fabrikante — on očitno nori!«

Nekdo, ne vemo prav ali Cartesius ali Blaž Pascal, je trdil tole: Reci komu, da je grbast, pa bo mož dirjal domov, bo stopil pred ogledalo in se bo prepričal, je li res grbast ali ne; toda reci komu, da je bedast, pa se ti bo koj in iz globokega prepričanja nasmehnil; saj vsakdo živi v dobri zavesti, da bedast ni. Dobro pomnjeni

teh besed smo vendarle stopili pred močno inteligentno ogledalo pa smo vprašali: »Je naredkarstvo res tako strašna oznaka? Li res zasluži ono obsodbo?« »Glej,« tako je ogledalo odgovorilo, »take oznake so res strašne in so vredne ostre obsodbe. Narednik pove vendar toliko kot ‚feldvebel‘, fabrikanti pa vendar niso ‚feldvebelni‘! Pusti torej take spake!«

Taka naša podoba v zrcalu nas je prestrašila. Videli smo, da so gručice zoper nas, da je večina proti nam. Bivši sloveči dunajski zdravnik za duševne bolezni Krafft-Ebing (umrl 1902) nas je učil, kako težko je časih presoditi, kdo je še pameten, kdo že blazen. »V vašo dobrobit vam pa svetujem,« je Krafft-Ebing dostavil, »držite se v življenju vedno pametnih. Spoznate pa pametne na tem, da so v večini in da zapirajo blazno manjšino v blaznice. Pazite torej, kje je večina: kadar bo ‚pametnih‘ manj od ‚blaznih‘, kar stopite med ‚blazne‘ in zopet boste veljali za pametne!« Še pomislimo, da je Caf napisal naredek za fabrikat, in se še spomnimo, da Caf ni bil prav pravi v glavi, pa bo bravcu naša osuplost dobro umevna in jasna.

Svoje dni smo (v repetitoriju anatomije) napisali, da so kosti gibilo (pasivno gibalo; passiver Bewegungsapparat) telesa, da pa je meso gibalo (aktiver Bewegungsapparat; Motor) telesa. Da besede (gibilo) ni v Pleteršniku, nas ni motilo. Zagovarjali smo se trdo in smo še dodajali zagovoru, da Pleteršnik pozna tudi le kvasilo pa da kvasala ne pozna, kar vse nas ne bo motilo, temveč bomo napisali tudi kvasalo, ako bo treba. Tudi takrat smo čuli, da v naši glavi ni vse v redu. Te dni — mali traven je — smo kupovali od Ribničanke suho robo. Žlice nam niso bile po godu in smo dopovedovali ženici, kake bi želeli. Ob kraju se je res razjasnil obraz ženice: »A tako! Recelj vam je pravi, le kvasalo vam je preozko!« Pobrigali smo se, pa smo zvedeli, da Ribničan (starejši rod) prav res označa široki del (lopatico) žlice kot »kvasalo«.

Še nekaj besedarskega. Prav te dni — mali traven je — smo se pomenkovali s starko iz Višnje gore. Pripovedovala nam je o »roževcu«. Žena je bila naglušna in pozno sva se šele sporazumela, da je bil »Roževce« klatež, njegovega pravega imena da ne ve: »Roževce« je bila le »besedúljica« (zdevek, Spitzname) moža. »Roževce« se je pokazal le s črnim »skritjem« (larfa) na obrazu. Omenjamo to brez vsakršne sodbe. Pogovarjala sva se z ženico tudi o vremenu: »Kaj hočete,« je dejala, »mali traven je, pa je za enim grmom dež, za drugim pa sonce.« Prav tiste dni

smo brali, že v drugič zatrjeno, da je živec v slovenščini »čutnica«. Dobro! Imamo torej čutne čutnice in imamo gibne čutnice. Pa torej čutne čutnice čute sprejemajo, jih oddajajo pa potem gibne čutnice gibe vodijo. Sedaj razmišljamo o tem, ali ne bi postavili namesto »ključa« oznako »zapirnik«. Saj s ključem zapiramo vrata, res jih tudi odpiramo. Govorili bi torej takole: Zapremo vrata z zapirnim zapirnikom in odpremo vrata z odpirnim zapirnikom.

No! Kvasilo, kvasalo — Caf pa mi, gibilo, gibalo — pa iz Ribnice vsi: vse to nori. Mali traven je — pa je za enim grmom dež, za drugim pa sonce!

Martin Petelin.

Ne vemo, kdaj se je Martin Petelin rodil, ne vemo, kdaj je umrl. Mož je bil z Iga in je imel zdevke »Ižanec«. Martin Petelin je pri podpisu zamotal M krstnega imena v P priimka, tako da je bil zgolj M jasno čitljiv, pa smo ga mi in ostali njegovi učenci klicali »Mételin«. Bili smo le nekaj mesecev Petelinovi učenci; tistih cvetočih dni pa kar ne moremo pozabiti.

V tistih časih smo poznali (vobče) troje javnih šol: ljudske, srednje, visoke šole (vseučilišča). Vprašali so te, prav otroka še: »Ali že hodiš v šolo?« Odgovoril si: »Hodim.« Nato: »V kateri razred pa že hodiš?« Povedal si: »V prvi (drugi, tretji, četrti) razred (ljudske šole).« Nadaljevali so: »Kam pa hodiš v šolo?« Ponosno si se odrezal: »Na Graben.« (V šoli na »Cojzovem grabnu« je bila tačas zbrana priznana najhujša divjačina od vseh ljubljanskih ljudskih šol; tam so bili priznani najbolj »fantovski« fantje, in ti so bili ponosni na ta sloves.)

Z leti si rasel v modrosti in divjosti. Vprašali so to večjo divjačino: »Ali hodiš v šolo?« Odgovoril si: »Hodim! V šole!« Nato so vprašali: »V katero šolo pa že?« Pa si odgovoril: »V tretjo šolo!« Nadaljnje vprašanje je bilo: »Kdo poučuje latinščino, grščino...?« Morda si tudi takole odgovoril: »Hodim v osmo šolo!« »Potem bo pa letos matura, ali boste (!) izdelali maturo? In kaj boste potem?« (»Šole« so bile gimnazija; prvi, drugi letnik gimnazije je bila prva, druga. Realca je bila tudi srednja šola. Realci pa niso hodili v »šole«, temveč v »realco« in niso imeli prve, druge šole, temveč prvo, drugo »realco«).

Po zrelostnem izpitu (maturi) so te vprašali: »Kako in kaj?« Pa si odgovoril: »Študent sem.« »Kaj pa studirate?« »Zdravilstvo, pravo...« Tako torej smo govorili svoje dni. V »šolo« smo pričeli hoditi nekam v sedmem letu, v »šole« nekam v

desetem letu, »maturirali« smo nekam v osemnajstem letu.

Prav je menda, da smo povedali vse to in opozorili, da smo bili ob vstopu v »šole« še pravi frkovci, frkolini in smrkovci, pa da smo komaj v tretji »šoli« stopali v telečja leta. S frkovci, frkolini in smrkovci namreč so nas bogato pitali naši gojniki v razredih in tudi še v šolah. Martin Petelin nas je učil slovenščine v tretji šoli in Martin Petelin je bil prvi učenik in vzgojnik, ki nas ni vzgajal s psovki in nas ni obkladal z besedami pocestnega, blatnega, sirovega govora. Martin Petelin je bil prvi vzgojnik, ki smo bili zanj: »moji fantje«.

Petelin je bil vitek, visok mož. Nosil se je precej gosposko, pa brez vsakterega gizdalinstva. Bil je čisto in lično opravljen; posebej smo še občudovali in ljubili njegove lepe, skoraj nežne, dolgoprstne, vseskozi snažne roke. Stopal je z dolgimi, trdnimi, urnimi koraki med klopmi po šolski sobi. Križ in tilnik je nosil ponosito vzravnana; koš pa mu je visel nekam napred. Petelinova glava je bila ena najlepših, kar smo jih kedaj videli, vsa svetla je bila. Obraz mu je bil koščen, ob očeh dobro opazno začet, stisnjen; otožna zamišljenost je gospodovala temu obrazu. Vsa svetla je bila Petelinova glava. Kodri precej svetli, polt tenka, rožnata. Oči so bile svetle, sinje in po večini srepo mirne. Tako srepe, tako mirne so bile te oči, kot so mirne tvoje oči, kadar slediš v daljni daljavi leteči ptici. Petelin bržda že takrat ni bil prav zdrav; ogrnjen je bil namreč kar skozi s površnikom, tudi v šolski sobi.

Mož je imel nekaj posebnega, neizrečnega, nepopisnega, česar nismo ne prej ne slej občutili pri nobenem naših učencih: mlad se nam je zdel. Bili smo v tretji šoli, bili smo torej še (skoraj povsem) otroci in vsi naši učenci so se nam zdeli starci. Petelin je bil pa za nas mlad, večna pomlad je bil, izven vsake starosti je bil. Pravimo, da ne vemo, kdaj se je bil Petelin rodil in kdaj umrl; zadovoljni smo s tem: gledali smo, enkrat vsaj v življenju, na jasnega, svetlega človeka, ki ni imel početka in ne konca. Tako je bilo vse, kot je bilo takrat, ko nas je mati peljala v gozd: naskakali smo se tam in naletali ter smo položili trudno telesce materi v naročje — mati je sedela sredi od sonca ožarjene jase in zgolj cvetke so bile krog nas in zgolj sinje nebo nad nami. Zbudili smo se v jutrnjem soncu doma v postelji, nič nismo vedeli o nevihti, o gromu, o skrbih matere, ki je naloživša nas speče odhitela domov, zbudili smo se in pred očmi nam je bila še vedno tista in taka jasa: ožarjena od sonca in nad njo sinje

nebo. Dosti in pogosto razmišljamo o Martinu Petelinu pa prihajamo bolj in bolj v prepričanje, da je ta mož veliko znal in imel dober vpogled v življenje, da je znal več od vrstnikov, da je pravilneje od vrstnikov gledal v življenje pa da pri njem spoznanja niso ležala drugo poleg drugega, temveč so bila spletena v enoto.

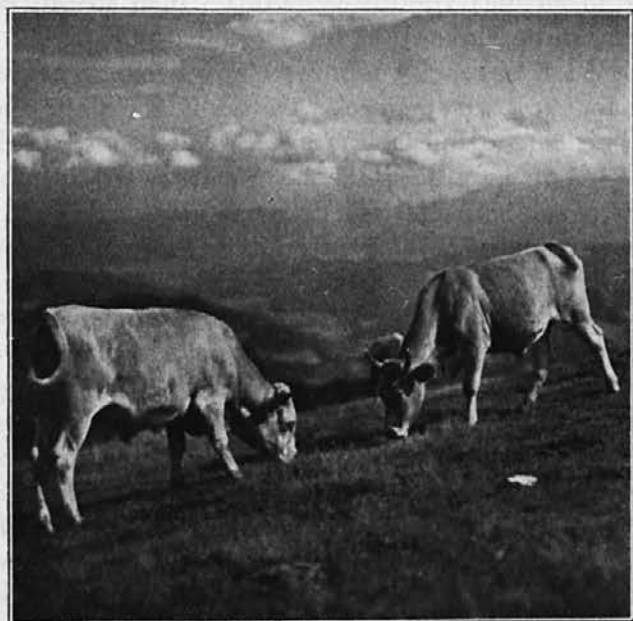
Dobro se spominjamo večine ostalih naših gojnikov. Vemo, da tudi neki njih so bili mladi, ko smo jih spoznali, toda za nas so bili že tačas starci. Danes vemo, da so bili res starci: po dolgih letih smo jih zopet videli pa so bili prav tisti in prav taki, kot smo jih zagledali in spoznali prvi pot. Otroci še smo si predstavljali Prešerna prav takega, kot je bil Petelin, in nič drugače. Petelin je tudi rad in veliko govoril o Prešernu. Petelin je, tako danes sodimo, še prav mlad prišel že na svojo pot in je še prav mlad že po svoje gledal na svet, pa torej ni bilo nič meščanarskega (filistroznega) na njem. Mož je precj rad pohvalil, je malokdaj grajal, ni nikdar »kaznoval«. Nikdar ga torej nismo nalagali. »Tega ne smeš,« je bil eden njegovih najresnejših opominov. Maščevalnosti ni bilo v njem. Nov, nepoznan Petelin je stopil z vsako uro v šolsko sobo. Za vzgojnike smo imeli tudi nekaj Nemcev, po večini pa Slovence. Posebej od Slovencev nekateri so imeli med nami svoje ljubljence. Ti ljubljenci se (navadno) niso odlikovali ne po lepoti ne po znanju ne po telesnih močeh ne po pridnosti, pač pa so bili prilizuni in prizadevni ovaduhi. Pa so torej postali pazniki (aufpasarji) razreda. Njih oči so švigale po tovariših in iskale vzroka za »zatožbe«. Ti ovaduhi so zatoževali po večini v nemški besedi. Njih ognusni posel je rodil pogosto ognusno, sklehavo skladje besed. »Herr Professor! Peter lacht sich!« (Gospod profesor! Peter smeje), je bila nad vse pogosta »zatožba«. Vzgojniki torej so rodili ovaduhe; ovaduhi so rodili ovadbe; ovadbe so rodile kazni; kazni so rodile maščevalnost in upornost; maščevalnost je rodila poulična obračunavanja; poulična obračunavanja so rodila nove zatožbe; nove zatožbe so rodile strožje, še strožje kazni; kazni so rodile slabe rede; slabi redi so rodili plačevanje šolnine; šolnina je pehnila (časih zlate) fante iz šole.

Za vzgojnike smo imeli tudi nekaj Nemcev, po večini pa Slovence. Posebej od Slovencev nekateri so ločevali šolarje v sinove imenitnikov, mogotcev in bogatinov pa v sinove tretjega stanu. Onim je bilo vse odpuščeno, mrcvarjen je bil le tretji stan. (Radi priznamo, da so si prav sinovi imenitnikov, mogotcev in bogatinov pogosto nprtili naše grehe ter so ti grehi potem ostali ne-

kaznovani. Zasmrdela pa je med nami resnica, da je laž dobra, potrebna stvar.)

Petelin nobene tako gojniške umetnosti in duhovitosti ni poznal. Pa je umevno, da nam je odleglo pred Petelinovo uro pa da je posijalo sonce z vstopom Petelina. In vendar je bilo takole: to sonce, ta tako srčno pričakovani, ta nam tako ljubi mož je z vstopom dihnil mrzlo, skoraj ledeno sapo med nas. Ko je vpri svoje sinje oči v nas, se je ves razred stresel in vsak se je okrenil in šele Petelinova beseda nas je ogrela in razmajala. Njegova beseda se je vlila na vse in med vse, je govorila vsakomur in je v toplo ovila vsakogar. Njegova beseda je bila rada trpka, zbadljiva, nikdar pa ni bila osebna, nikdar zoprna; po malo smo se ogrevali, se oglašali, odgovarjali, pripovedovali smo, drug za drugim smo se utapljali v Petelinovih zbadljivkah in rogljivkah in že smo bili vsi »moji fantje«. Oblačilo se je, grmelo je, tudi treskalo je, a nismo se bali: nikdar ni tresčilo v nas, vse je bilo le krog nas.

Petelin ni nikdar »lovil«: »prašan« si bil tako vedno in celo uro. »zares« prašan si bil pa takrat, ko je prišla vrsta na tebe in točno si vedel, kdaj bo to. Umevno torej, da smo sedeli brezskrbno pri pouku in da smo sesali z mirno dušo živahni pomenek, ki sta ga imela učenik in tisto uro »zares« vprašani. Izpraševanje »zares« vprašanega so bili resnični pomenki, vse si smel povedati, kar si mislil, zamere ni bilo. Pri močno upornih izpraševancih je Petelin pobrskal po dušah vseh učencev: »Kako pravite pri vas? Kako pri vas? Kako misliš ti?« Vsak je povedal svoje in po

Na paši. (Fot. Fr. Krašovec.)

svoje. Nato smo odprli slovnico in vsi iskali pravilo in — vsak po svoje — razlagali pravilo.

Petelin je precej rad pohvalil, je malokdaj grajal in ni nikdar kaznoval. Mi (pisavec) smo bili deležni njegove pohvale in njegove graje, vsakega po enkrat. Pohvalili smo se v neki nalogi, da smo »prebrali že vse Jenkotove (!) pesmi«. Petelin nas je pogrjal: »Pusti to! Dokler si v šoli, piši Jenkove pesmi. Morda imaš prav, pa dokler si v šoli, daj mir, takih stvari ne smem pregledati. Sitnosti delaš meni in sebi!« [Petelinov »Morda imaš prav« nam ne dá, tudi danes ne, miru. Slovnica pač le tedaj nekaj pomeni, kadar opozarja na nejasnosti govora, kadar v red devlje dvoumnosti. Pa se nam zdi takole: »Anko« je znan gorenjski priimek in Gorenjci govoré: Pri Ankotu, pri Ankotovih. Robinzonov tovariš je imel priimek Petek, pa Robinzon je torej občeval s Petkom. Znanec Petko ima psa in to je Petkov pes. Marko ima kozelc in ta je Markotov kozelc, Marek (Mark) ima hišo in ta je Markova hiša. Povprašaj (v Hrvači pri Ribnici) po Mihi in Mihovih, pa ti poreko: »Morda menite Mihatove, tamle je pri Mihatovih.« Turk ima hišo in gostilno — pa pojdimo k Turku na čašo vina. Turk ima pa tudi psa in temu je imo Turko; Turko ima tudi hišo — ta je pa Turkotova (tudi v Ribnici). Naša mati so bili rojeni Molkpa pa vedno smo slišali, da smo Molkatovi: od logoških rovt, skozi Vič in vso Ljubljano do Krašnje smo bili Molkatovi. Molkova je tista hiša, ki ji Molek (Molk) gospodari. Grem v gore z znancem, ki je pek. Zbosim se in pek mi posodi svoje copate pa nosim pekovce copate. Prideva s pekom na Jesenice; tvrdka »Peko« ima tam podružnico pa si kupim par čevljev pri njej; sezujem pekove copate ter obujem »Pekotovo« obutalo. Zadeva utegne postati kaj neprijetna: nekje ubijejo peka pa orožniki pozapro vse sumljivce, nas tujce seveda pred vsem. Roparji so ubitega peka tudi sezuli. Orožniki povprašajo domačega čevljarja in ta — slovnično dobro podkovan — izpove, da smo prav mi obuti s »pekovim« obutalom. Nato bomo sedeli nekaj dni po nepotrebnem. Pritožili se bomo čez krivo izpoved čevljarja; oblasti bodo pa čevljarja povsem oprostile, saj je slovnično pravilno povedal, da je naše obutalo »Peko-vo«. Mi seveda smo mislili, da je »Pekotovo«.]

Prav pogosto mislimo na Petelina. Časih sedemo k omizju bivših Petelinovih znancev in že je Petelin med nami. Mož ne črhne nobene besede več in vendar ga slišimo in poslušamo. Ustna se mu skremžijo v nasmeh in oči se mu svetlikajo, ko o njem govoré »njegovi fantje«.

Tomo Zupan:

MARIJANA GROM

(Nadaljevanje.)

Kako je bilo pri dohtarju v Kranju.

Pohiščina je bila skoraj vsa Katrina. Katra je največ po starem stricu Jožefu, Boštijanovem gospodu iz Vrbe, vso njih pohiščino podedovala, ker jim je veliko let gospodinjila. — V Ljubljani bi stric ne bili mogli imeti mojega brata, študenta Janeza, poznejega kapelana, pri sebi v stanovanju, če bi ne bilo te Katrine pohiščine. Po starega strica smrti so Katra bratu dohtarju in pozneje temu Janezu Volku bili za gospodinjo. Ko so se stric v Kranj preselili, sta pa s Katro tudi vso to njeno pohiščino seboj v Kranj pripeljala. Zato je tako bilo, da so dohtar v Kranju prav pa prav pri Katri stanovali; ne Katra pri dohtarju. — V Kranju so bile pri dohtarju štiri postelje. V eni so spali stric, v drugi teta, v tretji pisar Rudolf, v četrti jaz. V Kranju so po dohtarjevi smrti teta Katra nekaj pohiščine prodali. Nekaj so je seboj pripeljali k Čutu na Breznico. Kar so pa ob smrti imeli pohiščine, to je ostalo na Dobravi pri Kovaču. Omara, ki je bila ravno dosti visoka, da so doktor pri njej stali in pisali; bolj majhena štirioglasta mizica; mlinček za kavo in še kaj je tam ostalo.

Del dohtarjevih knjig.

Zabojček doktorjevih bukev je bilo, ki so je Katra dali mojemu bratu Janezu. Bil je takrat že kapelan. To prav dobro vem, ker sem bila, ko so jih dali, stara že kakih petnajst let. Bratove bukke in stričeve je pa kupil po brata Janeza smrti v Ribnici služeči kapelan Valentin Šarabon, Tržičan. Trideset ali štiri-deset forintov bi bil materi — ki so bili v Ribnici, v boleznih in pri smrti svojega sina kapelana — moral zanje dati. Tako so mati pravili. Toda mati zanje niso dobili nobenega denarja.

Prešernova pisarna v Kranju.

Dva sta bila, ki sta pri stricu notri pisala. Eden je imel hrano pri stricu in vse. Je tudi tu spal. Ni nič slovenskega znal. Rudolf so mu rekli. Enkrat sem noter prišla, ko so še pri mizi sedeli s pisarjem. Sem pa poprašala: »Ali boste kaj kmalu snedli?« »Marijana, tako ne smeš več prašati,« so me stric poučili. Drugi je bil pa Kranjec. Šoklič se je pisal. Ta je doma imel hrano. Tak nabilehen je bil. — Brat Janez, ki je v Ribnici vmrl kot kapelan, je stricu doktorju v Ljubljani in na vakancah pomagal pisati. Kolikor je kot učenec latinskih šol znal, jim je tudi že pisal. Saj sami stric niso veliko mogli. So, če so pisali, z levo večkrat morali desno za pestjo držati. Tako se jim je takrat roka tresla, ko sem bila jaz v Kranju. To je v rodovini, so se tudi drugi naši tresli.

Dohtar se je s sestro Katro lepo razumel.

Katra so bili sicer precej huda ženska. O, gospod pa ne! So bili tudi Katra zelo molčeča. Nisem slišala, da bi se bila s stricem kedaj kaj kregala. Sploh so bili Katra izmed tistih žensk, ki niso hodile po družbah. Le enkrat sta se precej rišnila. Zavolj črevljev je bilo, ki so jih Katra hoteli imeti. Pa je bilo samo enkrat, kar sem jaz bila doli v Kranju. Z gospodom doktorjem je bilo zelo lahko. Saj so le molčali.

Prešeren iz Kranja v Vrbi.

Samo enkrat, kar jaz vem, so bili stric iz Kranja v Vrbi pri Ribiču. So k neki tožbi šli v Kranjsko goro. Pa še takrat so kar po noči bili. So se s pošto vozili. In so na veliki cesti pod Breznico s poštnega voza izstopili in prišli doli v Vrbo. So pa rekli sestri Mini, naši materi: »Grem takoj naprej. Druzega ne, otroke mi pokaži, da jih bom videl spijoče.« Takrat sem bila jaz med temi otroki. So se pa potem res s pošto takoj naprej peljali. Takoj po noči naprej.

Pesnik ni imel premoženja.

Kako neki, ko se jim denarja prav nič ni škoda zdelo. Če jim je na misel prišlo, so kosilo napravili otrokom. Čakali so jih, ko so šli v šolo, in naročili: Po šoli pridite k Puščavniku! To je bila gostilna sredi mesta. Tam so gledali, kedo bo bolj hitro jedel. So se jim pa tako smejali. — Pa denar so jim na ulicah metali. Pazili so, kedo bo bolj hitro dobil; pa smejali so se jim. Otroci so gledali, kako bodo vrgli, na desno ali na levo. Potem so pa krajcarje vrgli prav predse. Take reči so jih veselile, da so se malo nasmejali. Drugače je bil pa smeh pri njih zelo drag.

O Dagarinovem požiganju.

O, zažgali pa Katra doktorju niso nič pisanega. Le to so Katra pravili doma v Vrbi, da so stric sami morali v Ljubljani nekaj tega zažgati, kar so pisali. Zato, da so službo dobili. Tako so nam tudi moja mati, dohtarjeva sestra, pravili. Da bi bili pa teta Katra v Kranju stricu kedaj kaj prej požgali, ali po smrti požgali, o — tega pa Katra niso nikoli omenili, če tudi so toliko let k nam hodili v Vrbo. — Od Čuta na Breznici so k nam v Vrbo doli delat prišli. Vi (pisalec) mi to prvokrat pripovedujete, kako dolže tudi tehanta Dagarina zavoljo požiganja dohtarjevih reči. To oboje je zame nekaj čisto novega. Tega nisem nikoli slišala. Pa tudi vem, da to ni res, da bi bili Katra po Dagarinovem naročilu kaj sežgali. Vi pravite, da ne gre to zoper dohtarja, da gre le zoper tehanta in da ste o tem brali in da ljudje o tem govoré. Vi le prašate, če so tehant rekli Katri, naj kaj tega zažge, kar so dohtar pisali. To pa s Katro ni moglo biti. Ne Katra in ne pri Ribiču niso zažigali. Katra bi bili kedaj to pri Ribiču v Vrbi govorili, pa niso nikoli.

Ana Jelovšekova.

Katra so meni doma v Vrbi pravili, da je tista — Ana so jej rekli — v Kranj prišla, ko so bili dohtar za vodenico bolni in zelo slabi. Takrat so teti Katri rekli: »Ta mi dela sivo glavo.« Druzega pa niso nič rekli. V Kranj je, ko so bili na smrtni postelji, pripeljala dekle, ne vem, ali je bilo kaka štiri leta stara. Fantič je bil pa še bolj majhen, ga ni pripeljala v Kranj. Gospod so v Kranju velikokrat že prej rekli

sestri Katri: »O, ta mi dela sivo glavo.« Pa gospoda jaz nisem tega slišala, da bi bili rekli. Toda Katra so mi to v Vrbi pri Ribiču sami pravili, da so jim tako rekli. Doktor bi ne bili tako zgodaj vmrli, če bi ne bilo te ženske — saj nikoli niso bili veseli.

Po dohtarjevi smrti so se teta Katra takoj iz Kranja preselili.

Najprej so prišli k Čutu na Breznico. Tu so stanovali eno in dvajset let. Na to so šli stanovat k Ištinu v Dosloviče. Naši teti Urša in Lenka sta s Koroškega prišli na Kranjsko. Urša nekaj let pred župnik Jurijevo smrtjo. Lenka takoj po smrti. So bile pa vse tri sestre potem tu pri nas v Smokuču v Gromovi bajti. Vse tri so bile vkup. Toda to je le par let trpelo. Je eden začel na vrata trkati po noči, da je bilo vseh strah. Tako so mislile, da je hodil po denar, ker Lenka in Urša sta ga imeli. Zato sta raje svoje stanovanje kupili v Zabreznici pri Trpinču. Za vse tri je bilo stanovanje pri Trpinču premajheno. Zato so Katra od Trpinca prav kmalu šli k moji sestri Katri Črnetovi, Kovačici na Blejsko Dobravo. Bili so pa komaj eno leto tam in so vmrli.

Lenka je nečaku Ribiču iz Vrbe darovala vse svoje premoženje.

Dohtarjeva sestra in moja teta Lenka, ki so Vaša (pisatelj) pripovedovalka o stricem življenju, so bili neizrečeno dobrega srca. Saj so našemu nečaku, sedanjemu Ribiču Jožu, dali vse svoje premoženje; ves denar, ker so ga od brata župnika Jurija imeli. Prej bo meni zmanjkalo, kot Vam — jim je rekel Ribič. In so dali. No, pa ni bilo tako. Skoraj revica so bili. So nekaj časa potem, ko so vse dali, še ostali v svojem zabrežniškem stanovanju. Doli v Vrbo so s kakim jerbaščekom ob roki hodili kaj iskat k Ribiču, kjer so pustili vse svoje premoženje. To so v Zabreznico na svoj dom nosili. Na zadnje so se stalno preselili v svojo rojstno hišo k Ribiču. V Zabreznici so prodali. Pri Ribiču so v marsičem pomagali. Posebno otroke, štiri Jožove stareje, so varovali. Na to jih je pa tisti čevljev tako ožulil, da so zelo nesrečni postali z nogo. Desno nogo so jim morali končno odvzeti v Ljubljani. A pomagalo ni. Rak se jim je v novo v nogo zajedel in so vmrli.

Nobeden treh sinov ni hotel Ribič v Vrbi postati.

Dohtarjev dom v Vrbi je ostal brez moških. Ne brata Joža in ne Jurij, še manj pa dohtar, nobeden fantov ni hotel Ribič postati. Zato so se naša mati morali omožiti na hišo. Prišli so na hišo Joža Volk, Štantarjev s Črnilca pri Brezjah.

Moje (pisatelja) slovo od Marijane Grom Volkove v Smokuču.

Dne 18. maja 1908 sem se poslovil od te odlične pripovedovalke izza Prešernovega življenja, posebno še izza njenega bivanja v Kranju. »Ko še pridem, vas zdraveje dobim,« so bile moje odhodne besede. Kar vpade mi v to slovo: »O, ne vem, če Vas bom še videla. Kadar boste na Okroglem ali v Ljubljani slišali, da sem vmrla, se pa spomnite mene.« — Že četrtek, 21. maja, mi je poslal v resnici postrežljivi brezniški župnik Tomo Potočnik, Železnikar, na Okroglo ekspresne besede: »Naznanjam Vam, da je danes

zjutraj vmrla Marijana Gromova, Prešernova nečakinja. Pogreb bo v saboto, 23. t. m., ob pol desetih dopoldne na Rodinah. Odredil sem pokop za pol deseto, da lahko pridete z vlakom iz Ljubljane v Lesce ob tri četrt na devet in odtod na Rodine.«

Opravili smo po njej eno smrtno nočnico. Konečno sem potem ob spremstvu župnika Tome Potočnika, Železnikarja, in kapelana Josipa Bambiča, Dobropoljca, na Matije Čop — Prešeren — Pogačarjevih in svoje mater na Rodinah izročil materi zemlji to predzadnjo Prešernovo nečakinjo.

Da sem tako mogel, mi je bilo v tolažilo. — O Lenkinih zadnjih trenutkih mi je rekla z Blejske Dobrave tu sem v Smokuč prihitela njena sestra Katra Kovačica: »Pri Lenki sem sedela. Pa nisem nič vedela, kedaj je vmrla. Je bila kar zaspala.« — Taka tiha je bila Lenkina smrt.

HUGOLIN SATTNER

* 29. novembra 1851, † 20. aprila 1934.

Ko smo šolarčki hodili k šmarnicam, so nam segle v dušo njegove pesmi, saj ni bilo majnika brez njih: »S cveticami te venčamo...« V svojih otroških srcih smo postavljali oltarček in ga s cveticami ovenčali. Pa so prišli pozneje hudi časi, a glejte, pesem je hodila z nami: »O grešnik, kje pa ti ječiš, od dobre Matere bežiš?« V najskritejšem kotičku je prepevalo venomer. To je moč melodije, ki jo more zapeti le velik umetnik.

O. Hugolin je vse izpel, kar je imel, in potem legel k počitku. Po očetu ni bil našega rodu, a po žilah se mu je pretakala pristna kri slovenske matere, ki je živo utripala v njegovih glasbenih delih. Kje najdete po slovenski zemlji tudi najzapuščenejšo hribovsko faro, kjer bi se ne glasila po božji hiši njegova pesem? Vsem je dal vse. Najneznatnejši zborček najde v njegovih zbirkah dovolj primerne zase, odlični mestni zbori pa tudi niso v zadregi, če gre zato, da izčrpajo svoje pevske zmožnosti do kraja. Povsod pa zazveni, ko je treba poseči v dno duše, domač, slovenski motiv.

Če površno pregledamo velikansko Sattnerjevo glasbeno delo, moramo ugotoviti, da je odločilnega pomena tako v cerkveni kakor v svetni glasbi. Vendar je važnejše njegovo torišče cerkvena pesem. Ud velike družine manjših bratov je živel Bogu in Cerkvi in zato tudi svoje velike umetniške sile posvetil predvsem božji slavi v cerkvi. Ko ne bo več ne njegovega ne našega prahu, bo živela njegova cerkvena pesem naprej iz roda v rod; kajti kar je o. Hugolin zapel, ima trajno vrednost. Njegov muzikalni slog je začuda krepek. Nič ni pri njegovih skladbah enodnevnega, kar bi nalik sedanjim »šlagerjem« ščegotalo uho, jutri pa bilo že za vedno pozabljeno. Sattnerjeve skladbe imajo trajno veljavo, ker so prava umetnina, ki nosi sicer na sebi znake skladateljeve osebnosti in njegovega posebnega muzikalnega pojmovanja in dobe, v kateri je nastala, a zaradi teh znakov ne zgubi na svoji vrednosti. Ves prežet cecilijanskega duha je postavil mejnik našemu cerkvenemu petju, ob katerem se bo moral zgodovinar z veliko spoštljivostjo ustaviti in brez pridržka priznati Sattnerju pomen za cele rodove.

† P. Hugolin Sattner na mrtvaškem odru. (Foto »Special«, Ljubljana, Miklošičeva cesta 6.)

Ne zaostaja pa tudi njegovo svetno glasbeno ustvarjanje. Kdo ne bi poznal iz prvih časov njegovega glasbenega dela prelepe pesmice »Pogled v nedolžno oko« in vrste drugih. Znal je zajeti občutje tako pristno in ga izraziti z najpreprostejšimi glasbenimi sredstvi tako točno, da so tudi njegove svetne pesmi pravi biseri. V svetnih kompozicijah je mogel o. Hugolin bolj na široko sprostiti svoje skladateljske zmožnosti, zlasti kar tiče orkestra, dasiravno je ostal povsod predvsem zborovski komponist. S kakšnim nedeljenim navdušenjem je bilo sprejeto njegovo prvo večje delo, namenjeno koncertnemu odru, »Jeftejeva prisega«, in nato oratorij »Assumptio«. Tudi poznejša večja dela, ki so se zaključila z opero »Tajda«, so pokazala, kak mojster jih je pisal. Res se v njih drži skrbno svojega sloga in načina izražanja in je celó hud na premoderne glasbenike, ki so zavrgli staro in iščejo novih izraznih virov, a vse to kaže na moža umetnika, ki ima svoj ustaljeni in preizkušeni nazor o glasbenih vprašanjih in svoje stališče vedno tudi možato brani.

Značilno je, da je največja svoja dela napisal že v visoki starosti. Ko je komponiral »Tajdo«, je bil čez sedemdeset let star. Celó prav do zadnjega je pisal note: ko se je starček osemdesetih let približal v čuvstovanju otroški duši, je zapel otrokom tako iskreno in pristrčno, da smo obstali od presenečenja.

Glasbena zgodovina bo postavila Sattnerjevo markantno osebnost v slovenski cerkveni in svetni glasbi na zelo odlično mesto.

Naj bi le pogosto segali po njegovih delih in pustili tuje blago. Naj bi tudi spet večkrat slišali njegova svetna dela.

Še bi se dalo pisati o njegovem delu pri pevski vzgoji mladine, o pomembnosti njegovega pevskega zbora in o vseh mogočih njegovih glasbenih spisih. Pred leti je s svojim zborom priredil v Novem mestu koncert: uro in pol trajajočo orkestralno mašo in popoldne dve uri koncerta. Pa je po vsem tem še peš mahnil na kolodvor.

Ludovik Puš.

NOVA DELA TONETA KRALJA

Slovensko umetniško življenje prvih let po vojski je neločljivo zvezano z imenom bratov Kraljev, ki sta bila — zlasti starejši — voditelja tedanje mlade generacije oblikujočih umetnikov. Kot duhovni utemeljitelj in organizator novega umetniškega hotenja je Francè Kralj z bratom Tonetom razgibal vse tedanje tvorne duhove, da je slovenska upodablajoča umetnost zaživela silneje in živahneje kot kdaj prej. Prva sta prinesla v domovino — in jih doma tudi uveljavila — nova gesla in s svojimi deli dejavno utirala pot sodobnim stremljenjem v oblikujoči umetnosti. Da so bila mnoga od tistih del manj izraz nujne umetniške potrebe, temveč le bolj plod strastno burnega doživljanja dobe, v kateri so stare vrednote padale v prah in so vsepovsod vstajali novi ideali, je razumljivo. Premnoge tvorbe tistih let se nam še danes zde čudno tuje in kar nerazumljive, kakor da nas loči od njih ne samo dobrih deset let, temveč vsaj trikrat toliko. Kipenje povojnih let, ki so bila pravi preporod naše oblikovne umetnosti, se je kmalu umirilo — in pokazalo se je, kaj je zrelega, žlahtnega in pristnega.

Tone Kralj, ki se je kar najživahneje udeleževal v novih smereh ekspresionizma, je kmalu našel svojško obliko, se poglobil vase in pričel neutrudno delati. Dobi priložnostnih del in naročil so sledila plodovita leta velikih cerkvenih slikarij. Deloma ali pa v celoti je okrasil s stenskimi slikami cerkve v Strugah pri Dobropoljah na Dolenjskem, na Goriškem pa celo vrsto: v Volčah pri Tolminu, v Avbru, v Tomaju na Krasu, na Sv. Višarjah, v Katinari blizu Trsta, slikal za cerkev v Mengorah in še drugod. Religiozni umetnosti se je posvetil popolnoma. Hkrati je pa pridno gojil grafiko vseh vrst, mnogo delal kot kipar, tako da se zdi, da je v plastiki dosegel skoro popolnejši izraz, kot v drugih umetnostnih panogah. Prenekatera odlična dela pričajo, da je tod najmočnejši, da je v bistvu rojen kipar.

Razstavljaj je Tone Kralj nešteto krat doma na Slovenskem in po drugih mestih naše države, pa tudi širom Evrope. Dosegel je povsod splošno priznanje: na Češkem, v Berlinu in na Dunaju, v Benetkah in v Padovi, zlasti pa na Holandskem, kjer je stroga kritika soglasno hvalila njegovo narodnostno označeno samoraslost, veliko izrazno moč in globoko iskrenost. Našim bravcem njegova dela niso tuja, saj smo jih objavili že veliko število.

Prav te dni je otvoril Tone Kralj v Jakopičevem paviljonu v Ljubljani razstavo, na kateri je zbral skoro samo nova, še nerazstavljena dela. Bogata in skladno ubrana razstava je dokaz tvorčeve notranje rasti in neprestanega spopolnjevanja. Učinek razstavljenih del je zaradi njihove medsebojne vsebinske in oblikovne povezanosti in silnosti doživetja nenavadno močan.

Nekatere teh slik in kipov objavljamo; reprodukcije posameznih listov iz obeh zanimivih grafičnih zbirk »Zemlja« in »Cesta«, ki sta prvič razstavljene, pa pokažemo o priliki. Te ujedenske na cinkovih ploščah predstavljajo Toneta Kralja kot grafika s čisto nove, nepoznane plati.

Epsko mogočni prizor z dolenjske kmečke »Svatbe«, kakor se vrši v slikarjevi domači vasi, je živahen in res prepričevalen. Množica oseb je na sliki večje razporejena, tako da tvorijo razigrani svatje za mizo, našemljeni plešoč gostje, godec, oblečen v žensko krilo, in otroci na peči strnjeno celoto. Prešernost in živahnost svatovskega razpoloženja je res dovršeno podana. — Prizor čisto drugačnega značaja kaže slika »Bratje«. Umetnik je podal trenutek najbolj divjega spopada, ko se bitka stopnjuje do krvavega klanja in boja na nož. — V »Materi« je slikar z neznansko srčno toplino in globoko iskrenostjo umetniško oblikoval trpki spomin na bratovo smrt, ki je pred nekaj leti kot vojaški letavec končal v morju svoje mlado življenje. Neizmerno žalost uboge matere je prikazal umetnik s prav mojstrsko dovršenostjo. — Vsi trije prizori, za katere so slikarju služili kot modeli najbližji sorodniki — oče, mati, bratje — so nekam slovesno poenostavljeni, hoteno preprosti, pa vendar mogočni, zasnovani, kakor da so resne in stroge nabožne podobe. Učinkujejo te velike slike (prvi dve sta dolgi po tri metre) kot svečane stenske dekoracije, bolj z ritmom, z obliko in obris, kot z barvo, ki je podrejenega, ploskovitega značaja in ubrana na skupen, nekam hladen, resnobnemu izrazu podob primerni ton.

Lep primer religioznega slikarstva Toneta Kralja je oljna slika »Sv. Anton pridiga ribam«. Prizor iz legende, ki pripoveduje, kako so se nejeverniki spričo čudeža spreobrnili in hiteli poslušati svetnikovo besedo, je prav preprosto, pa vendar krepko in čustveno tople oblikovan. Podoba je iz leta 1950 in je bila razstavljena kmalu potem na mednarodni religiozni razstavi v Padovi, kjer je prejel zanjo tvorec srebrno medaljo. — Tudi »Izganci« so nastali že pred nekaj leti. Pri zasnovi te podobe je slikarju gotovo vstala pred duhovnimi očmi žalostna usoda naših rojakov za mejo.

Med novejšimi kiparskimi tvorbami je »Matija Gubec« gotovo najpomembnejša in najbolj dovršena. Lik kmečkega kralja, prikovanega na razbeljeni prestol, na katerem umira v strašnih mukah, je tako izrazito in tako mogočno dognan, da kar kliče po izvršitvi v žlahtnem bronu. Za spomenik našim narodnim žrtvam onstran državnih meja si boljšega in vrednejšega dela skoraj ni moči misliti. — »Kristusova glava« je del osnutka za nagrobnik, izraža pa prav dobro veličastno milino Odrešenikovo. Namenjen je za izvršitev v bronu. — Tone Kralj je izvršil že tudi mnogo kiparskih del v žgani glini. Primer take keramične umetnine je skupina »Don Quijote«. Cervantesov junaški vitez-dolgin jaha svojo kobilico, katero vodi debelušni sluga Sancho Pansa. Hudomušnost prizora prav dobro izražena. Tone Kralj se je s keramiko že mnogo bavil in dosegel tudi v tej panogi prav lepe uspehe, kakor je sploh pokazal izreden talent za umetno obrt in dekorativno umetnost.

Najtočnejšo predstavo teh in drugih del Toneta Kralja more nuditi le ogled umotvorov samih, ker še najboljša reprodukcija ne more podati niti sence izvornika. Zato vsem našim bravcem priporočamo obisk razstave, ki jim bo pokazala vso bogastvo in pestrost razstavljenih slikarskih, kiparskih in grafičnih del.

K. Dobida.

NARODNO GLEDALIŠČE V LJUBLJANI

Gospod Sonjkin in njegova sreča. Komedia v treh dejanjih. Spisal S. Juškjevič, prevel B. Zihertl, režiral O. Šest. — Komedia se razvije v preprosto zgodbo malega človeka, ki zadene glavni dobiček in od prevelike in nenadne sreče — zblazni. V sodobnosti je tako pojmovana komedia malo naivna in zanima gledavce le redko, vendar smo po mnogih neuspehih podjetij v naši drami kar veseli, če je delo simpatično in igrano brez spotekljivosti, čeprav je semintja malo osladno.

Karijera kanclista Winziga. Komedia. Spisal W. Richtenberg, poslovenil Ost, režiral B. Kreft. — Komedia dunajskega pisatelja, duhovita in aktualna snov, zajeta iz uradniškega življenja finančnega ministrstva. Glavna vloga Winziga je pisana za igravce velike ustvarjalne sile, pri nas jo je rešil zelo prikupno in resnobno g. Sancin. Lahko delo se je razvijalo samo po sebi, brez vidnejših režiserskih poudarkov. Škoda, da je zaradi neprimerne prevoda občutno trpelo.

Gospodična. Komedia v treh dejanjih. Spisal Jacques Deval, poslovenil in režiral Milan Skrbinšek. — Francoska meščanska družina, oče in mati brez globljih stikov s hčerjo in sinom, daje zunanji okvir tej komediji. Njihovo življenje brzi iz dneva v dan: telefon, vlak, družabne obveznosti in odvetniška služba je življenjska vsebina teh ljudi. In tako, mimogrede, zanosi domača hčerka in si hoče vzeti v obupu življenje, katero je mladi razvajenki prvič pokazalo resno in strogo lice. Postarna guvernanta prekriža pot te razvajenke. Tej je otrok hrepenenje dolgih let, oni, hčerki, pa je le skrajno neljub dogodek, ki tira v obup. Gospodična, guvernanta, vedno v službi in odvisnosti, vzame rade volje pečat nezakonske matere na svoja ramena in tako »odreši« hčerko in njeno družino. — Komedia je bila igrana živahno, le semintja presunkovito in raztrgano. Notranje boje obeh gospodičen sta krepko izoblikovali gospa Marija Vera in gospa Šaričeva.

Charleyeva teta. Spisal B. Thomas. Režiral C. Debevec. — Staro, svetovno znano burko so uprizorili za pust v novi inscenaciji in deloma v novi zasedbi z mlajšimi močmi. Režiser je opilil prevod, da je tekla odrska govorica gladko in hitro. Burko pozna danes malone sleherni oder in povsod jo radi gledajo. Glavno vlogo sta izmenoma igrala Daneš in Železnik. Režija nas je prepričala, da morejo biti tudi burke, katerih namen je predvsem polniti blagajno, okusne in razveseljive v smotnih rokah in uprizorjene s taktom.

Finžgarjev Divji lovec. Režiral O. Šest. — Združenje slovenskih gledaliških igravcev je proslavilo petnajstletnico našega samostojnega dramskega gledališča s priljubljeno Finžgarjevo narodno igro in z gostoma Nučičem in Viko Podgorsko iz Zagreba. Prof. Koblar je v slavnostnem govoru očrtal pomen tega narodnega praznika v slovenskem dramskem gledališču in umetniški pomen gledališča za ves narod. Nad vse topel sprejem igre v občinstvu, ki je do skrajnih možnosti napolnilo gledališko hišo, je bil živ opomin, da nam je gledališka umetnost srčna po-

treba, vzvišena nad vse materialne in duhovne stiske naše dobe. Podgorska in Nučič sta žela izredno toplo priznanje za temperamentno igro v krogu vzorne igrice naših igravcev.

Konec poti. Drama v šestih slikah. Spisal R. C. Sheriff, poslovenil Oton Župančič, režiral Ciril Debevec. — Iz preteklega sezone je uprava v letošnjem letu s pridom ponovila izredno krepko vojno dramo, ki zapuša v gledavcu najjačji dojem. Kos vojnega trpljenja, vsakdanjega življenja v bojni črti v rovu pod zemljo slika pisatelj z odkritosrčnimi barvami, brez olepševanj, kakor se je odigravalo na tisočeri oddelkih svetovne morije uro za uro, v obeh nasprotujočih si taborih. — Poveljnik čete Stanhope (Debevec) je strog, pravičen in dober tovarišem in moštvo. Njegov drug Osborne (Kralj), striček imenovan, zlata duša, z neporušljivo mirnostjo, ki kadi pipo nekaj minut pred naskokom, ki mu prinese smrt. Genljivo so prikazani vojni tovariši, katere teža enake odgovornosti zbližuje. Skozi uniforme si zro v duše in prenašajo ves nesmisel in ničevost početja, imenovanega vojska, na videz junaško, a v srcih s skrušeno brezupnostjo. Kolikokrat se oglašajo pod železnimi čeladami zasebni človek, povezan z naravo. En sam glas samotne ptice, sončni žarek v jarku, spomin na tratico pred rodno hišo je slehernemu pomembnejši od vojaške umetnosti in zmag. Milijoni borcev so doživljali ono veliko napetost med dolžnostjo vojaka in klicem notranjosti, krvavo realnost in zasanjan svet. Milijoni so z življenjem plačali zapoved nadrejenih, le malo se jih je vrnilo v redno življenje in še te je zaznamoval krvavi ples. Pisatelj je splel snov svoje drame, katera je ena najmočnejših izmed številne vojne produkcije, iz življenja sektorja bojne linije, ki se gledavcu prikazuje iz pribežališča častnikov v rovu tik pred sovražnikom. S skupimi sredstvi slika tragedijo in nepojmljivo trpljenje maloštevilnih častnikov. — Igravci so podali trpke, nespačene like, kakor bi jih sleherni doživljal sam. Režiser je umel strniti igro posameznikov v celoto, kakor nam jo nudijo naše igralske deske le redko. Tista neznosna tišina pred porazom je bila nad vse učinkovito ustvarjena. Na glavo Stanhopa se zgrne potrojeno gorje posameznika: Osborna, najboljšega prijatelja in možatega svetovavca, mu vzame naskok, v naročju mu izdihne mladi Raleigh, brat njegove izvoljenke, ves razdrapan klecne na koncu peklenke poti še sam v odrešilno smrt... Naši igravci so igrali z vsem spoštovanjem, resno in vzvišeno to igro vojne groze, ki izzveni v nepopisani krik: Vojske nikar!

Visoška kronika. Po romanu Ivana Tavčarja priredila in režirala Marija Vera. — Ljubitelji naše drame so doživeli v razmeroma kratkem času že drugi slavnostni večer. Marija Vera je slavila pet in dvajseto obletnico svojega odrskega dela. V ta namen je priredila zgodovinsko igro iz konca 17. stoletja, ki se vrši na Visokem. Odobravati moramo to izbiro in voljo, slaviti tako redek jubilej z izvirnim slovenskim delom, ki je le redek gost našega gledališča, dvakrat redkejša je še igra zgodovinskega značaja. — Visoška kronika je bujna slika življenja prednikov iz fevdalnih časov. Ljubezen do rodne grude, želja po posesti zemlje žene Khallana v krivično in krvavo dejanje. Vest, neudušljivi sodnik naših dejanj, se oglašajo odslej neprestano; ob smrtni uri se izpove Khallan svojemu

sinu in tovarišu iz vojnih let. Sin Izidor nosi odslej breme pokore, srce se mu vije v bolečini, ko hoče ostati pokorno vdan očetovi poslednji volji. Posamezne slike prikazujejo verske, narodne in stanovske prilike prebivalcev na Visokem. Tržni dan, plesna zabava, sodba krvave rihte v Loki se nizajo v barvitih slikah pred očmi gledavca. Skoraj vsa gledališka družina je na odru, izmed vseh se človeku vtisne v spomin lik stare Pasaverice (Marije Vere), požrtvovalne starke, ki preživi svoja leta v tišem žrtvovanju za otroka svojega sinu. Številne slike Visoške kronike so v dokaj rahlo povezanosti brez krepkejšega dramatskega jedra, roka režiserke bi s pridom črtala to ali ono sliko in položila v usta bravca kronike vsebinsko pojasnilo. Scenograf se ni dovoljno vživel v duha in stil dobe, katere pravilno vzdušje bi morala pričarati njegova umetnost, kakor je to uspešno storil v glasbenih in pevskih točkah skladatelj M. Tome. A. S.

O NEKATERIH JEZIKOVNIH GREHIH

I. Koštil

8. »Ne pomisleč, da ...«

Nekje sem naletel na stavek: »Tiščijo vratove v jarem, ne pomisleč, da bodo« itd. To je popolnoma neslovansko, ker izraža pridevni tvornosedanji deležnik (na -oč, -eč) vedno kako trajajoče, nedovršeno dejanje, glagol pomisliti pa je izrazit dovršenik. (Izjema je: rekoč). Pravilno bi se reklo: »Ne da bi pomislili« ali »ne pomišljajoč«. Kdor je prijatelj tako zvanega tvornopreteklega deležnika, lahko zapiše: »Ne pomislivši« — toda naša slovnična avtoriteta dr. A. Breznik uči, naj se takih deležnikov ogiblujemo, ker jih dela ljudstvo le od majhne peščice glagolov: rekši, pozabivši, skrivši, oprimši, pa še ti so dandanašnji nekako okameneli in imajo le veljavo prislovov. — Deležnik »bivši« pa je postal pridevnik: »bivši predsednik« — prejšnji, nekdanji.

9. »Gnijenje zob«, »zapretje«; »od ganotja se je jokalo«.

Da so ti glagolniki barbarski, takoj spoznaš, če jih primerjaš z dobrimi. Glagoli: brijem, krijem, pijem, bijem imajo glagolnike britje, kritje, pitje, bitje; torej moramo od gnijem napraviti gnitje, ne pa gnijenje! — Od žreti, cvreti in drgniti so samostalniki žrtje, cvrtje in drgnjenje, zato tudi od zapreti zaprtje (če ga že moramo narediti; boljše je: zapora) in od ganiti ganjenje (namesto tega je pa bolj slovensko: ganjenost). Glagolniki se namreč tvorijo iz trpnih deležnikov (obrit, krit, opit, pobit; zaprt, požrt, ocvrt; drgnjen).

10. »S tvojega zreljšča je to dejanje pošteno.«

Če bi se reklo »stališče« ali »gledišče« ali »vidik«, bi vsakdo razumel, zreljšča pa je smešno in obenem napačno. Pisec je najbrž zagledal v kaki ruski knjigi besedo »zreljšče« ter se zagledal vanjo kot v krasno zvezdo na nebu. Toda v ruskih slovarjih stoji, da je zreljšče nemški Schauspiel, Anblick, t. j. prizor, pogled, ne pa Gesichtspunkt, gledišče, stališče. V zgornjem stavku bi rekel Rus »tóčka zréniija«, kar je suženjska kopija nemškega izraza Gesichtspunkt, ki

je zopet posnet po francoskem point de vue; tudi Lahi pravijo punto di vista. — Ker je pa ruska beseda zreljšče stvorjena iz deležnika zrel od zret', bi se glasil slovenski izraz kvečjemu zrljšče (iz deležnika zrl od zreti). Slovenščina se tu razločuje od vseh drugih slovanskih jezikov: starosl. zřělъ, ruski zřěl, maloruski zriv, sh. zreo, bolg. zřěl, češki zřel, poljski zrzal (množ. zrzeli) — slovenski pa zrl, ne zrel.

11. Igrokaz in stavkokaz.

V nekem dnevniku sem bral na eni in isti strani ta dva samostalnika in ob tej priliki spoznal, da mora biti eden izmed te dvojice slabo skovan, če je drugi dober. Čehi so od glagola kaziti dobro skovali izraz stávkokaz, nemško Streikbrecher (ruski »narušitelj zabastóvki«; francoski »trouble-grève«) po zgledu besed rodo-ljub, kozo-doj, bogo-taj, koso-bud, strelo-vod i. dr., Hrvati pa so od glagolov IV. vrste: ljubiti, dojit, tajiti, buditi, voditi prav slabo skovali svoj igro-kaz za grški izraz »drama«, ki je že mednaroden. V 18. stoletju so Nemci (nemara G. E. Lessing) začeli uporabljati svojo staro besedo »Schauspiel« (ki je dotlej pomenila le »pogled, ki se nudi gledavcem, zasmehljivo razstavljanje«) v novem pomenu »drama«. Okoli leta 1825 so si tudi Madžari skovali domač izraz »szín-játék« (od szín = oder in játék = igra) za dramo v ožjem, »szín-mű« pa (mű = delo) v širšem pomenu. Čehi so si ustvarili naziv »čino-hra«, ki je precej uspela tvorba. Dosti kasneje je nastala sh. skovanka »igrokaz«, ki je prešla tudi v knjižno slovenščino (po letu 1860). Pri nemškem izrazu Schauspiel je vsakemu poprečnemu Nemcu jasno, da je to »Spiel zum Schauen«, igra za gledanje; pri hrv. skovanki, ki ima v 2. delu osnovo glagola kazati, pa ni jasno logično razmerje med 1. in 2. delom zloženke. Jasne pa so zloženke: kolo-suk, sunco-kret, čanko-liz (skledolizec), knjigo-vez, trno-met, ruko-pis, rudo-kop, kolo-maz; vse te imajo v 2. delu osnove glagolov 2. razreda V. vrste. Torej le ostanim pri izrazu d r a m a !

12. Saj in vsaj.

Mnogi zamenjujejo saj in vsaj, čeprav je razloček v izgovarjavi in v pomenu dosti velik. Saj ima kratek a, zato govorimo po domače se j; vsaj pa ima dolg a, ki se izgovarja vedno čisto (ne kakor e); kadar govorimo hitro, se začetni v res slabo glasi. Razloček v pomenu pa je razviden iz tehle primerov: Ne smeš denarja tratiti, saj ga nimaš preveč. — Mirujte vsaj ponoči (če že ne morete podnevi)! — Počakaj; saj nisi voda. — Daj mi vsaj deset dinarjev (če ne moreš dati več)! — »Saj« ima približno isti pomen kakor ker, zakaj, kajti — vsi ti vezniki navajajo razloge; »vsaj« pa omejuje; za njim vselej lahko prideneš: »če ne več«.

13. Juta-vreče, Jelen-milo itd.

Kdor ima še kaj jezikovnega čuta, bo gotovo priznal, da so take zloženke neslovenske. V svetovni vojski so stale slučajno skoraj vse tiste države, ki imajo v svojem državnem jeziku mnogo takih zloženek in nagnjenje k tvorbi novih, na eni strani Nemčija, Avstro-Ogrska, Turčija in Bolgarija. Le Angleži so bili na nasprotni strani. V nemščini, angleščini, madžarščini, turščini in bolgarščini se lahko vsak dan kujejo nove zloženke tega tipa, slovenščina pa te

zmožnosti in tega nagnjenja nima. Kdor kuje take zloženke, kakršne so: juta-vreče (prav: jutaste vreče), filc-klobuk (prav: klobučinast ali filcast klobuk), soda-voda (prav: sodavica) itd., dela jeziku silo. Dobro vem, da pišejo srbohrvaški listi dan za dnem male-šečer (prav: šečer od slada) i. dr., to so pa skovanke židovskih, nemških in sploh neslovanskih trgovcev, ki srbohrvaščino kruto posiljujejo. Če se bo tudi v slovenščini nadaljevalo po tem receptu, bomo morda kmalu brali malina-sok, platno-srajca, svila-bluzna (ali bolj ljubljansko: žida-bluzna), žganje-flaška itd. Tudi umetno ime Inomost ni dosti boljše; dober Hrvat bi rekel Inski most (kakor Sanski most).

Naj navedem še dva primera barbarskih zloženek: moka-vreče in Union-pivo. Prvo pošast sem zagledal na deski neke trgovske družbe v Ljubljani, drugo pa v mnogih gostilnah. Seveda vsakdo ugane, da gre za vreče za moko in pa za »Unionsko pivo«. In če bi bile one vreče namenjene za kavo iz arabskega mesta Moke (ki se imenuje v trgovini na kratko »moka«), kako bi družba rekla tem vrečam? Menda prav tako moka-vreče, ali ne?

14. Kozolec.

Če vzamemo v roke starejše knjige, najdemo povsod pisavo kozolec (e je polglasnik, l je trd); n. pr. Janežičev »Popolni ročni slovar slov. in nemšk. jezika« (v Celovcu 1851) ima na str. 122: »Kozolec, m. Garbenharpe; Burzelbaum« (ne kozolec); Drobničev »Slov.-nemško-talianski besednjak« (v Ljubljani 1858) ima na str. 41: »Kozèle, m. die Garbenharfe, la tettója« in v it.-nemško-slov. delu na str. 342: »Tettója, ž. das Wetterdach, kozele, kozove« (zadnja oblika hoče natančno podati gorenjsko izgovorjavo). Tisti, ki so jeli pisati »kozolec«, so mislili zelo plitvo. Govorjene besede imou, ubou, trpou, šou... pišemo že od nekaj: imel, ubil, trpel, šel — in tako moramo pisati seveda tudi kozèle in kozelce preobračati. Za to pisavo (edino logično) so se izrekli Miklošič (Etym. Wörterbuch), Pletersnik 1895, Levec 1899, Breznik 1920 (Pravopis), Ramovš 1924 (Hist. gram.) i. dr. Kdor piše kozolec, bi moral pisati tudi šol, imol, ubol, trpol. — Ker ima beseda kozèle trdi l, ki se izgovarja kot v, u, se izgovarja v preprostem govoru polglasnik pred njim kakor o; tako tudi v štirih zgoraj naštetih besedah. Nekaj drugega pa, nesorodnega, je kozolec (košarica iz lubja za jagode i. dr.)

15. Pri grofu Tolstoju, Tolstojeva dela, pri Stavijskiju (so se zbirali podkupljivi politiki), Skalickijevo »Kle-tarstvo«; služil je pod Radeckijem (ali Radeckitom).

Pravilno se glasijo ti primeri: pri grofu Tolstem, dela Tolstega, pri Stavijskem, Skalickega »Kl.«, pod Radeckim. Zakaj neki? Ker so ruski, poljski in češki priimki na -oj, -ský, -ski navadni pridevniki in se zato tudi sklanjajo kot pridevniki; namesto svojilnega pridevnika iz takega priimka se uporablja rodilnik (roman Tolstega, vojaki Radeckega, žrtve Stavijskega). Kdor piše drugače, dela slovenščini silo.

16. »Po napisanju romana je stal na razpotju« in »po prečitaniu zapisnika so sledila poročila odbornikov«.

To je le na videz slovensko, v resnici pa nemško (glede na sintakso). V pošteni slovenščini se reče: »Ko

je napisal roman« in »Ko se je prečital (prebral) zapisnik«, lahko tudi »Ko je bil zapisnik prečitani« ali pa »Po (končanem) čitanju« — nikakor pa ne »prečitanju«. Imamo sicer prgišče glagolskih samostalnikov iz nedovršnih glagolov, ali ti se uporabljajo nekoliko drugače. N. pr. priznanje, zaupanje, razžaljenje (časti), oznanjenje, posvečenje, razodetje, odkritje, pokristjanjenje. Čisto neslovensko pa bi bilo: »Po odpetju narodne himne...« ali: »Poskuhanju kosila...«

NOVE KNJIGE

France Veber: **Knjiga o Bogu**. Založila Družba sv. Mohorja v Celju 1934. Str. 434. — Problem o Bogu je življenjski, kar pomenja, da ga more rešiti vsak človek zase in znova in da ga nihče ne more rešiti za drugega. Pomagamo si lahko pri tem drug drugemu tako, da si »posejamo« razna posredna spoznanja, do katerih smo se dokopali: Vsak duhovno razgibani človek, pa naj bo po vzgoji, tradiciji in okolju usmerjen teistično ali ateistično, išče tako spoznanja, bodisi za svojo uteho, ali pa zato, da se v odporu proti njim znova potrdi v svojem prvotnem prepričanju. Vendar pa »ostane človekovo srce čudno nemirno« in večkrat kljub enkratni odločitvi za ali proti še vedno koleba in še vedno išče. — V tak čas nemirnega iskanja je prišla Vebrova knjiga, ki bo za marsikoga pravo odrešenje duha. V tej knjigi nam je Veber posredoval svoje znanstveno spoznanje, ki je do podrobnosti utemeljeno z zakonitostmi iz spoznavne teorije, vrednostne teorije, psihologije in predmetne teorije. V tej knjigi so podane misli in sklepi, o katerih čutimo, da imajo v svojem ozadju močno pisateljevo prepričanje in da so prava izpoved moža, ki ne slepomiši. Na drugi strani pa je s to knjigo izvršen trden sostav podrobno znanstveno utemeljenih peterih novih dokazov, ki so delani kot iz enega in zato vsak podpira drugega. To je gromadenje zelo duhovitih in originalnih misli, ki so zato tako prepričevalne, ker čutimo, da nimajo namenskega izvora, temveč so neposredne in izvedene z vso znanstveno točnostjo in prodornostjo. Kdor studira to knjigo, seveda brez predsodkov, spozna takoj, da je to znanstvena metoda, kjer ne gre za kako premišljeno in namensko izumetničevanje. V knjigi so postavljene trditve, ki so vsaka zase novo spoznanje, in kaj more pisatelj in kaj moremo mi, če so ga podrobna razglabljanja pripeljala po peterih poteh do priznanja bivanja Boga. Saj je vsak dokaz grajen po svoje in vendar se ob koncu pokaže prepričevalna enotnost in harmoničnost. — Vsak dokaz, istinitostni, veljavnostni, osebnostni, vrednostni in bistvogledni, zahteva od bralca, da mu prav in od vsakega teh dokazov ostane nekaj v njegovi duši. Seveda bo za enega jasnejši, prepričevalnejši in nedvomnejši ta dokaz, za drugega zopet kak drug. Splošno zelo jasn in najbolj dostopen bo osebnostni dokaz, vendar mislim, da je najbogatejši vrednostni in najbolj logično izveden bistvogledni dokaz. Istinitostni in veljavnostni pa sta dva spoznavno teoretična dokaza, ki sta osnovi za vse ostale; zahtevata pa precejšnjo sposobnost analitičnega mišljenja. Zame je tudi najbolj prepričevalen osebnostni dokaz, čeprav so tudi drugi z veliko močjo vplivali na mojo dušo.

— Nekaj posebnega je namreč še v tej Vebrovi knjigi. To je, da odpre tudi že doslej teistično usmerjenemu človeku pogled za Boga, ki je zelo posreden in ne samo logičen ter pojmoven. Reči smem celó, da je ta pogled na Boga tak, da se prav lahko iznebimo onega vedno se ponavljajočega nepravilnega primerjanja med Bogom in človekom in onega prav tako nepravilnega prenašanja človeških in pračloveških potez ter lastnosti do Boga; radi tega se nam prikazuje Bog v tej knjigi res kot Bog, kot nad vse vzvišeno bitje, ki ni na kakršenkoli način del tega stvarstva, temveč je res nad njim, ker šele vzdržuje tisto zakonitost, kateri je ta realni svet podrejen, zakonitost vzroka in učinka. Tudi razne panteistične misli nam ob tej knjigi izginajo, kakor tudi najdemo potrjeno svojo vero v optimizem življenja in bivanja. Ta knjiga je tudi s te strani, ki ni njen bistveni del, storila v naši dobi pomembno delo, ker se je naselilo v nas vse preveč negativizma in nihilizma. Tudi človek je dobil v knjigi in po nji zelo odlično mesto, ne zato, ker si to ljudje želimo, temveč zato, ker smo taki. Tudi ta stvar nam je nujno potrebna, tako z vidika vzgojnega cilja, ki je oblikovanje dejavne in svobodne osebnosti, kakor tudi z vidika socialne vzgoje, ki poudarja notranjo vrednost ali etos vsakega človeka, kolikor je človek. Na ta način najdemo tudi v podrobnostih vse polno zelo pomembnih misli, ki so že zase vredne, da so bile izrečene. Zanimivo je tudi, da je Vebro zgolj dejstvo niča že zadostni razlog za bivanje Boga. To je seveda kratka trditev, toda kdor bo resno predelal zadnje poglavje, mi bo to rad priznal iz smisla bistvoglednega stopnjevanja stvarstva. — Vebrova knjiga pomenja velik dogodek v svetovni filozofski literaturi, pomenja veliko obogatitev naše kulture in je najpripravnejše sredstvo za naše osebno, duhovno in religiozno kultiviranje. Zato smo Vebro, ki je položil vanjo vso silo duha in zelo veliko dela, iz srca hvaležni. Kdor je vajen sistematično in urejeno misliti, naj studira to knjigo, ne bo mu žal.

Dr. Stanko Gogala.

Ivan Cankar: Zbrani spisi, XVII. zvezek. Uvod in opombe napisal Izidor Cankar. Založila Nova založba v Ljubljani 1934. Strani XVI + 339. Cena broš. izvodu Din 68, v polplatnu Din 80, v platnu Din 86, v polusnju Din 110. — Pravkar je izšel sedemnajsti zvezek tega največjega slovenskega književnega izdanja, ki vsebuje niz Črtic iz let 1911 do 1913, »ljubezensko pravljico« Milan in Milena ter spisa življenjepisnega značaja Moje življenje in Grešnik Lenart. V uvodu pojasnjuje urednik Cankarjev idealizem in njegovo hrepenenje po očiščenju in osvoboditvi. Iz tega bolealnega hrepenenja, ki mu pesnik ne zna najti rešitve na tem svetu, se mu v težkih urah izoblikuje trojni ideal: mati, domovina in Bog. Urednik popisuje obe važni duhovni dejstvi, ki sta Ivanu Cankarju že v mladosti določili razmerje do sveta in življenja. To sta bili revščina domače napol kmetske, napol obrtniške revne hiše, kjer so neprestana lakota, skrb, strah in ponižanje rodili v njem že kot otroku zavest manjvrednosti, ki se je pojavljala poslej v stalnem občutku, kakor da je zaznamovan. Vzporedno s tem se je pa razvijal občutek gosposkosti in neke vzvišene osamljenosti, ki je pesniku utrjeval pogum, mu budil ponos in odpor napram svetu in mu izbrusil oko za neizprosno kritiko. — Ko je izšla knjiga Milan in Milena, jo je tedanja kritika, ki je ni razumela, spre-

jela nezaupljivo in z neprikrito škodoželjnostjo, ker se je zdelo, da pisatelj propada in da ne more več iz zaprtega kroga svoje osebnosti. Avtobiografskega značaja je zbirka črtic Moje življenje, ki vsebujejo umetniško predelane spomine na mlada leta in ki dovoljujejo vpogled prav v notranjost umetnika, v poslednje globine Cankarjevega bitja. Tudi Grešnik Lenart, zadnje njegovo večje pripovedno delo, je izpoved lastne žalostne in trpke mladosti. Izšlo je že po piščevi smrti. — Veličastna zgradba Cankarjevega umetniškega dela se bliža koncu. Žrtve, katere si je s to važno in prepotrebno izdajo naložila založnica, so izredno velike in zahtevajo dejavno podporo in sodelovanje vseh slovenskih razumnikov, ki jim je mar lepe knjige. Zato vsem našim družinam, ki le kako morejo utrpeti razmeroma nizko ceno, najtopleje priporočamo, da si nabavijo za domačo knjižnico zbrane Cankarjeve spise.

— a.

OB OBLETNICI SMRTI PROŠTA ANDREJA KALANA

(† 3. junija 1933)

V juliju 1909 je potoval Andrej Kalan, takrat prelat in ravnatelj Marijanišča v Ljubljani, po Bosni in Hercegovini. Iz Slavonije ga je spremljal do Sarajeva monsignor Karel Cankar, brat Ivana Cankarja. Karel Cankar živi že od leta 1901 v Bosni in je bil takrat tajnik škofa Stadlerja. Tretji v družbi je bil Ivan Dolencec, takrat gimnazijski suplent v Ljubljani. Omenjena trojica Slovencev je napravila tudi izlet na Vlašić planino (1919 m) nad Travnikom, in sicer na konjih, ki so si jih izposodili od domačina. Najemnina za konja je znašala za ves dan celi — dve kroni. Vlašić planina slovi po bujni flori. Izlet je nudil družbi toliko zabave, da so se po povratku dali v Jesihu slikati v spomin na veseli dan, in sicer na vrtu gostoljubnega jezuitskega samostana, kjer so bili gostje. Na sliki vidimo še enega Slovenca, to je p. Umnik D. J., ki se z desnico naslanja na prelatovega konja. V ospredju stoji p. Kujundžić D. J., ki je bil rektor jezuitskega kolegija v Travniku. Poleg Karla Cankarja stoji uslužbenec iz samostana v narodni noši.

Prošt Andrej Kalan na konju v Bosni l. 1909.

ZDRAVSTVENA VPRAŠANJA ZA DRUŽINO IN DOM

Dr. Malka Šimec

Koža.

Govorili smo že o dihanju in o čutilih, vendar tega poglavja nismo izčrpali; manjka nam še en važen organ, koža. Vse premalo poznamo njen pomen in zato tudi premalo skrbimo za njeno zdravje. Saj je v življenju vedno tako; dobrote uživamo, pa se jih ne zavedamo in jih ne cenimo; šele ko smo jih izgubili, vemo, kaj so nam bile.

Koža je sestavljena iz treh slojev. Spodnji sloj, podkožno tkivo, tvori redko, a zelo prožno mrežo, s katero je pritrjena na mišicah. Med vlakni mreže je maščoba. Čim več je tolšče, tem bolj je koža napeta; o zelo suhem človeku pravimo, da koža visi na njem. Nekolika ohlapnost kože je potrebna za gibljivost in prožnost. V podkožnem tkivu ležé žleze znojnice in večina lasnih korenov. V srednjem sloju kože so krvne žilice in živci, ki se končujejo v bradavičastih izbočinah tega sloja kot tipalni organi. Ti posredujejo telesu občutke toplote, mraza in bolečine pa tudi, če je predmet trd ali mehek, suh ali moker, gladek ali robat. Če so kožni živci otrpli radi mraza, smo nerodni in vse nam leti iz rok; če je uničeno čutilo za zaznavanje bolečine, je izročeno telo nešteti škodljivostim, povzročenim po poškodbah, ki jih telo ne čuti. Kakor se neverjetno sliši, je bolečina vendarle naš prijatelj, ker nas opozarja na nevarnost in kliče po pomoči. Najnevarnejše bolezni so tiste, ki začnejo brez bolečine, samo z negotovimi občutki, ki se lahko prezro. Ko bi n. pr. jetika in rak vzbujala od prvega dne bolezni hude bolečine, bi ne bilo ljudi, ki so zamudili ugodni čas zdravljenja.

Vrhni sloj kože ima v spodnjih plasteh obilo celic, ki se neprestano živahno razmnožujejo; proti površini postajajo celice čimdalje bolj ploščate in se prekrivajo, tako da leže ena preko druge kot opeka na strehi. Ker nimajo ne krvi ne živcev, odmirajo in se luščijo od podlage v večjih ali manjših krpicah.

Na vsak las je pritrjena mišica; ako se skrči, se las zravna in koža naježi. To stanje označujemo z izrazom: kurja polt; občutki, ki jo povzročajo, navadno niso najprijetnejši. Ob lasu leži tudi žleza lojnica, katere naloga je, da oskrbi kožo in las s potrebno maščobo. Če je ni dovolj, postanejo lasje krhki; isto se zgodi, če jih prepogosto kodramo z vročim železom. Presuha koža poka. Pozimi in v vetru se posebno rado pojavi pokanje kože predvsem pri ljudeh, ki morajo mnogo umivati in pri takih, ki imajo vedno mokre roke, kot perice in zidarji. Razpokana

koža ni več to, kar bi morala biti: varstvo telesa. Vsaka razpoka, pa naj bo še tako majhna, so odprta vrata v notranjost in vhod za okuženje. Skozi celo, nepoškodovano kožo bakterije ne morejo; kakor zid je, ki obdaja hišo našega telesa. In vendar, kako malo je ljudem mar, če se koža opraska, raztrga ali kako drugače rani. Posebno na neznatne ranice se ne oziramo, čeprav je najmanjša od njih dovolj velika, da vstopi skozi smrtne nevarno okuženje. Mislim, da ni človeka, ki bi ne vedel, da se rabi jodovna tinktura za razkuženje rane. Koliko pa jih je, ki jo imajo vedno pri roki? In koliko od teh jih je, ki jo tudi res rabijo v trenutku potrebe? Ne bodimo malomarni; bakterij je povsod dovolj. Samo bedak bo pustil vrata odprta, če je sovražnik pred hišo. Zanohtnice, »črvi«, to je globoko gnojenje prsta, gnojenja in celó omrtni krč, tetanus, imajo svoj vhod v telo skozi rano ali prasko. Pa recimo, če imamo še pogum: Kdo bo hodil za vsako malenkost po jod? Saj ni vredno! Nobena družina, šola, obrat, telovadnica, ne delavec ne sportnik ne bi smel biti brez jodovne tinkture.

Pri preobilnem izločanju maščobe postane koža nekako sivkasta in se sveti. Pridružijo se sojedci in izpuščaji. Najpogostejše nastopa v razvojni dobi pri več ali manj slabokrvnih ljudeh. Mastno kožo umivajmo s toplo vodo in milom, potem pa namažimo s kremo, ki jo zjutraj zopet izmijemo. Napačno je naziranje, da je milo škodljivo za obraz. Pri nekaterih kožnih boleznih je sicer res treba za nekaj časa prenehati z umivanjem, toda splošno velja, da je umivanje z milom koži potrebno zaradi čiščenja. Samo slabo ali preostro milo more postati nežni koži škodljivo. Sojedci se iztisnejo s pritiskom od dveh strani, vendar le s čistimi rokami. Če so že ognjeni, jih je bolje pustiti pri miru. Tudi ureditev prehrane in redne prebave je važna.

O gnojnih krastah na koži mislijo neuki ljudje, da so telesu v prid, češ, da »kri čistijo«. Čistilnih gnojenj ni. Vsako gnojenje nastane zaradi okuženja z bakterijami. Kateri otroci pa so najčesče gnojni in krastavi? Umazani in zanemarjeni, taki, ki se igrajo kjerkoli in s čimerkoli in ki so redkokdaj pošteno umiti. Otroci, katerih starši vestno pazijo na snago in kožne praske, takih čiščenj krvi ne poznajo. Vsako gnojenje je posledica okuženja in nesnaga jim pripravlja pot.

Važna naloga kože je znojenje. S tem koža izloča neporabne in celó škodljive snovi iz telesa in razbremenjuje pljuča in ledvice. Potimo se vedno, tudi pozimi, vendar ne v toliki meri, da bi bilo vidno prostemu očesu. Da je to res, nam pove nos, ki čuti duh po zastarelem znoju na ljudeh, ki se ne umivajo in ne preoblačijo dovolj pogosto. Skozi kožo se ureja telesna toplota. Če nam je hladno, se kožne žilice skrčijo, manj krvi se pretaka po njih, zato je tudi oddajanje toplote manjše. Ob vročini se krvne žilice razširijo, rdeči postanemo in pojavi se znoj; z večjim dotokom krvi in s potenjem prehaja več toplote v okolico. Tudi v tem pogledu je koža važen organ. Kako važen, je najbolj razvidno iz dejstva, da je telo zapisano smrti, če je uničene več kakor ena tretjina kožne površine. Tak primer nastopi n. pr. pri obsežnih opeklinah.

KUHARICA

Špinačna juha s pšeničnim zdrobom.

Dve pesti oprane špinače in pest solate dobro se-sekljaj. Deni v kozo 2 do 3 žlice olja in duši v njem zrezano čebulo, prideni zrezano špinačo in jo duši. Nato prideni 10 dkg pšeničnega zdroba, prilij 2 l tople vode in kuhaj vse skupaj pol ure. Mešaj v skledi en ali dva rumenjaka, dve žlici dobre smetane, vlij na to juho, dobro premešaj in prideni opečene žemljne rezine.

Kislična juha se pripravi prav tako.

Riž s fižolom.

Namoči zvečer $\frac{1}{4}$ l belega fižola, drugi dan ga prevri in odcedi ter zalij z 2 l tople vode. Osoli in kuhaj do mehkega, prideni še lavorjev list in vejico majarona. Posebej skuhaj v slani vodi 2 dl riža in ko je skoraj kuhan, ga stresi k fižolu in prideni prežganje, ki si ga pripravila iz velike žlice masti in žlice moke ter razredčila z zajemalko vode. Ko vse skupaj nekaj minut vre, prilij kisa po okusu.

Možgani v petršiljevi omaki (majonezi).

Kuhaj v osoljeni vreli vodi (ki si ji pridala žlico kisa, koreninico petršilja, nekaj kosov čebule in nekaj zrn celega popra) četrt ure cele goveje možgane ($\frac{1}{2}$ kg), ki si jim odstranila kožice. Kuhane položi na cedilko, da se odteko, in jih naloži na velik krožnik ter oblij s petršiljevo omako. Obloži jih s kuhanjo, z oljem in kisom polito karfijolo in jih postavi kot samostojno jed na mizo.

Petršiljeva omaka (majoneza).

Skuhaj pet jajec v trdo, kuhana olup, prereži na polovice in odzemi rumenjake, ki jih daj v skledo, prideni še dva sirova rumenjaka in dobro zmešaj. Počasi prilivaj med vednim mešanjem $\frac{1}{4}$ l olja, prideni veliko žlico drobno zrezanega drobnjaka, nekoliko soli, velik ščep popra in veliko pest petršilja, ki si ga kuhala nekaj minut v slani vodi ter kuhanega dobro ožela in se-sekljala. Nazadnje prilij kis ali limonov sok po okusu.

Nadevane žemlje s špinačo.

Prereži majhno žemljico ploskoma na polovici in izdolbi sredico. Pomoči jo v mrzlo mleko in takoj v raztepeno jajce ter jo v masti naglo ocvri. Pripravi špinačo kakor navadno za prikuho in jo naloži v ocvrto žemljico, vrhu špinače pa naloži volovsko oko in postavi kot samostojno jed na mizo s solato, kompotom ali s paradižnikovimi makaroni.

Nadevane žemljice z gobami pripravi kot zgoraj, le namesto s špinačo jih nadevaj z gobami ali mavrahi.

Jajčni narastek s šunko.

Mešaj 4 dkg sirovega masla, dve žlici kisle smetane in dva rumenjaka, prideni nekoliko soli, ščep popra, v trdo kuhano in drobno se-sekljano jajce, sneg dveh beljakov in eno do dve pesti krušnih drobtin in pest drobno zrezane šunke. Vse narahlo premešaj, stresi v dobro pomazano kozo, razravnaj prst na debelo in peci v srednje vroči pečici. Pečeni narastek zreži in postavi s kislim zeljem ali kako solato na mizo.

Možgani v beli omaki.

Kuhaj četrt ure v $\frac{1}{2}$ l osoljene vrele vode, ki si ji pridejala korenino petršilja, nekaj zrn celega popra, soli in žlico kisa, osnažene cele goveje možgane. Napravi v kozi redko prežganje, ga razredči z vodo, v kateri si kuhala možgane, in ko je omaka gladka, ji prideni na kose zrezane možgane ter kuhaj vse skupaj nekaj minut. Postavi z rizi-bizi na mizo.

Smetanov štrukelj, pečen.

Napravi navadno vlečeno testo iz $\frac{1}{2}$ l moke. Medtem ko počiva, vmešaj 8 dkg sirovega masla, primešaj posamezno dva do tri rumenjake, dve v mleku napojeni in ožeti žemlji, dve žlici kisle smetane, velik ščep cimeta, nekoliko drobno zrezanih limonovih olupkov in nazadnje sneg treh beljakov. Nato testo razvaljaj ter ob kraju obreži. Pomaži z nadevom, potresi pest rozin in sladkorja, zvij, položi v dobro pomazano kozo, polij s $\frac{1}{4}$ l zavrelega mleka in peci kot navadno.

Češnjev kolač.

Mešaj četrt ure 10 dkg sirovega masla, 10 dkg sladkorja in dva rumenjaka. Nato prideni nekoliko limonovih olupkov, prilivaj počasi $\frac{1}{8}$ l mleka, prideni 12 dkg moke, sneg dveh beljakov in ko narahlo premešaš, primešaj še 12 dkg moke in cel pecilni prašek. Stresi v dobro pomazan model ali pekačo in razravnaj en do dva prsta na debelo. Po vrhu naloži $\frac{1}{4}$ kg peškà in češnje brez pecljev in peci v srednje vroči pečici tri četrti ure. Pečeni kolač zreži na poljubne kose in postavi s sladkorjem potresenega na mizo.

Češnjeva torta.

Mešaj četrt ure 10 dkg sladkorja in štiri rumenjake. Primešaj 7 dkg z rumom napojenih drobtin, drobno zrezano limonovo lupino, ščep cimeta, sneg štirih beljakov, 1 dkg kakava, 7 dkg zmletih lešnikov, žlico moke in četrtino pecilnega praška. Ko si vse narahlo zmešala, stresi v pomazan, z moko potresen tortni model, razravnaj in po vrhu naloži pest češenj. Ako hočeš, lahko napraviš to torto tudi z vkuhanimi češnjami, samo da jih daš prej na cedilko, da se odteko.

Jagodna torta.

Stepaj v kotliču tri cela jajca in 8 dkg sladkorja, in sicer najprej na toplem toliko časa, da je nekoliko mlačno, nato še na hladnem, vsega skupaj 20 do 30 minut, da dobro naraste. Primešaj 7 dkg moke in 1 dkg raztopljenega sirovega masla, stresi zmes v dobro pomazan tortni model in peci v srednje vroči pečici 20 do 25 minut. Ohlajeno torto nadevaj po vrhu s $\frac{1}{8}$ l stepene smetane, ki si ji primešala eno žlico sladkorja in $\frac{1}{4}$ l zrelih rdečih jagod.

M. R.

ČARODEJEV KOTIČEK IN ZABAVNE IGRE

Uganem število, ki si ga misliš.

I.

Kdo iz družbe naj si misli poljubno število. Potem naj to število pomnoži s 5; nato zmnožek razdeli z 2; količnik naj vnovič pomnoži s 3, nakar naj ti dobljeni zmnožek pove. — Če ti ta zmnožek hitro razdeliš z 9 in količnik pomnožiš z 2, dobiš število, ki si ga je mislil.

Zgled: Nekdo si misli število 10. To število pomnoženo s 5 dá 50; razdeljeno z 2 dá 25, vnovič pomnoženo s 3 dá 75. Če to število potem razdelim z 9, dobim 8, in če to še pomnožim z 2, dobim 16 — torej število, ki si ga je kdo mislil.

II.

Ta umetnost se dá izvršiti še na drug način. Mišljeno število naj se pomnoži najprej s 4, potem naj se zmnožek razdeli z 2, količnik zopet pomnoži z 8 in še z 2. Ta zmnožek naj ti pove. Če ga hitro razdeliš z 32, dobiš število, ki si ga je mislil.

Zgled: Mislim si število 5; pomnoženo s 4 dá 20; razdeljeno z 2 dá 10; pomnoženo z 8 dá 80 in še pomnoženo z 2 dá 160. Če to število razdelim z 32, dobim mišljeno število 5.

Ne more sam vstati.

Reci komu izmed navzočih, da znaš narediti, da ne bo mogel sam vstati. Če že oba sedita, je dobro; če pa še ne sedita, mu reci, naj sede in se istočasno tudi ti vsedi. Nato mu reci, naj poskusi, če more sam vstati. Seveda se bo takoj dvignil, a istočasno se dvigni tudi ti in reci: »Saj nisi sam vstal.« Seveda bo trdil, da je sam vstal; zato mu pojasni, da ni on sam vstal, ampak da si tudi ti.

Kako spravim predmet iz roke v roke.

Položi na dlan vsake roke po en predmet, n. pr. novce, gumb ali kaj podobnega. Nato odroči z obema rokama (t. j. levo roko stegni na levo in desno na desno) in reci, da boš spravil n. pr. predmet z leve dlani na desno dlan ali pa obratno, ne da bi se približal z levo roko desni roki. Ko bodo navzočni želeli, da spraviš predmet z desne dlani na levo dlan, se približaj z desno roko mizi, položi predmet nanjo, potem pa se toliko zasukaj, da boš prišel z levo roko v bližino mize in poberi tam ležeči predmet.

Papirnat trak.

Pripravi približno 2 dm dolg in 1 cm širok papirnat trak in reci navzočnim, naj ga kdo zviška tako spusti na mizo, da se bo postavil na rob. Poskušali bodo drug za drugim, a trak bo padel vedno ploskoma

na mizo. — Nato ga ti hitro pri sredi prepogni in ga spusti na mizo. Trak se bo postavil na rob.

Trije koščki kruha pod klobukom.

Deni na mizo tri klobuke in pod vsakega košček kruha. Potem stavi, da boš vse tri koščke kruha pojedel in jih nato zopet spravil pod klobuk, ki ti ga bo kdo pokazal. — Ko si kruh pojedel in so določili klobuk, ga kratkomalo deni na glavo in vsi trije koščki kruha bodo pod tem klobukom.

Kako se rešiš vrvice, ne da bi jo prerezal.

Vzemi približno $\frac{1}{2}$ m dolgo vrvico in jo pretakni skozi gumbnico pri suknji. Nato naj prime kdo izmed navzočih za oba konca in reci, da se boš rešil, ne da bi vrvico prerezal. Dotičnik bo vrvico najbrže trdno držal, ker se bo bal, da bi mu ta ali oni konec izmuznil iz roke. Tega se mu pa ni treba bati, ker ti slečeš suknjo, pa si prost.

Vnaprej določeno karto potegniti.

Reci komu: »Potegni to ali ono karto (n. pr. križovo sedmico)!« Da se bo to zgodilo, razprostri karte v obliki pahljače, tako da bo karta, ki želiš, da jo kdo potegne (v našem primeru križeva sedmica), nekako v sredi, a nekoliko bolj ven pomaknjena kakor druge. Če mu karte hitro pomoliš pred obraz, bo najbrže potegnil tisto, ki se mu nekako sama ponuja; torej križovo sedmico. Če bi pa hotel seči po kaki drugi, še vedno lahko določeno karto s spretno kretnjo približaš njegovi roki in ga nekako prisiliš, da potegne pravo. Če pa vidiš, da ne boš dosegel svojega namena, pa najbolje storiš, če v zadnjem hipu spustiš vse karte na tla in pokažeš kako drugo umetnost.

Kako spraviš karto iz srede, ne da bi se je dotaknil.

Na mizo položi tri karte drugo poleg druge in reci, naj spravi kdo srednjo karto iz srede, ne da bi se je dotaknil. Čeprav je ta naloga zelo lahka, vendar včasih gledavce tako presenetijo, da jo rešijo šele po daljšem razmišljanju, ali je pa sploh nihče ne reši. — Treba je le eno skrajnih kart premestiti na drugo stran in bivša srednja karta ni več v sredi.

Ona: »Ljubi moj! Kar sva poročena, me še nikoli nisi peljal v sladličarno.«

On: »Ljuba moja! Kaj pa misliš? Ali je že kdaj kdo krmil ribico, ko jo je že ujel?«

UGANKE

Ureja Josip Novak

Vremenska uganka za junij.

(M-b, Ljubljana.)

1, 2 — 3, 4, 5, 6, 7, 8, 2 — 9, 10, 11 —
12, 13, 14, 10, 9 — 15, 13, 16, 4 — 6, 4, 7,
15 — 1, 2, 18, 2, 16, 10, 9.

Ključ: 5, 4, 5, 6, 10, 1 = najemnik,
14, 15, 2, 16, 8 = brezvenčnica,
12, 2, 17, 18, 10 = vaja,
11, 7, 9, 13 = del hiše.

Besedna uganka.

(R. K., Ljubljana.)

Beseda z »z« na čelu
premami marsikoga.
Če ustaviš »b« na mesto »z«,
se ga ogiba vsaka noga.

Orientalna poezija.

(Planina, Kranj.)

EIN#ENORE#E#I#U
Z#N#SE#OT#I#Z#E#Y
V, #M#E#N#E#O#Z#A#O#J#V
L#E#O#M#J#M#I#U#S#O#P#E#R#E
K#U#E#C#O#T#Z#U#J#E#N#Y#A#M#I

ZUTITODFBUT

Črkovnica.

(Janko Moder, Dol.)

Bgmr: 1, fp: 9, i: 12, k: 18, č: 6, l: 11,
c: 13, d: 15, j: 16, hn: 19, eo: 22, a: 24.

Posetnica.

(El. Gej, Ljubljana.)

Ep. Gorenc Peček

Islandija

Kaj je ta mož?

Črkovna podobnica.

(Nace Cuderman, Tupaliče.)

Steber.

(Natan, Celje.)

a a a a a Svetopisemska oseba
a a a a a cvetica
b b č d e sad
e e e e f ptica
f g h i i jed
i i k k k jugoslovansko mesto
l l l l l drag kamen
m m n n o planinska rastlina
o o o o o žensko krstno ime
p r r r r ropot
r r s s s publica
š t t t v kip
v z z z z tekočina

V srednji vrsti navzdol dobiš znan rek.

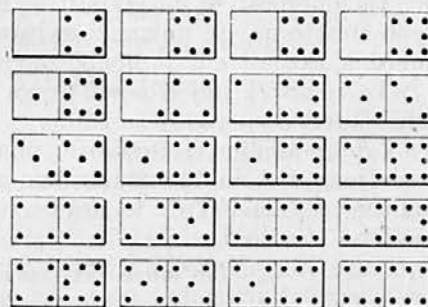
Skrit pregovor.

(Castor & Pollux, Maribor.)

Joža Evalova, Marenberg.

Domine.

(—ar, Ljubljana.)

Sestavi iz gornjih domin križ, sestavljen iz petih kvadratov po štiri domine, tako da bo vsota pik v vsaki dolgi vrsti 35 in v vsaki kratki vrsti 12. (5—6 postavi zgoraj vodoravno in 7—4 postavi na levi navpično!)

Rešitve je pošiljati do 20. vsakega meseca na naslov: G. višji šolski nadzornik Josip Novak, Vižmarje, p. št. Vid nad Ljubljano. Tudi vse rokopise za uganke pošiljajte zastavljavci ugank na isti naslov. Lepo risane uganke bomo primerno nagradili.

Rešitev ugank v majski številki.

Kraljica majnika. Spodnji venček iz peterih cvetk in lističev znači abecedo, in sicer: prva cvetka sama = a, druga cvetka sama = b itd.; nato prva cvetka z enim lističem = e, druga cvetka z enim lističem = f itd. Odznotraj navzven dobiš:

V zelenih vazah šopki beli
zamaknjeni v tvoj kip strmé,
iz pestrih čas vonjave sladke
pred šmarnični oltar kipé.

M. Elizabeta.

Tombolska karta. Številke pomenijo črke iz abecede: 1 do 25 je prva abeceda, 26 do 50 je druga abeceda itd. Če dobljene črke v vsaki vrsti posebej uredimo, dobimo: Nov šivalni stroj.

Imenik. Začneš pri imenu, ki se začne z »A«; število 33, ki je tam, pove, da vzemi iz tretjega imena tretjo črko, t.j. »z«. Nadaljuješ pri imenu, ki se začne z »B«; število 14 pove, da vzemi iz prvega imena četrto črko, t.j. »a« itd. — Za lenuha ni kruha.

Skrit napis. Začni pri N (drugi predal zgoraj) in beri kot kažeta lika v sredi. Vzemi prvič prve, drugič druge črke in dobiš: Nič ni težko, kar radi storimo.

Vremenska uganka za maj. Pokora, osveta, Etna, lemež, sekira, drvarnica, Atila, lisica, Estera, dnevnik, Galileja, dninar, bazilika, Otilija. — Po svetem Servatu se snega ni bati.

Posetnica. Postajni načelnik. Dopolnilna računska naloga.

$$\begin{array}{r} 3 \times 16 + 2 \times 21 + 5 \times 7 = 125 \\ + 5 \times 8 + 3 \times 10 - 6 \times 11 = 4 \\ \hline 88 + 72 - 31 = 129 \end{array}$$

Črkovnica. Vzemi po dve črki izmenjajoč od spredaj in zadaj proti sredi, najprej v prvi, potem v drugi vrsti. Dobíš: Mož beseda več velja, ko eden »Ne« in tisoč »Da«!

Čarobne stopnice. Pola, lakota, terica, carina, napaka, kaša.

Slika. Kraljica maja. Pod palmami. Razvrsti pokončno dvojico črk po velikosti palm, na kar dobiš: Počasi se daleč pride.

LISTNICA UREDNIŠTVA

A. R. M. Pišeš v Gregorčičevem slogu. Melkobe, romantike imaš dovolj, realnosti in konkretnosti premalo. Jezikovno si zelo razsipen, pa malo poveden, vsaj često. Menim, da si se premalo bavil in poglabljal v moderno in najnovejšo liriko. To bi bilo še treba narediti. Za naš okus zvane skoro starinsko takele kitice:

Minljivost.

V rosnem jutru pomladanskem cvetka krasno se blišči, v žgočih žarkih pa poletnih skoraj ovenela bi.	Ko jesen bogata pride, cvetka plod sladak rodi, v halji zimski žena bela krasno cvetko pokosi.
--	---

Premalo krepki so pa takile verzi:

Pokopal sem svojo ljubezen in vse svoje lepe želje,
da več ne bi našle poti v to trudno moje srce.

Treba bo več — šole, več moči in manj verzov!

Stane S. Po vsebini in po obliki, po jeziku in muziki — neokusno. Bolje je molčati, menim, nego pisati takele, oprosti, nekoliko smešne stvari:

Silnoživa pesem.

Trda življenja je skorja, trša še pa je sredina, trnja je ko kapelj morja, cvetja pa za kupo vina. (!)	Bližamo se vsi sredini, tja na sodni trg posledaji; eni tolsti po dobrini, drugi mučeni in bedni.
---	--

Eden kupo pije vina, drug raz sebe trnje puli, tretji pa rojeva sina, ki ves suh in lačen tuli.	Kdo takrat dobil bo vina, ko Sodnik bo Bog resnični? Tam stoji zapoved Sina, da dobijo ga pravični.
--	--

Naj bo »pesem« drugim za zgled, kako se verzi »delajo«. Pesmi nikar! Ni vsak za vse.

Podobnikar. Napisal si pač, kako svetniško trpi bolnik, gospodar Lojze, morda si hotel napisati drugim za zgled. Literarnega namena niti nimaš ne, zato stvarca ne spada sem.

Bernot. Razpoloženje mladosti in dobe, ko vse vznemirja in tudi bega, je zadeto. Pač pa je zgodbe premalo, saj je dejansko nič ni. Po motivih in grobstih pa sklepam, da je domišljija razboljena. To k literaturi ne spada! Naturalizem z obrazino umetnosti je že marsikoga zvedil za nos.

REŠIVCI UGANK V MAJSKI ŠTEVILKI

Benedičič Jakob (8), Jeglič Stanko (11), Pavlin Franc (11), Vovk Joža (11), Dobrovolje Lojze (11), Radoš Martin (11), Bratulič Viktor (9), Bulovec Ivo (11), Finžgar Marija (11), Malovrh Jožica (11), Sanein Anton (10), Gradišnik Ivan (11), Rabuza Anton (8), Kladenšek Jernej (11), Samostan, Stična (11), Zorec Alojzij (11), Gole Anton (11), Golnar Fr. (11), Šušteršič Franc (8), Demšar Viktor (11), Rotar Marija (11), Moder Janko (11), Padar Jože (11), Sodja Franc (10), Mlakar Jožef (10), Cesar Anton (10), Sodja Anton (10), Mikolič Silva (8), Mikuš Leo (11), Jug Franjo (10), Jandejsek Mira (7), Rožanec Josip (11), Pipan Jelica (10), Štukl Jakob (6), dr. Knific Ivan (11), Bobnar Janez (11), Bobnar Marija (11), Kumar Marija (11), Bufon Ana (11), dr. Bohinčeva Ivka (8), Volk Slavko (10), Kalan Minka (11), Jere Anton (7), župni urad, Pišce (11), Modrinjak France (11), Videnšek

Ana (6), Papler Marija (11), Lukovšek Ivanka (11), Tršinar Slavko (10), Debevec Krista (10), Petelin M. (11), Arko Jože (8), dr. Češarek Franc (8), Lovšin Iva (8), Rakovec Josip (11), Lipoglavšek Slava (11), Kat. prosv. društvo, Sv. Lovrenc (9), Bezjak Martin (9), Bezjak Alojz (9), Slodnjak Anton (9), Slodnjak Jože (9), Marko Pot (8), Skalar Marija (10), Kržišnik Helena (11), Eržen Anka (11), Horvat Fran (11).

G. Jože Juter. Risane uganke morajo biti izdelane s tušem in morajo biti vsaj 10 cm široke. Tudi črke morajo biti lično s tušem narejene.

G. Štukl J. Vaših aprilskih rešitev nisem dobil.

G. Jere A. Vaše aprilске rešitve so prišle prepozno.

Pesem od Trške gore.

Ljuba Ti Marija Dvica,
kakšna je bila tuja Trška gorica?
Lepa je bila kot paradiž,
letos grozda ne rodiš.

Prišla je strašna huda ura
čez polje in tud čez guro,
strašna toča, velik piš,
de je jemalu strehe s hiš.

Ne bo žita ne bo mošta,
ne bo enga veselga trošta.
Sliši se le jamer, jok:
zastonj je delo naših rok.

Kaku so bili ljudje veseli,
k se je bližalo k jeseni,
vsakter se je veselju,
de bo sladek moštek piu.

A letos je pa vse drugač,
ratali smo vsi berač,
bod sabek¹ al pa kmet,
vsakmu kaže le p'tljet².

Letos bo pa douga zima,
ker ne bo enga glaška vina,
žalostna bo tud pomlad,
k treba rezat in kopat.

Pa nekter kounajo le farje
zavolj toče in viharja,
jest pa mislim vse drugač,
zakaj nas Buh taku kurabač.

Nekter pijanc je grš ku žvina,
kadar se napije vina;
nebu in zemljo bo prekleu,
zatu je nam Buh tu oduzeu.

¹ osebenjek, kočar. ² prosjačiti.

Naročniki! Prosim vas, pokažite Mladiko tudi prijateljskim družinam. Če sodite, da bi katere naročile Mladiko, blagovolite sporočiti naslove na dopisnici: Upravi Mladike, Celje. — Od prejšnjih letnikov Mladike se še dobijo letniki 1924, 1925 in 1926 broširani po 90 Din, vezani po 150 Din, letniki 1927, 1928, 1929, 1930, 1931, 1932 in 1933 broširani po 110 Din, vezani po 150 Din; z odpravnino stane letnik 10 Din več. Vezava Mladike stane z izvirnimi platnicami v platnu 40 Din, napol v platnu 30 Din; lahko pa se naročajo izvirne platnice tudi same ter stanejo v platnu 30 Din, napol v platnu 20 Din.

Tiska Mohorjeva tiskarna, r. z. z. o. z., v Celju (Fran Milavec, Celje). — Izdaja Družba sv. Mohorja (dr. Franc Kotnik) v Celju. Za uredništvo: Fran Milavec, Celje.

Cerkveno slikarstvo

o njegovih problemih, načelih in zgodovini. Na željo mnogih naročnikov »Mladike« je izdala Družba sv. Mohorja knjigo »Cerkveno slikarstvo«. V lanskim »Mladiki« so izhajali, izpod peresa umetnostnega zgodovinarja in spomeniškega konservatorja **dr. Fr. Steleta** strokovni članki pod naslovom: »Kje smo s cerkvenim slikarstvom«. Članke, ki so vzbujali med čitatelji, posebno med duhovščino, obče zanimanje, imamo sedaj zbrane v 66. zvezku Mohorjeve knjižnice. Knjiga je bogato ilustrirana in je v njej 16 novih slik, ki niso bile objavljene v »Mladiki«. Duhovnikom, bogoslovcem, dijakom in vsakemu, kdor se zanima za razvoj umetnosti, bo delo dobro služilo. — Knjiga stane broširana za ude 21 Din, za neude 28 Din; vezana za ude 30 Din, za neude 40 Din.

Pregled občne zgodovine

Spisala **prof. Stanko Petelin** in **prof. Anton Krošl**. Mohorjeve knjižnice 67. zvezek. — V tej knjigi je v štirih delih obdelana vsa svetovna zgodovina od najstarejših časov do današnjih dni, v kratki, pregledni in zgoščeni obliki. Knjiga bo na lahkoumljiv način seznanjala najširše plasti našega naroda s svetovno zgodovino. Nujno potrebno pa je delo predavateljem, duhovnikom, profesorjem, učiteljem, časnikarjem, gospodarstvenikom, dijakom (posebno maturantom) in vsem drugim, ki morajo pogledati nazaj v zgodovino, če hočejo biti temeljiti. — Prvi del Pregleda obsega zgodovino starega veka, drugi del srednji vek, tretji del novi vek do francoske revolucije, četrti pa novo dobo do naših dni. V vseh dobah je obdelana tudi naša narodna zgodovina. — Tovrstne knjige doslej v slovenščini še nismo imeli, zato jo bomo Slovenci tembolj cenili, saj je z njo izpopolnjena velika vrzel med našimi praktičnimi učbeniki in znanstvenopriročnimi knjigami. — Prvi del, ki obsega ves stari vek, je že izšel in se dobiva samo broširan. Stane za ude 9 Din, za neude 12 Din. Drugi del bo izšel v kratkem. Vsi štirje snopiči bodo tvorili 67. zvezek Mohorjeve knjižnice. Knjigi naročajte po dopisnici

pri Družbi sv. Mohorja v Celju